

ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ
«УКРАЇНА»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

МЕДИНСЬКА АНЖЕЛА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 342.9:347.961(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС НОТАРІУСА В УКРАЇНІ
ТА У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ**

12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне
право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

А. В. Мединська
А. В. Мединська

*Ідентифікована за звітним
змістом дисертації,
згідно з нормами
всесвітньої мережі
А. В. Мединська*

Науковий керівник:
Банах Сергій Володимирович
доктор юридичних наук, професор

Тернопіль -2025

АНОТАЦІЯ

Мединська А.В. Адміністративно-правовий статус нотаріуса в Україні та у зарубіжних країнах. - *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Київ, 2025; Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, 2025.

У дисертації зосереджено увагу на комплексному порівняльно-правовому аналізі адміністративно-правового статусу нотаріуса в Україні та в зарубіжних країнах, а також на розробці новітніх підходів до його вдосконалення з урахуванням сучасних викликів. У роботі детально висвітлено етапи еволюції нормативного регулювання нотаріальної діяльності в Україні після здобуття незалежності, акцентуючи увагу на ключових законодавчих актах, що окреслюють роль і статус нотаріату як правового інституту юридичного захисту прав фізичних, юридичних осіб і держави. Запропоновано авторське визначення нотаріату як правового інституту, що надає правочинам юридичної сили та забезпечує дотримання законності через функції правового контролю. У межах дослідження обґрунтовано основні напрями розвитку нотаріальних функцій, зокрема через цифровізацію нотаріальних дій, нотаріальну медіацію, захист вразливих груп населення, підвищення прозорості нотаріальних дій та захист персональних даних осіб, які звертаються за допомогою до нотаріусів. Виокремлено критерії для класифікації прав та обов'язків нотаріусів, наголошено на необхідності адаптації їх правового статусу в умовах воєнного стану з метою забезпечення національної безпеки та захисту інтересів держави. Запропоновано конкретні заходи щодо вдосконалення законодавчого регулювання відповідальності нотаріусів, що сприятиме підвищенню рівня професійної етики та правопорядку у сфері нотаріальної діяльності.

Досліджуючи історію становлення та розвитку інституту нотаріату в Україні, виокремлено декілька ключових етапів, кожен із яких був обумовлений різними соціально-політичними, економічними та правовими обставинами. Із початком євроінтеграційного процесу у 2010 році український нотаріат почав адаптуватися до європейських стандартів, що відобразилося на змінах у законодавстві, гармонізації нотаріальної системи та підвищенні ролі нотаріусів у захисті прав фізичних та юридичних осіб.

В рамках наукового дослідження інститут нотаріату розглядається як важливий компонент правової системи, що забезпечує не лише сертифікацію документів, а й правову експертизу угод, профілактику правопорушень та стабільність правочинів. Нотаріат виконує низку ключових функцій, які підтримують правову визначеність у суспільстві та захищають інтереси громадян і держави. Серед цих функцій можна виокремити соціальні, змістовні та доказові, що дозволяє нотаріату співпрацювати з іншими правовими інститутами, такими як суди та правоохоронні органи. Важливим аспектом дослідження є відповідність українського нотаріату міжнародним стандартам, особливо з огляду на рішення Європейського суду з прав людини, що формують практику захисту прав.

У роботі обґрунтовується, що правовий статус нотаріусів в Україні заснований на принципі дуалістичності їхньої діяльності, яка передбачає взаємодію між державою та громадянами через приватноправові й публічно-правові відносини. Нотаріуси виконують делеговані державою функції, що дозволяє їм виступати як незалежні юридичні фахівці. Нотаріуси здійснюють свою діяльність під державним наглядом, хоча нотаріуси не є державними службовцями. Через поєднання державного контролю та незалежності забезпечується дотримання принципу субсидіарності, відповідно до якого держава передає частину своїх функцій недержавним суб'єктам, зокрема, нотаріусам.

З огляду на особливості притаманні інституту нотаріату та правовому статусу нотаріуса виділено ключові ознаки адміністративно-правового статусу нотаріуса, які визначаються специфікою правового регулювання. Нотаріуси діють

на основі дотримання засад публічності, незалежності, офіційного характеру виданих ними актів, владності, професіоналізму та суворої регламентації їхньої діяльності. Нотаріуси таким чином відіграють важливу роль у підтримці правопорядку та збереженні довіри громадськості до правової системи.

Видається, що розмежування прав та обов'язків нотаріусів є основою для їхньої незалежності. Право витребування інформації для вчинення нотаріальних дій у роботі визначено як право, а не обов'язок, що сприяє дотриманню принципів об'єктивності та неупередженості. Крім того, на нотаріусів покладаються додаткові обмеження під час воєнного стану, які можуть включати перевірку зв'язків осіб із країною-агресором та забезпечення безпеки клієнтів.

Дослідження повноважень нотаріусів дало змогу провести їх аналіз та систематизувати у три основні групи, серед яких вчинення нотаріальних дій, консультування громадян та ведення реєстрів. Найважливішими серед них є засвідчення правочинів і документів, що забезпечує безспірність правових відносин та юридичну значимість нотаріальних актів. Також нотаріуси можуть виконувати роль медіаторів, що полегшує вирішення конфліктів без залучення судів.

Обґрунтовано необхідність забезпечення підвищених вимог до відповідальності нотаріусів у воєнний час, які охоплюють як професійні, так і етичні аспекти. Дотримання нотаріальної таємниці набуває особливої важливості, що потребує правового закріплення на рівні кримінального та адміністративного законодавства.

У роботі значну увагу приділено порівняльно-правовим дослідженням, які відіграють ключову роль в оцінці ефективності правових рішень і виборі найкращих шляхів для розвитку національного законодавства в контексті правового регулювання статусу нотаріуса. Оскільки Україна належить до латинської системи нотаріату, вивчення досвіду країн цієї групи, таких як Франція та Німеччина, є надзвичайно важливим. Дані країни характеризуються усталеними правовими традиціями, значним досвідом регулювання нотаріальної діяльності та високими стандартами професійності.

Аналіз правового регулювання статусу нотаріусів у Франції дав змогу констатувати високий рівень державного контролю, що забезпечує стабільність і надійність нотаріальних послуг. У Франції нотаріуси призначаються державою, мають високий рівень юридичної підготовки та володіють спеціальними повноваженнями у приватному праві. Вони виступають як неупереджені гаранті правових відносин, забезпечуючи дотримання закону при складанні офіційних документів. Французькі нотаріуси зобов'язані дотримуватись високих стандартів професійної етики, які вимагають об'єктивності, неупередженості та збереження конфіденційності. Вони повинні уникати ситуацій, що можуть призвести до конфлікту інтересів, і дотримуватись принципу «недієздатності», коли особисті інтереси можуть вплинути на їхню діяльність. Крім того, Франція активно інтегрує цифрові технології в нотаріальну сферу, зокрема, впроваджує електронний підпис і створює національний електронний реєстр нотаріальних документів.

Особливості правового регулювання правового статусу нотаріусів у Німеччині базуються на поєднанні федеральних і земельних норм, що забезпечує адаптацію нотаріальної системи до регіональних потреб. Основним документом, який регулює статус нотаріуса, є Федеральний кодекс про нотаріат, що визначає їх повноваження та обов'язки, та доповнюється спеціалізованими актами. В Німеччині є різні моделі організації нотаріату у різних федеральних землях, зокрема передбачена можливість поєднання нотаріальної діяльності з адвокатською, що свідчать про вплив історичних умов на розвиток нотаріальної професії. Згідно з німецьким законодавством, комбінація функцій нотаріуса і адвоката потребує суворих правил несумісності, що зміцнює довіру до нотаріату як правового інституту, здатного захищати права і законні інтереси учасників договору. Тому дотримання принципу несумісності функцій у нотаріальній діяльності гарантує об'єктивність у правових процедурах.

З'ясовано, що процес цифровізації нотаріату у Німеччині відбувається повільно через консервативний підхід, акцентуючи увагу на інтеграції окремих цифрових інструментів замість повної трансформації професії. Хоча концепція

«кібер-нотаріуса», що популярна в країнах загального права, не знайшла підтримки, електронний нотаріат розвивається, спираючись на регламент eIDAS ЄС, який забезпечує безпеку електронних ідентифікаційних послуг. З введенням Директиви EU 2019/1151, яка дозволяє відмову від фізичної присутності, встановлюються строгі вимоги до автентичності нотаріальних процесів, включаючи кваліфіковані електронні підписи. Однак використання відеоконференцій для нотаріальних дій залишається обмеженим через консервативні вимоги законодавства. Крім того, у доктрині німецького права ведуться дискусії щодо використання блокчейн у німецькому нотаріаті, які засвідчують той факт, що навіть незважаючи на його потенційні переваги, повна реалізація цієї технології навряд чи можлива через вимоги цивільного права. Досліджено, що штучний інтелект може оптимізувати процеси нотаріусів, проте його впровадження вимагає контролю фахівців.

У роботі обґрунтовується, що інтеграція міжнародного досвіду в систему ліцензування, контролю та електронного нотаріату є стратегічним кроком для України. Удосконалення системи ліцензування та контроль за професійною діяльністю нотаріусів допоможе забезпечити високі стандарти послуг, а розвиток електронного нотаріату сприятиме зручності та безпеці отримання послуг. Це, в свою чергу, дозволить інтегрувати український нотаріат в європейський правовий простір та зміцнити його роль у захисті прав громадян.

Ключові слова: нотаріат, нотаріус, нотаріальний захист, правовий статус нотаріуса, повноваження нотаріуса, функції нотаріату, цифровізація нотаріату, нотаріальна медіація, професійна етика нотаріуса, відповідальність.

SUMMARY

Medynska A. V. Administrative and Legal Status of Notaries in Ukraine and Foreign Countries. – *On the rights of the manuscript.*

The dissertation on obtaining the scientific degree of Candidate of Legal Sciences in the specialty 12.00.07 – Administrative Law and Procedure; Finance Law;

Information Law. – University of Human Development «Ukraine», Kyiv, 2025; West Ukrainian National University, Ternopil, 2025.

The dissertation focuses on a comprehensive comparative legal analysis of the administrative and legal status of notaries in Ukraine and foreign countries, as well as on developing modern approaches to its enhancement, considering contemporary challenges. The work elaborates on the stages of the evolution of regulatory frameworks governing notarial activities in Ukraine since gaining independence, emphasizing key legislative acts that define the role and status of notaries as a legal institution that protects the rights of individuals, legal entities, and the state. The author proposes a unique definition of the notary system as a legal institution that grants legal force to transactions and ensures compliance with the law through its regulatory functions. The study substantiates primary directions for the development of notarial functions, including the digitalization of notarial acts, notarial mediation, protection of vulnerable groups, increased transparency of notarial actions, and safeguarding personal data of individuals seeking notarial services. Criteria for classifying the rights and responsibilities of notaries are outlined, with an emphasis on the need to adapt their legal status under martial law to ensure national security and protect state interests. Specific measures are proposed to improve the legislative regulation of notary liability, which will enhance professional ethics and legal order in the notarial field.

In examining the history of the formation and development of the notarial institution in Ukraine, several key stages are identified, each shaped by various socio-political, economic, and legal circumstances. With the start of the Euro-integration process in 2010, Ukrainian notaries began adapting to European standards, reflected in legislative changes, the harmonization of the notarial system, and an increased role for notaries in protecting the rights of individuals and legal entities.

Within this research, the notarial institution is viewed as an essential component of the legal system that provides not only document certification but also legal examination of transactions, prevention of legal violations, and stability of dealings. The notarial system performs several key functions that support legal certainty in society and protect the interests of citizens and the state. These functions include social,

substantive, and evidentiary roles, enabling notaries to collaborate with other legal institutions, such as courts and law enforcement agencies. An important aspect of the study is the alignment of Ukrainian notarial practices with international standards, particularly in light of the European Court of Human Rights' decisions, which shape rights protection practices.

The work argues that the legal status of notaries in Ukraine is based on the principle of duality in their activities, which involves interaction between the state and citizens through private and public legal relations. Notaries perform functions delegated by the state, enabling them to act as independent legal professionals. Although notaries operate under state supervision, they are not public officials. Through a combination of state oversight and independence, the principle of subsidiarity is upheld, whereby the state transfers part of its functions to non-state entities, including notaries.

Given the characteristics inherent to the notarial institution and the legal status of notaries, key features of the administrative and legal status of notaries are highlighted, defined by the specifics of legal regulation. Notaries operate based on the principles of publicity, independence, the official nature of their acts, authority, professionalism, and strict regulation of their activities. In this way, notaries play an important role in upholding legal order and maintaining public trust in the legal system.

The distinction between the rights and responsibilities of notaries appears to be fundamental to their independence. The right to request information for performing notarial acts is defined in the study as a right, not an obligation, which promotes adherence to principles of objectivity and impartiality. Additionally, notaries are subject to extra restrictions during martial law, which may include verifying individuals' connections with the aggressor state and ensuring client security.

The study of notaries' powers has allowed for their analysis and systematization into three main groups: the performance of notarial acts, providing citizen consultations, and maintaining registries. Among these, the most important functions are the certification of transactions and documents, which ensures the certainty of legal relations and the legal significance of notarial acts. Notaries can also act as mediators, facilitating the resolution of conflicts without involving the courts.

The necessity of ensuring increased requirements for notaries' accountability during wartime is substantiated, encompassing both professional and ethical aspects. Adherence to notarial confidentiality becomes particularly important, necessitating legal enshrinement at the level of criminal and administrative legislation.

The work places significant emphasis on comparative legal research, which plays a key role in assessing the effectiveness of legal decisions and selecting the best pathways for the development of national legislation regarding the legal regulation of notaries' status. Since Ukraine belongs to the Latin notarial system, studying the experiences of countries in this group, such as France and Germany, is extremely important. These countries are characterized by established legal traditions, significant experience in regulating notarial activities, and high standards of professionalism.

The analysis of the legal regulation of notaries' status in France has revealed a high level of state control, which ensures the stability and reliability of notarial services. In France, notaries are appointed by the state, possess a high level of legal training, and hold special powers in private law. They act as impartial guarantors of legal relations, ensuring compliance with the law when preparing official documents. French notaries are required to adhere to high standards of professional ethics, which demand objectivity, impartiality, and confidentiality. They must avoid situations that could lead to conflicts of interest and uphold the principle of "non-viability," where personal interests could affect their work. Additionally, France is actively integrating digital technologies into the notarial sector, including the implementation of electronic signatures and the establishment of a national electronic register of notarial documents.

The peculiarities of the legal regulation of notaries' status in Germany are based on a combination of federal and state norms, which ensures the adaptation of the notarial system to regional needs. The primary document regulating notaries' status is the Federal Notarial Code, which defines their powers and responsibilities and is supplemented by specialized acts. In Germany, there are different models for organizing notarial services in various federal states, including the possibility of combining notarial work with legal practice, reflecting the influence of historical conditions on the development of the notarial profession. According to German legislation, the

combination of notary and lawyer functions requires strict rules of incompatibility, which strengthens trust in notaries as a legal institution capable of protecting the rights and legitimate interests of contract participants. Therefore, adherence to the principle of incompatibility in notarial activities guarantees objectivity in legal procedures.

It has been determined that the process of digitizing notarial services in Germany is progressing slowly due to a conservative approach, focusing on the integration of individual digital tools rather than a complete transformation of the profession. Although the concept of a «cyber-notary», popular in common law countries, has not gained support, electronic notarization is developing based on the EU eIDAS Regulation, which ensures the security of electronic identification services. With the introduction of Directive EU 2019/1151, which allows for the waiver of physical presence, strict requirements are established for the authenticity of notarial processes, including qualified electronic signatures. However, the use of videoconferencing for notarial actions remains limited due to conservative legal requirements. Furthermore, discussions are ongoing in German legal doctrine regarding the use of blockchain in the German notary system, which highlight the fact that, despite its potential advantages, the full implementation of this technology is unlikely due to civil law requirements. It has been examined that artificial intelligence could optimize notarial processes; however, its implementation requires oversight by professionals.

The paper argues that integrating international experience into the licensing, control, and electronic notary systems is a strategic step for Ukraine. Improving the licensing system and overseeing the professional activities of notaries will help ensure high service standards, while the development of electronic notarization will enhance the convenience and security of service delivery. This, in turn, will allow for the integration of the Ukrainian notary system into the European legal space and strengthen its role in protecting citizens' rights.

Keywords: notariat, notary, notarial protection, legal status of the notary, powers of the notary, functions of the notariat, digitization of the notariat, notarial mediation, professional ethics of the notary, responsibility.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Medynska A. History of legal regulation of the notary institution. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. № 1 (9). Т. 2. С. 168-173.
2. Мединська А. В. Правове регулювання юридичної відповідальності нотаріусів в Україні: аналіз, проблеми та шляхи вдосконалення. *Право UA*. 2020. №3. С. 266-271.
3. Мединська А. В. Організація, призначення та регулювання професійної діяльності нотаріуса у Німеччині та Франції. *Європейські перспективи*. 2021. № 2. С. 232-238.
4. Medynska A. Performing notarial acts for citizens of the Russian Federation under martial law conditions: current challenges. *Legal, Economic Science and Praxis*. 2023. № 10. С. 14-17.
5. Мединська А. В. Особливості професійної етики у діяльності нотаріусів Молдови та Італії. *Наукові записки*. Серія: Право. 2024. Випуск 16. С. 165-170.
6. Medynska A. Notaries' activities during the war: Ukrainian experience. *Civitas Hominibus*. 2024. № 19. Р. 93-107.

Опубліковані праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Мединська А. В. Фінансове забезпечення нотаріату в країнах загального права. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 5-6 квітня 2019 року). Тернопіль, 2019. С. 215-216.
8. Мединська А. В. Дисциплінарна відповідальність нотаріуса як засіб забезпечення законності. *Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді*: збірник тез доповідей III Міжнародної

студентської наукової конференції (м. Тернопіль, 15 травня 2019 року). Тернопіль, 2019. С. 384-386.

9. Мединська А. В. Особливості участі нотаріуса в судовому процесі. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття*: тези доповідей учасників V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 26 листопада 2021 року). Харків. 2021. С. 127-129.

10. Мединська А. В. Правовий статус нотаріуса в Україні: регулювання, функції та етичні засади. *Російсько-українська війна: право, безпека, світ*: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 29-30 квітня 2022 року). м. Тернопіль, 2022. С. 397-399.

11. Мединська А. В. Цифровізація нотаріальних послуг: сучасні виклики та міжнародний досвід. *Гуманітарні аспекти цифрового суспільства*: тези доповідей учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 8 грудня 2022 року). Харків, 2022. С. 142-145.

12. Мединська А. В. Особливості діяльності нотаріуса в Польщі: аналіз правового регулювання та професійних стандартів. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід*: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 19-20 квітня 2024 року). м. Тернопіль, 2024. С. 289-291.

ЗМІСТ

ВСТУП	14
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ НОТАРІАТУ	23
1.1. Історія розвитку правового регулювання інституту нотаріату.....	23
1.2. Поняття та сутність інституту нотаріату.....	42
1.3. Правові основи дослідження інституту нотаріату на сучасному етапі.....	54
Висновки до Розділу 1.....	72
РОЗДІЛ 2. ЮРИДИЧНА ПРИРОДА І СТРУКТУРА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ НОТАРІУСА	75
2.1. Права та обов'язки нотаріуса в Україні.....	75
2.2. Особливості діяльності нотаріуса в Україні.....	93
2.3. Юридична відповідальність нотаріуса в Україні як важливий елемент правового регулювання суспільних відносин у сфері нотаріальної діяльності.....	110
Висновки до Розділу 2.....	131
РОЗДІЛ 3. ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ НОТАРІУСА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ.	137
3.1. Зарубіжний досвід правового регулювання статусу нотаріуса.....	137
3.2. Впровадження кращих світових практик щодо вдосконалення правового статусу нотаріуса в Україні.....	154
Висновки до Розділу 3.....	172
ВИСНОВКИ	177
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	185
ДОДАТКИ	208

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах, що характеризуються зростаючими вимогами до правового середовища, адаптацією до європейських стандартів та цифровізацією, розуміння правового статусу нотаріуса стає особливо актуальним. У правовій державі нотаріат відіграє вагомую роль у забезпеченні правової визначеності та захисту прав учасників приватних правовідносин, що є критично важливим в умовах реформування правової системи України, яка прагне забезпечити правову прозорість і доступність правового захисту. У цьому контексті роль та місце нотаріуса має значний вплив на стабільність і ефективність правової системи, оскільки нотаріуси виступають незалежними фахівцями, які надають затребувані суспільством юридичні послуги.

Сучасний стан правового регулювання та проблеми, пов'язані з правовим статусом нотаріусів в Україні, вимагають глибокого доктринального аналізу. Недостатня правова регламентація, нерегулярна практика та суперечності в законодавстві заважають ефективному функціонуванню нотаріату. У порівнянні з розвиненими закордонними країнами, де нотаріат є зрілим інститутом, в Україні існує нагальна потреба у вдосконаленні правових механізмів, що регулюють діяльність нотаріусів. У такому випадку саме порівняльно-правовий аналіз міжнародного досвіду може виявити найбільш ефективні моделі організації нотаріату, які можуть бути адаптовані до українських реалій.

Нотаріуси виконують функцію зв'язку між приватним і публічним правом, що підкреслює їх значення у забезпеченні належного правового захисту фізичних та юридичних осіб. Тому належне правове регулювання правового статусу нотаріуса не лише захищає права громадян, але й підвищує загальну довіру до правової системи, що є важливим для розвитку правової культури в суспільстві. До того ж дослідження правового статусу нотаріусів в Україні та за кордоном також можуть стати основою для формування рекомендацій щодо реформування українського законодавства. Аналіз позитивних аспектів закордонного досвіду, а також потенційних недоліків, допоможе уникнути їх імплементації в українську

правову систему. Вивчення механізмів, що забезпечують стабільність та прозорість нотаріальної діяльності в різних країнах (наприклад, у Франції та Німеччині), дозволить глибше зрозуміти їх ефективність.

З іншого боку, актуальність теми дослідження підкреслюється необхідністю адаптації українського законодавства до європейських стандартів, що є частиною виконання міжнародних зобов'язань України. Інтеграція в європейський правовий простір вимагає не лише імплементації європейських норм, а й трансформації чинних правових механізмів, що регулюють діяльність нотаріусів. Очевидно, що саме дослідження правового статусу нотаріусів в Україні та в зарубіжних країнах сприятиме створенню цілісної системи регулювання нотаріальної діяльності, яка відповідатиме сучасним викликам та потребам українського суспільства.

Варто підкреслити, що сучасні наукові дослідження недостатньо охоплюють питання правового статусу нотаріусів, що підвищує актуальність його вивчення. Для проведення комплексного аналізу правового статусу нотаріуса були досліджені наукові роботи як українських, так і закордонних вчених. У дисертації особливу увагу приділено концептуальним аспектам правового регулювання правового статусу нотаріуса в Україні та за кордоном, спираючись на роботи таких авторитетних науковців, як: В. В. Баранкова, А. В. Барська, М. В. Бондарева, В. А. Вдовічен, Л. І. Вдовічена, Н. М. Денисяк, М. С. Долинська, М. М. Дякович, В. В. Комаров, О. В. Коротюк, Л. С. Ладіна, М. О. Лила-Німак, В. М. Марченко, С. С. Мирза, О. І. Нелін, Ю. Г. Орзіх, О. В. Рудченко, О. П. Світличний, С. Я. Фурса, А. І. Шинкарук, В. М. Юрах, К. І. Чижмарь, Відар Сімон, Кус Стефан, П'єр Фландрен, Цзен Жунсінь та інші.

Попри те, що в роботах зазначених авторів окреслено ряд питань, пов'язаних із дослідженням правового статусу нотаріуса, є проблемні питання, які залишаються недослідженими. Системне дослідження обраної тематики вказує на наявність прогалин у науковій літературі, що ускладнює формування чіткого розуміння ролі нотаріусів у правовій системі. Зокрема, необхідно вивчити, як адміністративно-правові механізми, що регулюють діяльність нотаріусів, функціонують у різних юрисдикціях, а також порівняти їх з українськими

реаліями. Такий підхід дозволить не лише виявити слабкі місця в наявному регулюванні, але й сформулювати рекомендації для його вдосконалення в контексті адаптації до європейських стандартів. Вище вказане вкотре підкреслює значущість, актуальність і доцільність вибраної теми для проведення дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тематика дослідження відповідає цілям сталого розвитку України на період до 2030 року (визначеним Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019), відповідає вимогам та завданням, визначеним у Плані дій щодо реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки (схваленому Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 року № 756-р).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є дослідження адміністративно-правового статусу нотаріуса в Україні та у закордонних країнах шляхом глибокого аналізу наявних норм, виявлення недоліків у законодавстві та формулювання рекомендацій для оптимізації правових механізмів, що забезпечують ефективне функціонування нотаріату.

Мета дослідження зумовила потребу у формулюванні та вирішенні таких завдань:

- дослідити історію розвитку правового регулювання інституту нотаріату;
- з'ясувати поняття та сутність інституту нотаріату;
- проаналізувати правові основи інституту нотаріату на сучасному етапі;
- охарактеризувати права та обов'язки нотаріуса в Україні;
- здійснити аналіз особливостей діяльності нотаріуса в Україні;
- визначити особливості юридичної відповідальності нотаріуса в Україні як важливого елемента правового регулювання суспільних відносин у сфері нотаріальної діяльності;
- дослідити закордонний досвід правового регулювання статусу нотаріуса;
- обґрунтувати перспективи впровадження кращих світових практик щодо вдосконалення правового статусу нотаріуса в Україні та сформулювати наукові висновки стосовно проведеного дослідження, теоретичні пропозиції й практичні

рекомендації щодо розвитку національного правового підходу до правового статусу нотаріуса.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері нотаріальної діяльності в Україні та у зарубіжних країнах.

Предметом дослідження є законодавче регулювання адміністративно-правового статусу нотаріуса в Україні та у зарубіжних країнах.

Методи дослідження були обрані з урахуванням поставлених цілей та завдань, а також специфіки об'єкта та предмета дослідження. Дисертаційна робота базується на поєднанні спеціальних і загальних методів наукового пізнання, що дозволяє забезпечити комплексний підхід до аналізу правового статусу нотаріуса в Україні та за кордоном.

За допомогою історико-правового методу досліджено історію розвитку правового регулювання інституту нотаріату (підрозділ 1.1). Діалектичний метод допоміг з'ясувати поняття та сутність інституту нотаріату (підрозділ 1.2). Формально-логічний метод дав змогу проаналізувати правові основи інституту нотаріату на сучасному етапі (підрозділ 1.3). Логіко-семантичний метод допоміг поглибити понятійно-категоріальний апарат у досліджуваній сфері (підрозділи 1.2, 2.1). Структурно-логічний метод використаний для характеристики права та обов'язків нотаріуса в Україні, а також його основних функцій (підрозділи 2.1, 2.2). Методи класифікації та групування використано для класифікації прав та обов'язків нотаріуса (підрозділ 2.1). Системно-структурний аналіз допоміг визначити особливості юридичної відповідальності нотаріуса в Україні та оцінити взаємозв'язок між юридичною відповідальністю нотаріусів і іншими елементами правової системи, а також визначити місце нотаріусів у загальному контексті правового регулювання суспільних відносин (підрозділ 2.3). Порівняльно-правовий метод пронизує усе дослідження та значною мірою був використаний при дослідженні закордонного досвіду правового регулювання статусу нотаріуса (підрозділ 3.1). Метод прогнозування допоміг сформулювати перспективне уявлення про зміни, що можуть відбутися у результаті реалізації запропонованих у дисертації рекомендацій щодо вдосконалення чинного законодавства

(підрозділи 2.3, 3.2). Використання таких логічних методів, як аналіз, синтез, аналогія простежується протягом усього наукового дослідження.

Нормативну базу дисертаційної роботи складають Конституція України, Закон України «Про нотаріат», Правила професійної етики нотаріусів, інші національні нормативно-правові акти, нормативно-правові акти закордонних країн та Європейського Союзу, що безпосередньо або опосередковано регламентують питання правового регулювання статусу нотаріуса.

Емпіричну базу дисертаційної роботи становлять судові рішення, інші матеріали правозастосовної практики, а також власний практичний досвід роботи приватним нотаріусом, аналіз правової публіцистики, довідкових видань тощо.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є одним з перших всебічних порівняльно-правових досліджень регулювання адміністративно-правового статусу нотаріуса в українській юридичній науці. У ході проведеного дослідження було сформульовано низку оригінальних наукових положень і висновків, що відображають результати аналізу правових норм, практичних аспектів функціонування нотаріату в Україні та в інших країнах. У результаті дослідження сформульовано низку наукових положень і висновків, серед яких основними є:

вперше:

- виокремлено історичні етапи правового регулювання нотаріальної діяльності після здобуття Україною незалежності та узагальнено низку нормативно-правових актів, ухвалених протягом даних періодів формування нотаріату;

- нотаріат в Україні запропоновано розуміти як правовий інститут, що забезпечує здійснення нотаріальних дій, спрямованих на підтвердження та закріплення прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а також держави;

- запропоновано чинне законодавство України щодо регулювання організації та діяльності інституту нотаріату розділити на категорії, залежно від кола питань, яке воно регулює: 1) нормативно-правове регулювання функцій та

процедур діяльності нотаріату; 2) регулювання кваліфікації та професійної підготовки нотаріусів; 3) організаційне регулювання; 4) регулювання правових відносин у сфері нотаріату; 5) регулювання відповідальності та контролю за діяльністю нотаріусів; 6) регулювання новітніх технологій у нотаріаті;

- обґрунтовано доцільність розширення обов'язків нотаріусів, що пов'язані із введенням воєнного стану та мають на меті захист національних інтересів і забезпечення безпеки, внаслідок покладення на нотаріусів додаткових зобов'язань щодо перевірки можливих зв'язків зацікавленої особи з країною-агресором та обов'язку забезпечення безпеки клієнтів під час вчинення нотаріальної дії;

- з огляду на важливість медіаційних повноважень нотаріуса, запропоновано створити єдиний реєстр нотаріусів-медіаторів, що сприятиме якості та доступності медіаційних послуг, забезпечуючи професійну підготовку, контроль та оцінку діяльності нотаріусів, підвищення стандартів етики, прозорість для учасників медіаційного процесу, а також зменшення навантаження на суди та вдосконалення законодавчої бази у сфері медіації;

- запропоновано внести зміни до Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення, передбачивши кримінальну та адміністративну відповідальність нотаріусів за порушення нотаріальної таємниці, з урахуванням обставин правопорушення та можливістю звільнення від покарання, що забезпечить гнучкість реагування на різних рівнях порушень;

удосконалено:

- аргументи на користь висновку, що посилення ролі національної Нотаріальної палати України в контексті контролю за дотриманням етичних норм, розгляду скарг від громадян та організації додаткових навчань дозволить створити ефективну систему саморегуляції (ліцензування й атестація, ведення реєстру нотаріусів, інформаційна підтримка тощо);

- класифікацію прав та обов'язків нотаріусів за такими критеріями: 1) за змістом: основні та допоміжні; 2) за юридичною природою: публічно-правові та

приватноправові; 3) за процесуальною роллю: диспозитивні права нотаріуса та імперативні обов'язки; 4) за часом дії: постійні та тимчасові; 5) за суб'єктом реалізації: ті, які реалізуються нотаріусом самостійно та ті, які реалізуються за допомогою інших осіб або організацій;

- підхід щодо особливостей правового статусу нотаріуса через виокремлення таких ознак як: публічний характер діяльності нотаріуса; незалежність у професійній діяльності; офіційний характер нотаріальних актів; владність; необхідність відповідної кваліфікації та професіоналізм; регламентованість діяльності;

набули подальшого розвитку:

- положення про те, що вимогу інформації, необхідної для вчинення нотаріальної дії, слід розглядати як право, а не обов'язок нотаріуса, оскільки покладання такого обов'язку вимагатиме від нотаріуса додаткових дій, що безпосередньо стосуватимуться принципу незалежності його професійної діяльності, який є засадничим для забезпечення об'єктивності та неупередженості у процесі вчинення нотаріальних дій;

- твердження про те, що дисциплінарну відповідальність нотаріусів доцільно трактувати як «професійно-етичну відповідальність», яка охоплює юридичні та моральні стандарти й базується на необхідності дотримання нотаріусами принципу обережності, що передбачає обов'язок нотаріуса діяти особливо уважно та відповідально зберігати документи, які підтверджують, що сторони погоджуються зі змістом вчинюваного правочину чи здійснення іншої нотаріальної дії;

- положення про те, що використання блокчейн-технологій та штучного інтелекту в нотаріальній діяльності впливає на обов'язки нотаріусів, розширюючи їх зміст; зокрема, це передбачає необхідність володіння спеціалізованими технічними знаннями та зосередження особливої уваги на забезпеченні конфіденційності та захисті приватності даних;

- обґрунтування необхідності введення регулярної переатестації, що сприятиме підвищенню професійного рівня нотаріусів, забезпеченню якості та

ефективності надання нотаріальних послуг, а також підвищенню довіри громадськості та міжнародних партнерів до української нотаріальної системи;

- положення про те, що варто впровадити низку кращих світових практик (стандартизація процесу, прозорість і публічність, освітні програми та тренінги, механізми оскарження тощо) задля досягнення відповідності міжнародним стандартам системи адміністративної відповідальності нотаріусів в Україні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені у дисертаційній роботі положення, висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері*: для подальших наукових розробок адміністративно-правового статусу нотаріуса та нотаріальної діяльності загалом як в межах України, так і за кордоном;

– *правозастосуванні*: у практичній нотаріальній діяльності при визначенні правового статусу нотаріуса (довідка про використання результатів дисертаційного дослідження у практичній діяльності приватного нотаріуса Серкізовської Тетяни Леонідівни);

– *освітньому процесі*: під час викладання навчальних дисциплін «Нотаріат України», «Правові інституції України» (акт про результати впровадження дисертаційного дослідження у навчальний процес Західноукраїнського національного університету № 126-29/2681 від 19 листопада 2024 р.; акт про результати впровадження дисертаційного дослідження у навчальний процес Державного податкового університету від 26 листопада 2024 р.).

Особистий внесок здобувача. У дисертації представлені положення, що є результатом самостійної наукової роботи автора. Теоретичні засади, висновки та пропозиції, що виносяться на захист, розроблені на основі комплексного дослідження, яке включає авторський аналіз наукових праць провідних фахівців, а також ґрунтовне вивчення української та закордонної нормативно-правової бази, що регулює правовий статус нотаріуса. Викладені в роботі положення відображають авторський підхід до розв'язання виявлених проблем, спрямований

на вдосконалення правового регулювання нотаріальної діяльності, зокрема в аспекті адміністративно-правового статусу нотаріуса, що сприятиме підвищенню ефективності функціонування інституту нотаріату та вдосконаленню законодавства України в контексті інтеграції до європейських стандартів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи оприлюднено в доповідях на таких всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях: IV Міжнародна науково-практична конференція «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід» (Тернопіль, 5-6 квітня 2019 року); III Міжнародна студентська наукова конференція «Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді» (м.Тернопіль, 15 травня 2019 року); V Всеукраїнська науково-практична конференція «Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття (м. Харків, 26 листопада 2021 року); VI Міжнародна науково-практична конференція «Російсько-українська війна: право, безпека, світ» (м. Тернопіль, 29-30 квітня 2022 року); Міжнародна науково-практична конференція «Гуманітарні аспекти цифрового суспільства» (м. Харків, 8 грудня 2022 року); VIII Міжнародна науково-практична конференція «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід» (м. Тернопіль, 19-20 квітня 2024 року).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації висвітлено в 12 наукових публікаціях: 4 статті, опубліковані у фахових наукових виданнях України, 2 статті - у зарубіжних наукових виданнях, 6 тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 215 сторінок, із яких основний текст 172 сторінки, список використаних джерел з 187 найменувань на 23 сторінках, додатки містяться на 8 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ НОТАРІАТУ

1.1. Історія розвитку правового регулювання інституту нотаріату

Інститут нотаріату відіграє важливу роль у правовій системі будь-якої держави, оскільки забезпечує правове закріплення та захист цивільних прав та обов'язків. Його історія розвитку тісно пов'язана з еволюцією правових систем та соціальних відносин. Зародження нотаріату відбулося ще у Стародавньому Римі, де нотаріуси виконували функції документування правочинів та угод. Протягом століть інститут нотаріату зазнавав значних трансформацій, адаптуючись до соціально-економічних умов та правових реалій кожної епохи.

Сучасне правове регулювання діяльності нотаріату є результатом довготривалого історичного процесу, у якому зосереджено як міжнародний досвід, так і національні особливості кожної країни. У цьому підрозділі розглянемо ключові етапи розвитку нотаріату, зокрема його становлення та вдосконалення у різних правових системах, а також основні правові акти, що регулюють діяльність нотаріусів у різні історичні періоди.

Варто розпочати з першого етапу, а саме нотаріат у Київській Русі. Одним із перших згадок про нотаріальні функції є «Руська правда» — перший правовий кодекс на території України, який закріплював деякі елементи сучасної нотаріальної діяльності. У цей період нотаріат не був інституціоналізованим у сучасному розумінні, але функції, пов'язані з оформленням угод і документів, виконували особи, що мали відповідний статус у суспільстві [1, с.151].

Особливістю цього періоду було те, що документи укладалися переважно у формі усних угод перед свідками, однак важливі угоди чи правові акти, такі як заповіти або майнові договори, могли фіксуватися письмово. У ролі нотаріусів часто виступали духівники, які мали відповідні знання для складання письмових документів.

Наступний етап це розвиток нотаріату у часи Великого князівства Литовського та Речі Посполитої. Після входження українських земель до складу Великого князівства Литовського, а згодом - Речі Посполитої, відбулися суттєві зміни в правовій системі, що мали вплив і на розвиток нотаріату. В цей час було впроваджено Литовські статuti (1529, 1566, 1588 pp.), які стали основним правовим документом, що регулював діяльність нотаріату. Згідно з цими статутами, нотаріальні функції виконували спеціальні особи — писарі, які відповідали за фіксацію угод і складання правових документів.

Цікавим аспектом цього періоду є те, що нотаріальні акти стали набувати дедалі більшої ваги у правовій системі, оскільки вони надавали офіційний статус угодам та іншим правочинам. У цей час нотаріуси почали фіксувати акти купівлі-продажу, дарування, шлюбні договори, заповіти тощо. Важливо зазначити, що нотаріуси того часу підпорядковувалися судовій владі і були частиною судової системи [2, с. 39].

Далі, це - нотаріат у складі Російської імперії. Зі включенням українських земель до складу Російської імперії в кінці XVIII століття відбулося реформування всієї правової системи, що, безумовно, вплинуло й на нотаріат. З 1806 року діяльність нотаріусів в Україні почала регулюватися загальноросійським законодавством, зокрема «Статутом цивільного судочинства» (1864 р.), який визначав правовий статус нотаріусів і детально регулював їхню діяльність.

За часів Російської імперії нотаріат в Україні набув більш чіткої організаційної форми. Нотаріуси почали здійснювати офіційні реєстраційні функції, зокрема, фіксацію договорів купівлі-продажу нерухомості, складання заповітів, шлюбних контрактів, засвідчення документів тощо. Діяльність нотаріусів жорстко контролювалася владою, і їхні функції були значно обмежені в порівнянні з сучасними повноваженнями.

Потім ми може спостерігати розвиток нотаріату в радянський період. Після революції 1917 року і створення Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР) нотаріат зазнав значних змін. У 1920 році було прийнято

Декрет про нотаріат, який фактично ліквідував приватний нотаріат і передав його функції до рук держави. У радянські часи нотаріат був виключно державною інституцією, а діяльність нотаріусів жорстко регулювалася відповідними нормативними актами. Вони займалися посвідченням угод, засвідченням документів, розподілом спадщини тощо [3].

Протягом радянського періоду функції нотаріусів суттєво розширилися, але всі нотаріальні дії повинні були виконуватися відповідно до інтересів держави. Це означало, що нотаріуси фактично діяли як представники державної влади і повинні були виконувати партійні директиви.

Проте ми вважаємо, що варто приділити увагу розгляду та аналізу розвитку нотаріату після здобуття незалежності України. Нотаріат є однією з ключових складових правової системи будь-якої країни, включаючи Україну. Його значення полягає в забезпеченні юридичної безпеки та надійності цивільно-правових відносин. Основне завдання нотаріату — це запобігання правовим спорам шляхом оформлення юридично значущих актів та договорів, які мають превентивний характер. Нотаріальні дії спрямовані на захист прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб та держави шляхом надання документам правової визначеності та доказової сили.

Нотаріус, як представник цієї інституції, виконує роль незалежного й неупередженого гаранта законності правочинів. Його діяльність полягає в наданні нотаріальних послуг, що включає, зокрема, посвідчення правочинів (договорів купівлі-продажу, дарування, спадкування, довіреностей тощо), засвідчення документів, ведення спадкових справ, а також здійснення інших дій, визначених законом.

Окрім виконання правозастосовчих функцій, нотаріус забезпечує контроль за додержанням законодавства при укладенні угод та інших юридичних актів. Зокрема, він не лише посвідчує документи, а й перевіряє їх відповідність чинному законодавству, тим самим мінімізуючи можливість виникнення юридичних конфліктів у майбутньому. Це робить нотаріат важливим елементом захисту прав

власності та дотримання загальноправових принципів законності, правової визначеності й добросовісності.

Роль нотаріату в Україні особливо важлива в контексті захисту прав власності, успадкування майна та цивільно-правових договорів. Також нотаріуси часто виступають арбітрами при вирішенні спорів між сторонами, запобігаючи потенційним судовим розглядам. Окрім того, нотаріат є ключовим механізмом у запобіганні правопорушень у сфері підприємницької діяльності, зокрема через посвідчення статутних документів компаній та інших правочинів, пов'язаних із майновими правами.

До здобуття Україною незалежності у 1991 році, нотаріат функціонував у межах правової системи Радянського Союзу, який характеризувався жорсткою централізацією та державним контролем над усіма правовими процесами. Радянська модель нотаріату мала суто публічний характер, а всі нотаріальні дії здійснювалися державними нотаріальними конторами, підконтрольними органам виконавчої влади.

Основним завданням нотаріусів у цей період було забезпечення правомірності правочинів та збереження соціалістичного правопорядку. Вони працювали за чітко регламентованими державою правилами, що обмежувало автономність нотаріальної діяльності та встановлювало сувору підзвітність державним органам. Це означало, що нотаріуси виконували більше контролюючі функції, аніж правозастосовчі, маючи менше свободи у прийнятті рішень.

Правовий статус нотаріусів був закріплений у законодавстві Союзу РСР, яке мало уніфікований характер для всіх республік. Основним нормативно-правовим актом, що регулював діяльність нотаріату на той час, було «Основы законодательства Союза ССР и союзных республик о нотариате», затверджене в 1973 році. Цей акт встановлював загальні принципи організації нотаріальної системи, процедури надання послуг, права та обов'язки нотаріусів, а також перелік нотаріальних дій.

Радянська модель нотаріату була тісно пов'язана з іншими правовими інститутами держави, зокрема із судовою системою та органами державної

реєстрації. Нотаріуси виконували функції, пов'язані із засвідченням правочинів у сферах майнових відносин, спадкування, визнання заповітів, а також забезпечували юридичну визначеність договорів, пов'язаних із нерухомістю та іншими активами.

Однією з характерних особливостей радянського нотаріату була відсутність приватної нотаріальної практики. Всі нотаріальні дії здійснювалися виключно в рамках державної системи, що означало повну відсутність конкурентного середовища. Крім того, обсяг нотаріальних дій був обмежений, а діяльність нотаріусів суворо регулювалася органами юстиції, що унеможлиблювало будь-які відхилення від затверджених державою стандартів.

Протягом усього радянського періоду система нотаріату не піддавалася суттєвим реформам і залишалася стабільною до кінця існування СРСР. Проте в умовах поступових політичних змін у кінці 1980-х років та розпаду Союзу, відбулися перші спроби перегляду ролі нотаріату, зокрема в напрямі його часткової децентралізації та збільшення автономії нотаріусів [4, с. 73-74].

Таким чином, до здобуття незалежності Україна мала централізовану державну систему нотаріату, яка повністю підпорядковувалася державним органам і діяла в інтересах соціалістичного правопорядку. Це створило основу для наступних реформ, які почалися з моменту здобуття незалежності та були спрямовані на демократизацію нотаріальної діяльності, підвищення її доступності та правової захищеності громадян.

Виходячи з цього твердження, ми вважаємо доцільним виділити наступні етапи розвитку правового регулювання нотаріальної діяльності в Україні:

1. Розвиток нотаріату після здобуття незалежності (1991-2000 рр.) - перехід від радянської моделі нотаріату до сучасної; реформування системи державного і приватного нотаріату; зміни у структурі та функціях нотаріусів;

2. Розвиток правового регулювання нотаріальної діяльності (2000-2010 рр.) – це введення нових законодавчих ініціатив для підвищення якості надання нотаріальних послуг; покращення доступу до нотаріальних послуг; інтеграція

приватного нотаріату в правову систему; зміни у підготовці та атестації нотаріусів;

3. Нотаріат у контексті євроінтеграції України (2010-2020 рр.) - вплив європейських стандартів на українське законодавство про нотаріат; гармонізація нотаріальної системи з європейськими правовими нормами; роль нотаріусів у контексті захисту прав власності та забезпечення правочинів.

4. Сучасні виклики та тенденції розвитку нотаріату в т.ч. в умовах воєнного стану (2021 р. і до сьогодні) - виклики для нотаріату в умовах цифровізації та впровадження електронних послуг; новітні зміни в законодавстві та їх вплив на нотаріальну практику; перспективи розвитку нотаріату в контексті реформ правосуддя та децентралізації; роль нотаріусів в умовах військової агресії та забезпечення прав громадян.

Після проголошення незалежності України у 1991 році, перед державою постала необхідність створення власної правової системи, яка відповідала б новим суспільним і економічним реаліям. Серед ключових завдань було реформування інституту нотаріату, який до цього функціонував у межах радянської правової системи. Радянська модель нотаріату, що передбачала жорсткий державний контроль, монополію на нотаріальні послуги і обмеженість прав громадян щодо доступу до нотаріальних послуг, більше не відповідала викликам нової доби. На тлі зміни політичного та економічного ландшафту, виникла потреба у створенні системи, що була б більш гнучкою, відкритою для приватної ініціативи і сприяла розвитку ринкових відносин.

Перші кроки в напрямку реформування нотаріальної системи полягали в адаптації радянської правової бази під нові умови та поступовому введенні елементів приватного нотаріату. Нотаріус, як ключовий елемент цієї системи, мав стати не просто державним службовцем, а професійним посередником у правових відносинах, що забезпечував би правомірність і законність цивільно-правових актів. Це було необхідним для забезпечення правової визначеності та захисту прав власності в нових економічних умовах.

Радянська модель нотаріату була заснована на принципі державної монополії, де всі нотаріальні послуги надавалися виключно державними нотаріальними конторами. Однак із здобуттям незалежності така система стала недієздатною, оскільки не могла забезпечити швидке та ефективне надання нотаріальних послуг у нових умовах. Держава потребувала створення механізму, який дозволив би одночасно зберегти контроль за нотаріальною діяльністю, але також надати можливість розвитку приватної ініціативи. В цьому контексті було розпочато реформування нотаріальної системи, що згодом стало одним із елементів більш масштабних реформ у сфері правосуддя.

Перші законодавчі ініціативи, спрямовані на реформування нотаріату, були спрямовані на створення нової правової бази, яка б відповідала умовам незалежної держави. Серед таких ініціатив особливе місце посідає прийняття Закону України «Про нотаріат» у 1993 році, який став основою для формування сучасної системи нотаріату в Україні.

Прийняття Закону України «Про нотаріат» 2 вересня 1993 року стало визначною подією в історії розвитку правового регулювання нотаріату в Україні. Цей закон заклав правову основу для функціонування нотаріату в умовах незалежності, врегулювавши порядок здійснення нотаріальних дій, визначивши права і обов'язки нотаріусів та встановивши вимоги до організації їх діяльності [5, с. 26].

Основні положення закону включали:

1. Введення приватного нотаріату. Однією з найбільш значущих новел Закону «Про нотаріат» стало введення інституту приватного нотаріату поряд з державним. Це дозволило громадянам обирати між державним і приватним нотаріусом при здійсненні нотаріальних дій. Введення приватної нотаріальної практики стало важливим кроком до лібералізації системи надання нотаріальних послуг і сприяло підвищенню конкуренції у сфері нотаріальної діяльності.

2. Збереження державного контролю. Попри введення приватної нотаріальної практики, держава зберегла контроль над діяльністю нотаріусів. Закон встановлював суворі вимоги до освіти та кваліфікації нотаріусів, визначав

порядок їх атестації та ліцензування. Це дозволяло державі контролювати якість надання нотаріальних послуг і забезпечувати їх відповідність законодавству.

3. Розширення повноважень нотаріусів. Закон значно розширив перелік нотаріальних дій, які могли здійснюватися нотаріусами. Окрім традиційних дій, таких як посвідчення договорів і заповітів, нотаріусам було надано право засвідчувати підписи на документах, проводити посвідчення копій документів, забезпечувати доказові дії тощо. Це дозволило збільшити кількість правочинів, які можуть бути здійснені через нотаріальні органи, і тим самим підвищило рівень юридичної безпеки в цивільно-правових відносинах.

4. Встановлення відповідальності нотаріусів. Закон передбачав юридичну відповідальність нотаріусів за порушення норм законодавства, що регулюють їх діяльність. Нотаріус ніс як адміністративну, так і цивільну відповідальність за неналежне виконання своїх обов'язків. Це сприяло підвищенню рівня професійної відповідальності нотаріусів і гарантувало захист прав громадян та юридичних осіб.

Таким чином, прийняття Закону України «Про нотаріат» стало ключовим етапом у становленні сучасної системи нотаріату в Україні. Він забезпечив правову визначеність і заклав основу для подальшого розвитку нотаріальної діяльності в умовах ринкової економіки та демократичної держави.

Одним із найважливіших аспектів реформування нотаріальної системи після здобуття Україною незалежності стало створення ефективного механізму співіснування державного і приватного нотаріату. В умовах радянської моделі нотаріат існував виключно як державна структура, що не відповідало вимогам нових економічних реалій і запитам громадян на якісні та оперативні нотаріальні послуги.

Прийняття Закону «Про нотаріат» 1993 року ознаменувало початок нової ери в історії нотаріальної діяльності України. Однією з головних новел цього закону було введення приватної нотаріальної практики. Відтепер нотаріуси могли обирати форму діяльності — працювати в державній нотаріальній конторі або здійснювати нотаріальні дії як приватні нотаріуси [6].

Приватні нотаріуси отримали право самостійно надавати нотаріальні послуги, але при цьому підлягали контролю з боку Міністерства юстиції України. Їх діяльність ліцензувалася і була обмежена рамками законодавства. Приватні нотаріуси мали дотримуватися тих самих вимог, що й державні нотаріуси, включаючи питання кваліфікації, професійної етики та відповідальності за свої дії.

Введення приватної нотаріальної практики стало відповіддю на потребу в більшій гнучкості та доступності нотаріальних послуг. Це дозволило розширити коло осіб, які могли надавати ці послуги, і зробило їх більш конкурентоспроможними. Громадяни та юридичні особи отримали можливість вибору між державним і приватним нотаріусом, що сприяло підвищенню якості та оперативності послуг [7, с.105].

Паралельно з введенням приватного нотаріату, в Україні продовжував функціонувати й державний нотаріат. Державні нотаріальні контори залишалися важливою складовою правової системи, забезпечуючи надання нотаріальних послуг у місцевостях, де приватні нотаріуси були відсутні або де попит на нотаріальні послуги був низьким. Однак, з огляду на потреби суспільства і виклики, які постали перед країною в умовах ринкової економіки, державний нотаріат зазнав значних змін.

Одним із перших кроків у реформуванні державного нотаріату стало вдосконалення його структури. Державні нотаріальні контори були реорганізовані, щоб підвищити ефективність їх роботи. Створення регіональних структур дозволило зменшити адміністративні бар'єри та наблизити нотаріальні послуги до населення.

Державним нотаріусам було надано більшу автономію в їхній діяльності. Це дозволило їм більш гнучко реагувати на потреби клієнтів і адаптувати свої послуги до умов ринкової економіки. Водночас, за ними зберігався контроль з боку держави, що забезпечувало дотримання професійних стандартів та етики.

Для покращення якості надання нотаріальних послуг державні нотаріальні контори були зобов'язані впроваджувати нові технології, зокрема, автоматизацію

робочих процесів. Це дало змогу скоротити час обробки документів та покращити обслуговування клієнтів [8].

Державні нотаріуси, відповідно до нових реалій, отримали розширені функції, що включали:

1. Послуги для населення. Державні нотаріуси продовжували виконувати традиційні функції, такі як посвідчення договорів, заповітів і засвідчення підписів. Однак з ростом попиту на різноманітні нотаріальні послуги вони також стали надавати консультації щодо правозастосування, що значно підвищило рівень правової обізнаності населення.

2. Співпраця з державними органами. Державні нотаріуси активно співпрацювали з іншими державними органами, зокрема, з органами реєстрації прав на нерухоме майно. Це забезпечило більш ефективну обробку документів і спростило процедури для громадян.

3. Підтримка місцевого населення. У районах, де приватні нотаріуси не мали можливості або інтересу працювати, державні нотаріуси залишалися єдиним джерелом нотаріальних послуг. Вони виконували важливу роль у забезпеченні правової допомоги, зокрема, у питаннях спадщини, укладання договорів та інших правочинів [9].

Хоча державний нотаріат зазнав значних змін, він все ж таки стикався з рядом викликів:

1. Фінансування. Однією з головних проблем, що вплинула на ефективність роботи державного нотаріату, було недостатнє фінансування. Це обмежувало можливості для модернізації та підвищення якості надання послуг.

2. Конкуренція з приватним нотаріатом. Поява приватного нотаріату створила певну конкуренцію, що змусило державний нотаріат адаптуватися до нових умов. Однак деякі державні нотаріальні контори не змогли вчасно реагувати на ці зміни, що призвело до зменшення попиту на їхні послуги.

3. Технологічна відсталість. Не всі державні нотаріальні контори змогли вчасно впровадити нові технології, що ускладнювало їхню діяльність. Це також впливало на ефективність обслуговування клієнтів і затягувало процеси .

Зміни в державному нотаріаті України у післянезалежний період відображають процеси, які проходять у суспільстві в цілому. Вони свідчать про перехід до більш гнучкої та адаптивної системи, здатної відповідати потребам сучасного населення. Державні нотаріуси, зберігаючи свою роль у правовій системі, продовжують адаптуватися до нових умов і викликів, що постають перед ними в умовах ринкової економіки. Таким чином, державний нотаріат залишається важливим елементом системи правосуддя, забезпечуючи правову визначеність та захист прав громадян в Україні.

У період з 2000 по 2010 рік правове регулювання нотаріальної діяльності в Україні зазнало суттєвих змін, що стали відповіддю на нові виклики, пов'язані з розвитком ринкових відносин і потребами суспільства в якісних нотаріальних послугах. Основні зусилля в цьому напрямку були зосереджені на вдосконаленні законодавства, інтеграції приватного нотаріату в правову систему та покращенні підготовки й атестації нотаріусів [10].

З метою підвищення якості надання нотаріальних послуг в Україні було запроваджено ряд нових законодавчих ініціатив:

1. Зміни до Закону України «Про нотаріат» (2003 р.). Однією з ключових подій цього періоду стало внесення змін до Закону України «Про нотаріат», які передбачали розширення функцій нотаріусів і спрощення процедур їх діяльності. Ці зміни дозволили нотаріусам здійснювати більш широкий спектр послуг, що включали нові види нотаріальних дій, як-от засвідчення договорів у сфері нерухомості, а також посвідчення електронних документів .

2. Регулювання приватного нотаріату. У 2008 році було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо нотаріату», який уточнив права та обов'язки приватних нотаріусів. Цей закон став важливим етапом у формуванні правової бази для приватної нотаріальної практики, що дало змогу інтегрувати її в загальну систему правосуддя [11].

3. Створення системи електронного нотаріату. Однією з новацій стало впровадження електронного нотаріату, що дозволило нотаріусам надавати послуги в електронному вигляді. Це значно спростило процедури та зменшило

витрати часу для клієнтів, а також забезпечило більшу доступність нотаріальних послуг [12].

4. Зміцнення контролю за діяльністю нотаріусів. З метою підвищення відповідальності нотаріусів було створено механізми контролю за їх діяльністю, зокрема, регуляторні органи отримали повноваження щодо перевірки виконання нотаріусами своїх обов'язків і дотримання етичних норм [13].

Крім того, важливою метою правового регулювання було забезпечення доступу до нотаріальних послуг для всіх верств населення. Для цього було вжито кілька заходів:

1. Зменшення тарифів на нотаріальні послуги. Запровадження механізмів регулювання тарифів на нотаріальні послуги сприяло зменшенню їх вартості, що зробило їх доступнішими для населення. Це дозволило більшій кількості людей отримувати необхідні нотаріальні послуги без значних фінансових витрат [14].

2. Покращення доступності нотаріусів у віддалених районах. Завдяки створенню нових нотаріальних контор у сільській місцевості та в малих містах, населення отримало можливість легко звертатися до нотаріусів без необхідності подорожувати до великих міст. Це було важливим кроком у забезпеченні правової допомоги для всіх громадян [15].

3. Інформаційні кампанії. Організовувалися інформаційні кампанії для підвищення правової обізнаності населення про нотаріальні послуги. Це дало змогу людям краще розуміти свої права та обов'язки, що сприяло більш активному використанню нотаріальних послуг [16].

У цей період приватний нотаріат став важливою частиною правової системи України. Процес інтеграції приватних нотаріусів у загальну систему правосуддя супроводжувався рядом важливих заходів:

1. Ліцензування та сертифікація. Для того щоб стати приватним нотаріусом, особа повинна була пройти процедуру ліцензування, що включала тестування на знання законодавства та професійні навички. Це дозволило

забезпечити високий рівень кваліфікації приватних нотаріусів і гарантувало їхню відповідність професійним стандартам.

2. Асоціації приватних нотаріусів. Створення асоціацій приватних нотаріусів стало важливим кроком у розвитку цієї галузі. Такі організації сприяли обміну досвідом, підвищенню професійного рівня, а також захисту прав приватних нотаріусів. Вони стали важливими платформами для навчання та обговорення актуальних проблем.

3. Співпраця з державними органами. Приватні нотаріуси почали активніше співпрацювати з державними органами, що сприяло кращій інтеграції їхньої діяльності в загальну правову систему. Це також допомогло у формуванні єдиних стандартів надання нотаріальних послуг.

Одним із важливих аспектів розвитку нотаріальної діяльності в Україні в у вказаному періоді стала підготовка та атестація нотаріусів: вдосконалення навчальних програм (університети та інші навчальні заклади почали впроваджувати спеціалізовані програми підготовки нотаріусів, що включали курси з цивільного, спадкового, корпоративного права, а також навчання з етики та практичних навичок, що сприяло формуванню фахівців з високим рівнем кваліфікації); атестація нотаріусів (запровадження системи атестації нотаріусів стало важливим кроком у підвищенні професійних стандартів: атестація проводилася на основі знань законодавства, практичних навичок і дотримання етичних норм, що забезпечило контроль за якістю надання нотаріальних послуг і підвищило довіру до нотаріусів); безперервне навчання (відзначалося важливе значення безперервного навчання для нотаріусів, яке забезпечувало їм можливість підтримувати свої знання на актуальному рівні: організація семінарів, конференцій і курсів підвищення кваліфікації стала нормою для професійного розвитку нотаріусів) [17].

Зміни в правовому регулюванні нотаріальної діяльності в Україні стали важливим етапом у становленні сучасної нотаріальної системи. Введення нових законодавчих ініціатив, інтеграція приватного нотаріату, вдосконалення підготовки та атестації нотаріусів забезпечили підвищення якості надання

нотаріальних послуг і розширення їх доступності для населення. Цей період став основою для подальшого розвитку нотаріату в Україні, що дозволило адаптуватися до нових соціально-економічних умов та викликів.

У період з 2010 по 2020 рік Україна активно прагнула інтегруватися в європейські структури, що призвело до значних змін у багатьох сферах, зокрема в нотаріальному праві. Нотаріат став важливою складовою правової системи, яка повинна відповідати європейським стандартам. Цей процес охоплював вплив європейських стандартів на українське законодавство про нотаріат, гармонізацію нотаріальної системи з європейськими правовими нормами, а також роль нотаріусів у забезпеченні прав власності та правочинів.

Європейські стандарти вплинули на українське законодавство, вносячи зміни в правові норми, що регулюють нотаріальну діяльність.

Одним із завдань України стало приведення національного законодавства у відповідність до норм Європейського Союзу. Це стосувалося як процедурних, так і матеріальних аспектів нотаріальної діяльності. В Україні були прийняті закони та підзаконні акти, які імплементували європейські принципи у сфері нотаріату. Для полегшення доступу до нотаріальних послуг було запроваджено спрощені процедури, які відповідали європейським стандартам. Це включало, зокрема, можливість електронного нотаріату, що дозволило громадянам отримувати послуги без необхідності особистого відвідування нотаріуса. Європейські стандарти також акцентували увагу на захисті прав споживачів нотаріальних послуг. В Україні було розроблено нові механізми, які забезпечили прозорість тарифів, порядок оскарження дій нотаріусів, а також запровадження етичних норм.

У 2016 році в Україні розпочали процес систематизації законодавства про нотаріат, що дозволило чітко визначити права та обов'язки нотаріусів, а також процедури, що регулюють їхню діяльність. Це включало уточнення норм, які стосуються посвідчення правочинів, захисту прав власності та спадкових відносин.

Для гармонізації нотаріальних практик в Україні з практиками ЄС були розроблені рекомендації та методики, які відповідали європейським стандартам. Це дало змогу створити єдині підходи до нотаріальної діяльності та забезпечити однаковий рівень якості послуг на всій території країни. Українські нотаріуси активно співпрацювали з міжнародними організаціями, такими як Міжнародна нотаріальна асоціація, з метою обміну досвідом та впровадження кращих практик у сфері нотаріату [18].

Нотаріуси відігравали ключову роль у захисті прав власності та забезпеченні правочинів в Україні, особливо в контексті євроінтеграції, зокрема:

1. **Захист прав власності.** Нотаріуси забезпечували правову визначеність у питаннях власності, посвідчуючи правочини з нерухомістю, що сприяло зміцненню правового режиму власності в Україні. Ці дії допомагали запобігати шахрайству та захищати інтереси сторін.

2. **Посвідчення правочинів.** Нотаріуси стали основними акторами у процесі посвідчення правочинів, надаючи гарантію їх законності та виконуваності. Цей процес забезпечував впевненість у тому, що угоди укладені відповідно до законодавства, і всі сторони дотримуються своїх зобов'язань.

3. **Консультаційні послуги.** Нотаріуси також надавали консультаційні послуги, допомагаючи клієнтам зрозуміти юридичні наслідки правочинів і вибрати оптимальний варіант для їх реалізації. Це сприяло підвищенню правової обізнаності громадян і зміцненню довіри до нотаріальної системи.

4. **Взаємодія з державними органами.** Нотаріуси активно взаємодіяли з державними органами, такими як державні реєстраційні служби, що сприяло швидшій реєстрації правочинів і забезпеченню прав власності. Це дозволило скоротити час і витрати на оформлення угод.

5. **Електронні послуги.** У контексті впровадження електронного нотаріату нотаріуси стали більш доступними для населення, що дозволило забезпечити більш ефективну і швидку взаємодію з клієнтами. Це також спростило процедури та підвищило зручність надання нотаріальних послуг [19].

У період з 2021 року і до сьогодні Україна пережила численні виклики, які вплинули на всі сфери суспільного життя, зокрема на нотаріат. Повномасштабне вторгнення Росії в Україні поставило перед нотаріальною системою нові завдання, що вимагали адаптації та зміни підходів до надання нотаріальних послуг. Окрім цього, цифровізація та впровадження електронних послуг відкрили нові можливості, але також поставили перед нотаріусами нові виклики. В умовах реформ правосуддя та децентралізації нотаріуси стали важливими учасниками процесу захисту прав громадян.

Цифровізація стала одним з основних трендів, що вплинули на нотаріат в Україні в умовах сучасності. Нотаріуси повинні були адаптуватися до нових технологій, які включають електронні підписи, електронні документи та системи електронного нотаріату. Це вимагало підвищення рівня комп'ютерної грамотності та знання відповідних технологій. Поряд із впровадженням електронних послуг постала проблема захисту персональних даних клієнтів. Нотаріуси зобов'язані дотримуватися вимог законодавства щодо захисту інформації, що потребувало зміни підходів до обробки та зберігання даних. Необхідність адаптації до нових правових норм і стандартів, які регулюють електронну нотаріальну діяльність, створила виклики в практичному застосуванні законодавства. Нотаріуси мали відстежувати зміни та вчасно їх імплементувати у свою роботу [20].

В умовах цифровізації з'явилися нові гравці на ринку юридичних послуг, такі як онлайн-сервіси, які пропонують альтернативи традиційним нотаріальним послугам. Нотаріуси повинні були знайти способи збереження конкурентоспроможності. Повномасштабне вторгнення Росії призвело до порушень у функціонуванні нотаріальних контор, особливо в зонах бойових дій. Багато нотаріусів змушені були тимчасово призупинити свою діяльність, а їхні клієнти стикнулися з труднощами у доступі до нотаріальних послуг. Уряд нашої держави прийняв ряд законодавчих актів та оновив вже існуючі норми для забезпечення безпеки громадян та їх майна. Важливо відзначити, що нотаріусам надавалися необхідні роз'яснення, що сприяло безпеці їхньої діяльності та громадян [21].

В умовах війни та цифровізації українське законодавство зазнало нових змін, які мали значний вплив на нотаріальну практику. У відповідь на виклики, пов'язані з війною, були внесені зміни до законодавства, які дозволили нотаріусам виконувати свою діяльність в умовах обмежень, пов'язаних з воєнним станом. Це включало спрощення процедур, які регулюють нотаріальні дії, зокрема у сфері посвідчення угод, які стосуються нерухомості та спадщини.

У 2021 році були прийняті нові законодавчі акти, що регулюють електронну нотаріальну діяльність, що дало змогу нотаріусам здійснювати електронні нотаріальні дії, зокрема посвідчення електронних документів і укладення угод онлайн. Для покращення доступу до нотаріальних послуг були введені зміни в оподаткуванні, що зменшило податковий тягар для нотаріусів та клієнтів. Нотаріуси отримали спеціальні повноваження щодо посвідчення дій, які вимагають термінового виконання, що стало важливим у контексті потреб громадян під час війни. Зміни в законодавстві передбачали тісну співпрацю нотаріусів із державними органами, зокрема для забезпечення швидшої реєстрації правочинів і захисту прав громадян у кризових умовах [22].

Реформи правосуддя та децентралізації, які тривають в Україні, також мають вплив на розвиток нотаріату:

1. Розширення повноважень нотаріусів. У рамках реформ правосуддя планується розширення повноважень нотаріусів, що дозволить їм виконувати нові функції, зокрема в сферах судочинства та виконання рішень судів. Це підвищить роль нотаріусів у правовій системі та забезпечить більшу доступність юридичних послуг.

2. Створення нових нотаріальних структур. У рамках децентралізації передбачається створення нових нотаріальних структур на місцях, що покращить доступ до нотаріальних послуг у віддалених районах. Це сприятиме зменшенню навантаження на державні нотаріальні контори і дозволить приватним нотаріусам більш ефективно реагувати на потреби населення.

3. Підвищення рівня кваліфікації нотаріусів. Реалії сучасного світу вимагають постійного підвищення кваліфікації нотаріусів. У рамках реформ

заплановано організацію тренінгів, семінарів та курсів для нотаріусів, що сприятиме підвищенню професійних стандартів і забезпеченню більш високої якості надання нотаріальних послуг.

4. Запровадження електронних послуг. Подальший розвиток електронних послуг у нотаріаті стане ключовим напрямком. Планується впровадження нових електронних платформ, що забезпечать більш зручний доступ до нотаріальних послуг для населення. Це сприятиме підвищенню довіри до нотаріальної системи.

В умовах військової агресії нотаріуси стали важливими акторами, які сприяли забезпеченню прав громадян, захисту їхніх інтересів та стабільності правової системи.

Захист прав власності став одним із найважливіших завдань нотаріусів. Вони надавали необхідну правову підтримку власникам нерухомості та інших активів, які могли зазнати шкоди через військові дії. Нотаріуси забезпечували посвідчення угод купівлі-продажу, оренди, дарування та інших правочинів, які мали важливе значення для збереження прав власності. Це було особливо актуально для громадян, які внаслідок війни змушені були залишати свої домівки і переїжджати в інші регіони. В умовах війни багато людей загинули або зникли безвісти, що призвело до численних спадкових суперечок. Нотаріуси забезпечували процедури спадкування, посвідчуючи заповіти і спадкові договори, що допомагало уникати конфліктів між спадкоємцями. Нотаріуси надавали консультації громадянам щодо їхніх прав на майно, особливо у випадках, коли виникали правові проблеми, пов'язані з втратою документів або оскарженням прав на нерухомість [23].

Крім того, з початком повномасштабного вторгнення нотаріуси змушені були адаптувати свою діяльність до нових умов. У зв'язку з безпековими обмеженнями та нестабільною ситуацією в країні нотаріуси почали активно використовувати електронні засоби зв'язку для надання послуг. Це включало проведення відео-консультацій, використання електронного підпису та електронних документів. Для забезпечення швидкого доступу до нотаріальних

послуг у воєнний час було введено спрощені процедури посвідчення документів. Це дозволило зменшити адміністративний тягар для громадян та забезпечити швидкість у виконанні нотаріальних дій. Нотаріуси оперативно адаптували свою практику до нових правових норм, які регулювали нотаріальну діяльність в умовах війни. Це включало зміну порядку посвідчення документів, а також дотримання нових вимог щодо захисту даних [24, с. 24].

Нотаріуси в Україні під час військової агресії також виконували важливу соціальну роль. Нотаріуси співпрацювали з волонтерськими організаціями, надаючи безкоштовні правові консультації та допомогу людям, які постраждали від війни. Це включало надання юридичної підтримки для людей, які втратили документи, або тих, хто потребував допомоги у відновленні прав на своє майно.

Нотаріуси виконували функцію інформаторів, пояснюючи громадянам їхні права та обов'язки в умовах війни. Вони проводили освітні заходи, на яких розповідали про те, як діяти в разі втрати документів, як здійснити спадкування або захистити свої права на нерухомість. У часи невизначеності нотаріуси допомагали підтримувати правову визначеність у суспільстві, надаючи послуги, які сприяли стабільності і порядку в умовах кризи. Їхня діяльність стала важливим фактором у збереженні правової системи та довіри громадян до держави.

В умовах війни нотаріуси зіштовхнулися з низкою специфічних викликів:

1. Безпека та ризики. Нотаріуси, особливо в регіонах, де проходили бойові дії, зазнавали загроз особистій безпеці. Вони повинні були вживати заходів для забезпечення своєї безпеки під час виконання професійних обов'язків.

2. Перешкоди в доступі до інформації. В умовах війни нотаріуси стикалися з труднощами у доступі до необхідних даних та реєстрів, що ускладнювало виконання нотаріальних дій. Під час бойових дій багато державних установ, включаючи реєстраційні органи, могли тимчасово не функціонувати.

3. Мобільність та переміщення. З початком війни багато нотаріусів змушені були покинути свої місця роботи або переїхати в інші регіони. Це

призвело до необхідності перебудови їхньої діяльності та адаптації до нових умов.

Розвиток правового регулювання нотаріату в Україні після здобуття незалежності пройшов кілька значних етапів, кожен з яких відіграв важливу роль у формуванні сучасної системи нотаріату. Початковий етап, що тривав з 1991 до 1993 року, був спрямований на відновлення нотаріальної діяльності в нових умовах. Прийняття Закону України «Про нотаріат» у 1993 році стало знаковим моментом, який запровадив нові принципи роботи нотаріусів, зокрема створення інституту приватного нотаріату. Протягом наступних років продовжувалося реформування системи, що забезпечило децентралізацію нотаріальної діяльності, підвищення її доступності та покращення якості обслуговування.

Отже, інститут нотаріату в Україні продовжує свій розвиток, пристосовуючи свою діяльність до сучасних умов та потреб суспільства, що створює можливості для подальшого вдосконалення і підвищення ефективності правового регулювання у цій сфері.

1.2. Поняття та сутність інституту нотаріату

Сучасний розвиток правової системи України нерозривно пов'язаний з ефективністю роботи інститутів, що забезпечують правову безпеку та стабільність у суспільстві. Одним із таких інститутів є нотаріат, який виконує унікальні функції, спрямовані на захист прав і законних інтересів громадян, а також на підтвердження юридичної значимості угод та документів. В умовах глобалізації та стрімких змін у соціально-економічному середовищі нотаріат постає не лише як технічний механізм оформлення правочинів, а й як важливий елемент правової культури, що забезпечує довіру до правових відносин.

Поняття нотаріату охоплює широкий спектр функцій і завдань, що потребують глибокого дослідження, адже вони мають безпосередній вплив на правосвідомість суспільства та ефективність правозастосування. У цьому підрозділі буде проаналізовано історичний розвиток нотаріату, його основні

функції та роль у правовій системі України, а також визначено сутність нотаріату в контексті сучасних викликів та перспектив.

Дослідження інституту нотаріату є важливим не лише для теоретичного осмислення його значення, а й для практичного вдосконалення нотаріальної діяльності в Україні. Це дозволить виявити сильні та слабкі сторони системи, а також розробити рекомендації щодо її подальшого розвитку, що є актуальним завданням у умовах швидких змін в правовій сфері.

Поняття нотаріату в юридичній науковій літературі, а також нормативно-правовій базі є досить неоднозначним. М.М. Дякович надає детальний аналіз нотаріальної діяльності [25, с. 28]. С. Я. Фурса та Є. І. Фурса «вважають, що основними стратегічними завданнями нотаріату є правоохоронна та правозахисна діяльність, які покладені на спеціалізовані державні органи та окремих посадових осіб» [25, с. 28].

Згідно з думкою Н. Денисяк, «зростання цивільного обороту, а також розширення кола об'єктів і суб'єктів приватної власності сприяють підвищенню попиту на нотаріальні послуги. Сучасний нотаріат, як орган безспірної юрисдикції, захищає суб'єктивні права і законні інтереси як фізичних, так і юридичних осіб, надаючи правочинам публічну довіру та підвищуючи доказову силу документів. Завдяки цьому нотаріальна діяльність отримує офіційне визнання з боку держави. Крім того, нотаріат виконує превентивну функцію, запобігаючи спорам між сторонами цивільних правовідносин і захищаючи права осіб від можливих майбутніх порушень, що сприяє встановленню стабільних та передбачуваних відносин між ними, роблячи його важливим чинником у формуванні правової держави» [26].

На думку В. Безчасного, «нотаріат це: по-перше, система органів і посадових осіб, які на основі чинного законодавства вчиняють нотаріальні дії в інтересах громадян, організацій і держави, по-друге, є галуззю законодавства, нормами якої регулюється нотаріальна діяльність. Вона також називається нотаріальним процесом, по-третє, спеціальна юридична навчальна дисципліна, предметом вивчення якої є розгляд питань, що стосуються організації та

регулювання нотаріального провадження та діяльності його учасників у нотаріальній сфері» [27].

П. Павлик зазначає, що «нотаріат – це правовий інститут, носії якого нотаріуси – уповноважені державою здійснювати і посвідчувати юридичні факти, надаючи їм публічної сили» [27].

Різні підручники та коментарі до законодавства пропонують різні підходи до визначення терміну «нотаріат». Одні автори вважають, що нотаріат – це система органів і посадових осіб, які забезпечують і здійснюють юридичну діяльність, спрямовану на підтвердження та закріплення безспірних фактів і прав. Інші ж розглядають нотаріат як систему спеціальних нотаріальних дій, тоді як питання про те, хто саме уповноважений здійснювати ці дії, вони вважають другорядним. Відповідно, нотаріальну діяльність можуть виконувати ті органи, які наділені такими повноваженнями на основі закону. Очевидно, що така теоретична невизначеність вплинула на формування законодавства у цій сфері.

Також існує на сьогодні і нормативне визначення поняття нотаріату та його змісту. Зокрема, у Закону України «Про нотаріат», відповідно до якого «нотаріат в Україні – це система органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти ніші нотаріальні дії, передбачені Законом, з метою надання їм юридичної вирогідності».

В той же час на думку С. Фурси, вищенаведене поняття «нотаріат» не є зовсім досконалим, оскільки воно регулює тільки організаційну структуру нотаріату. В даному визначенні також закладено лише загальну спрямованість нотаріату як організаційної, що орієнтується на вчинення нотаріальних дій, але не розкривається нерозривний правовий зв'язок нотаріату із спеціальною процедурою вчинення нотаріальних проваджень, не наводиться характер взаємовідносин системи нотаріальних органів з державою [27].

На думку Н. Василюк, у запропонованому нормативному визначенні нотаріату основний акцент робиться на імперативний елемент, який полягає в обов'язковості для певного кола органів і осіб посвідчувати права та факти, що

мають юридичне значення для учасників правовідносин. Виходячи з цього, на думку дослідниці, можна говорити про першу спробу інституалізувати нотаріат в Україні, а також про прагнення законодавчо визначити та врегулювати нотаріат як правовий інститут, а нотаріальну діяльність — як публічну діяльність, спрямовану на захист і регулювання суспільних відносин [27].

Спираючись на законодавче визначення категорії «нотаріат», Л. Радзієвська та С. Пасічник підкреслюють існування суб'єктивної та об'єктивної сторін нотаріату. Вони зазначають, що суб'єктивна сторона включає органи та посадових осіб, уповноважених здійснювати нотаріальні дії. До них належать державні нотаріальні контори, державні нотаріальні архіви, приватні нотаріуси. У населених пунктах, де немає нотаріусів, певні нотаріальні дії можуть виконувати посадові особи органів місцевого самоврядування. Крім того, консульські установи виконують нотаріальні дії за кордоном, а в окремих випадках, передбачених законодавством, це роблять дипломатичні представництва України. Також, згідно зі ст. 42 Закону України «Про нотаріат», надається вичерпний перелік дій, прирівняних до нотаріальних, які можуть виконувати інші посадові особи [27].

Л. Радзієвська та С. Пасічник вважають, що об'єктивний бік категорії «нотаріат» охоплює перелік нотаріальних дій, які ці органи та посадові особи мають право здійснювати відповідно до чинного законодавства України. Вчені наголошують, що нотаріальні дії повинні бути безспірними, тобто такими, що не викликають жодних суперечок. Однак, якщо спір все ж таки виникає, його слід вирішувати в судовому порядку, при цьому спірна нотаріальна дія призупиняється до моменту, коли судові рішення набуде законної сили.

Л. Сміян, Ю. Нікітін та П. Хоменко звертають увагу на те, що до визначення поняття «нотаріат» були додані додаткові ознаки. Однак, на їхню думку, авторам все ж не вдалося повністю уникнути певних недоліків та формальних характеристик, притаманних цьому визначенню. Дані вчені вважають «нотаріат в Україні – правовий інститут, покликаний забезпечувати позасудову охорону та захист прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, територіальних

громад, а також держави, шляхом вчинення в межах безспірних правовідносин нотаріальних дій уповноваженими на те органами та посадовими особами» [27].

У юридичній доктрині України існує багато визначень поняття нотаріату. Зокрема, нотаріат пропонується розглядати як правовий інститут і систему органів. Наприклад, «нотаріат – це правовий інститут, що забезпечує позасудову охорону та захист прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, територіальних громад та держави шляхом вчинення нотаріальних дій уповноваженими органами та посадовими особами в межах безспірних правовідносин». Деякі визначення нотаріату також включають його розуміння не лише як правового інституту та системи органів, але і як окремої галузі законодавства та навчальної дисципліни.

Основними завданнями нотаріату є: забезпечення охорони та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних осіб та колективних суб'єктів; сприяння належній реалізації їхніх прав і обов'язків; захист усіх форм власності; попередження правопорушень; зміцнення законності та підтримка правопорядку.

М. М. Дякович зазначає, що для розуміння поняття нотаріату важливо визначити його основні функції, які представляють собою «основні напрямки діяльності, що відображають особливості нотаріату як унікального правового інституту, основним завданням якого є охорона та захист суб'єктивних прав громадян і юридичних осіб у приватноправовій сфері» [28].

Аналіз функцій нотаріату є важливим для розуміння його сутності, оскільки функції відображають практичну реалізацію завдань цього правового інституту. Без чіткого розуміння функцій неможливо повністю розкрити роль нотаріату в правовій системі. Функції визначають, як саме нотаріат виконує свої завдання щодо забезпечення правової визначеності, охорони прав і законних інтересів, профілактики конфліктів, а також зміцнення законності.

У юридичній доктрині функції нотаріату визначаються як основні напрями його діяльності, які відображають специфіку цього інституту. Нотаріат, як правовий інститут, має на меті забезпечення захисту прав у сфері приватноправових відносин шляхом виконання безспірних правочинів. У цьому

контексті його функції охоплюють широкий спектр завдань, від правореалізаційних до правоохоронних, що підтверджується як науковими підходами, так і нормами законодавства.

В українському законодавстві, зокрема в Законі України «Про нотаріат», функції нотаріату описані через види нотаріальних дій, які мають забезпечити захист прав громадян та юридичних осіб, запобігання порушенню цих прав і усунення правових невизначеностей. Законодавчо закріплено обов'язок нотаріуса діяти в межах безспірних правовідносин, що також підкреслює превентивний характер його діяльності.

Аналіз функцій дозволяє також краще зрозуміти взаємозв'язки між нотаріатом і іншими правовими інститутами, такими як судова система та правоохоронні органи. Нотаріальні дії часто є попереднім етапом правового процесу, спрямованим на уникнення можливих спорів і забезпечення правової впевненості.

У юридичній доктрині існують різні підходи до класифікації функцій нотаріату, що дозволяє глибше зрозуміти багатогранність цього інституту. Серед основних підходів виділяють такі класифікації:

1. Соціальні функції. Вони включають правореалізаційну, правоохоронну, фіскальну та попереджувально-профілактичну функції. Соціальні функції відображають взаємодію нотаріату із суспільством та його роль у підтримці соціального правопорядку.

2. Змістовні функції. Ці функції охоплюють характер нотаріальної діяльності, що проявляється через правовстановлюючі, посвідчувальні, охоронні та юрисдикційні аспекти. Вони відображають основну суть нотаріальних дій, спрямованих на документальне підтвердження прав.

3. Доказові функції. Пов'язані з основною роллю нотаріату у створенні документів, які мають юридичну доказову силу. Нотаріальні акти часто використовуються як безспірні докази у судовому процесі, що підкреслює їхню значущість для правової системи [29].

Класифікація функцій нотаріату є предметом активних обговорень у наукових колах. Різні дослідники пропонують власні підходи до розуміння і структурування функцій цього важливого правового інституту. Основні напрямки дискусій можна виділити у таких аспектах: 1) традиційна класифікація (багато вчених дотримуються традиційної класифікації функцій нотаріату, яка включає соціальні, змістовні та доказові функції. Цей підхід акцентує увагу на тому, як нотаріат виконує свої завдання в рамках правової системи, забезпечуючи правопорядок і захист прав громадян; 2) сучасні підходи (в останні роки спостерігається тенденція до переосмислення функцій нотаріату в контексті розвитку технологій і міжнародних стандартів. Дослідники пропонують включати нові функції, пов'язані з електронними послугами та цифровізацією. Це, зокрема, стосується впровадження електронного нотаріату, що дозволяє спростити процеси та зробити їх більш доступними для населення; 3) взаємодія з іншими правовими інститутами (дискусії також зосереджені на взаємодії нотаріату з іншими правовими інститутами, такими як суди і державні органи. Дослідники звертають увагу на те, як функції нотаріату можуть бути адаптовані для забезпечення більш ефективної правозахисної системи.

Міжнародні стандарти, встановлені організаціями, такими як ВООЗ і Міжнародна асоціація нотаріусів, мають значний вплив на формування функцій нотаріату в різних країнах. У багатьох країнах функції нотаріату підлягають стандартизації, що дозволяє забезпечити високий рівень якості нотаріальних послуг. Наприклад, у країнах Європейського Союзу нотаріуси зобов'язані дотримуватися певних стандартів, що регулюють їх діяльність, що сприяє підвищенню довіри до нотаріальних актів.

У деяких країнах нотаріуси виконують додаткові функції, такі як медіація та консультації з правових питань, що виходять за межі традиційної нотаріальної діяльності. Це дозволяє нотаріусам стати більш важливими гравцями в системі правосуддя. Багато країн активно впроваджують електронний нотаріат, що дозволяє зменшити адміністративні бар'єри та зробити нотаріальні послуги

доступнішими. Наприклад, в країнах Балтії було запроваджено електронне підписання документів, що спростило процес укладення угод.

Інноваційні підходи до реалізації нотаріальних функцій, такі як електронний нотаріат та цифровізація процесів, стали важливими елементами сучасного нотаріату.

Звідси випливає, що функції нотаріату постійно розвиваються разом із загальними змінами в правовій системі, суспільстві та технологіях. Сьогодні існують пропозиції щодо наділення нотаріусів новими функціями, що пов'язано з потребою адаптації цього інституту до сучасних реалій. Нижче наведені основні напрями розвитку функцій нотаріату, а також їх характеристика.

1. Цифровізація нотаріальної діяльності. Цифрові технології все більше впливають на правову сферу, і нотаріат не є винятком. Одна з головних пропозицій полягає в наданні нотаріусам права здійснювати нотаріальні дії в електронній формі, зокрема посвідчення правочинів і засвідчення електронних підписів та документів.

Опис нової функції: введення електронного нотаріату дозволить нотаріусам посвідчувати документи та угоди через спеціалізовані онлайн-платформи із використанням електронного підпису. Це суттєво прискорить процес нотаріального засвідчення та зменшить адміністративне навантаження на нотаріусів і сторони правочинів.

Переваги:

- підвищення оперативності та зручності нотаріальних дій;
- ширші можливості для здійснення міжнародних транзакцій і угод;
- сприяння зменшенню витрат на оформлення документів;
- зниження ризиків фальсифікації документів завдяки технологіям блокчейн.

В багатьох країнах вже активно діє електронний нотаріат, зокрема в Естонії, де електронні правочини стали невід'ємною частиною правової системи.

2. Посередницька функція у досудовому врегулюванні спорів. Сучасні правові системи прагнуть зменшити навантаження на суди, що призводить до

активного розвитку альтернативних способів вирішення спорів, таких як медіація. Пропонується надати нотаріусам можливість виступати як нейтральні посередники в досудовому врегулюванні цивільних та господарських спорів.

Опис нової функції: нотаріусам може бути надано право надавати послуги з медіації або арбітражу в позасудовому порядку. Вони могли б допомагати сторонам у врегулюванні суперечок мирним шляхом, без необхідності звернення до суду.

Переваги:

- зменшення кількості судових спорів;
- швидше та дешевше вирішення конфліктів;
- збереження конфіденційності сторін;
- збільшення доступу громадян до справедливості без формальних судових процедур.

3. Функція захисту вразливих категорій громадян. Соціальна роль нотаріусів могла б бути розширена завдяки наданню їм повноважень щодо захисту прав вразливих категорій населення, таких як неповнолітні, люди з обмеженими можливостями або пенсіонери. Це може включати підвищений контроль за правочинами, укладеними за їх участі, і додаткові гарантії для захисту їх прав.

Опис нової функції: Нотаріуси можуть отримати повноваження щодо перевірки правомірності правочинів, укладених з участю неповнолітніх або недієздатних осіб. Вони могли б виконувати роль опікунів в частині захисту інтересів таких осіб під час підписання договорів, щоб забезпечити, що їхні права не будуть порушені.

Переваги:

Зміцнення правової захищеності вразливих категорій громадян

Запобігання шахрайським операціям

Посилення соціальної справедливості

4. Функція забезпечення прозорості фінансових операцій (антилегалізаційна функція). У зв'язку зі зростанням вимог до прозорості фінансових операцій,

нотаріусам може бути надано додаткові повноваження для контролю за угодами, що мають фінансовий характер, з метою запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму.

Опис нової функції: нотаріусам можуть бути надані додаткові функції з перевірки фінансових угод, особливо у випадках великих транзакцій або операцій з нерухомістю. Вони мали б забезпечувати перевірку джерел коштів та відповідність фінансових операцій законодавству.

Переваги:

- підвищення прозорості та безпеки фінансових операцій;
- зменшення кількості незаконних угод;
- підвищення довіри до фінансових операцій як в Україні, так і на міжнародному рівні.

Такі практики вже існують в європейських країнах, де нотаріуси відіграють активну роль у боротьбі з фінансовими злочинами.

5. Функція захисту персональних даних. З огляду на глобальні зміни в сфері обробки та збереження персональних даних, нотаріуси можуть отримати повноваження з контролю за дотриманням правил обробки персональних даних під час здійснення нотаріальних дій.

Опис нової функції: нотаріуси могли б виступати гарантами захисту персональних даних, що обробляються під час нотаріальних дій, відповідно до вимог законодавства про захист даних. Це включає обов'язкове збереження конфіденційності під час підписання договорів та здійснення інших дій, пов'язаних з обробкою особистої інформації.

Переваги:

- забезпечення безпеки персональних даних;
- підвищення довіри громадян до нотаріальних дій;
- відповідність сучасним вимогам європейських стандартів захисту даних (GDPR).

Також слід відмітити, нотаріат як елемент правової системи відіграє центральну роль у правовій системі України, виконуючи функції, що сприяють

забезпеченню правової стабільності та довіри до правових актів. Як елемент правової системи, нотаріат функціонує на перетині приватного і публічного права, взаємодіючи з різними правовими інститутами, такими як суди, державні органи та громадські організації.

Одна з ключових функцій нотаріату полягає у здійсненні юридичного контролю за угодами, які укладаються між сторонами. Нотаріуси не лише посвідчують угоди, але й проводять правовий аналіз документів, що подаються для нотаріального посвідчення. Це дозволяє знизити ризик укладення правочинів, що можуть бути визнані недійсними, а також попередити можливі правопорушення. Так, нотаріус, виявивши невідповідності чи незаконність угоди, може поради́ти сторонам відмовитися від її укладення або внести відповідні корективи.

Крім того, нотаріат відіграє важливу роль у забезпеченні правосуддя. Підтвердження нотаріусом факту укладення угоди або інших правовідносин надає їм юридичної сили і дозволяє уникнути тривалих судових розглядів. Нотаріуси також є важливими посередниками в спорах, пов'язаних зі спадковими правами, правами на нерухомість та іншими правами, які потребують додаткового юридичного захисту. Проте деякі судові рішення свідчать про те, що в діяльності нотаріусів, як і інших органів, існують проблеми [30].

На додаток до цього, нотаріат забезпечує правову визначеність, яка є важливою для функціонування ринку. Нотаріуси здійснюють реєстрацію прав на нерухомість, спадкові права, а також підтверджують автентичність документів, що істотно спрощує процедури укладення угод. Без такої системи нотаріальних послуг довіра до правових актів і угод могла б значно знизитися, що негативно вплинуло б на економічний розвиток та правову стабільність у країні.

Не менш важливим є те, що нотаріат є активним учасником правових відносин, що виникають у зв'язку з укладенням угод, оформленням спадкових прав, а також прав на нерухомість та інші майнові відносини. Взаємодія нотаріату з іншими правовими інститутами, такими як суди та органи державної реєстрації, має важливе значення для забезпечення правової визначеності.

По-перше, нотаріат бере участь у процесі укладення угод, де нотаріус виступає не лише як свідок, а й як експерт, який може підтвердити законність і правильність угоди. Це особливо важливо в ситуаціях, коли угода має юридичне значення, наприклад, купівля-продаж нерухомості або спадкування. Нотаріус перевіряє усі необхідні документи, що подаються сторонами, і лише після цього посвідчує угоду.

По-друге, нотаріат виконує важливі функції у сфері спадкового права. Спадкові справи часто є складними і можуть викликати спори між спадкоємцями. Нотаріуси здійснюють оформлення спадщини, що включає в себе прийняття спадщини, її оцінку та розподіл. Завдяки нотаріальному посвідченню прав на спадщину, спадкоємці отримують юридично закріплені права, що унеможливорює подальші спори.

Крім того, нотаріат грає важливу роль у сфері реєстрації прав на нерухомість. Нотаріуси забезпечують проведення всіх необхідних процедур для підтвердження прав власності, що вкрай важливо для захисту прав власників. Взаємодія нотаріату з органами державної реєстрації дозволяє швидко і ефективно оформлювати угоди, що в свою чергу позитивно впливає на розвиток ринку нерухомості.

Нарешті, нотаріат сприяє загальному зміцненню правопорядку в країні. Нотаріуси, виконуючи свої обов'язки, контролюють законність угод і документів, що подаються для посвідчення. Це допомагає виявляти й запобігати правопорушенням, які можуть загрожувати правам і законним інтересам громадян.

Таким чином, нотаріат є важливим елементом правових відносин в Україні, забезпечуючи правову визначеність, захист прав та інтересів громадян, а також стабільність правової системи в цілому. Його роль не обмежується лише посвідченням угод; нотаріат також активно впливає на розвиток правової культури та правопорядку в суспільстві.

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що нотаріат в Україні — це правовий інститут, що забезпечує здійснення нотаріальних дій, спрямованих

на підтвердження та закріплення прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а також держави. Він виконує функції правового контролю та гарантії законності угод, сприяючи правовій визначеності та стабільності в суспільстві. Нотаріус, як уповноважена особа, проводить правовий аналіз документів, забезпечує їх автентичність і засвідчує факти, що мають юридичне значення.

Нотаріат активно бере участь у правових відносинах, пов'язаних з укладенням угод, спадкуванням, оформленням прав на нерухомість та іншими майновими питаннями. Він також взаємодіє з судовими органами та державними реєстраційними установами, що підвищує ефективність правового захисту та запобігання правопорушенням.

Крім того, нотаріат виконує важливі соціальні функції, такі як забезпечення прав і свобод громадян, підтримка правопорядку та зміцнення довіри до правових актів. Загалом, нотаріат в Україні є невід'ємною складовою правової системи, яка забезпечує ефективне функціонування правовідносин та захист прав учасників цих відносин.

1.3. Правові основи дослідження інституту нотаріату на сучасному етапі

Нотаріат, як невід'ємна складова правової системи України, виконує важливу роль у забезпеченні правової визначеності та стабільності правовідносин у суспільстві. У сучасних умовах, коли правова система України зазнає значних змін у контексті інтеграції до європейських стандартів і глобалізації, особливо важливим стає дослідження правових основ, які формують інститут нотаріату.

Правові основи діяльності нотаріату охоплюють не лише національне законодавство, але й міжнародні стандарти, що регламентують його функції та завдання. Основним нормативно-правовим актом, що визначає правовий статус нотаріату в Україні, є Закон України «Про нотаріат». Однак, крім цього закону, існує ряд інших законодавчих і підзаконних актів, що регулюють діяльність нотаріусів та нотаріальних установ. З метою забезпечення належної правової бази важливо враховувати також норми міжнародних конвенцій і директив, які впливають на формування і розвиток нотаріальної системи в Україні.

Цей підрозділ має на меті проаналізувати основні правові акти, що регулюють нотаріальну діяльність, та розглянути їх відповідність міжнародним стандартам. Зокрема, акцент буде зроблено на співвідношенні між національним законодавством та міжнародними вимогами, а також на впливі цих норм на практику нотаріату в Україні.

Отже, дослідження правових основ інституту нотаріату є ключовим для розуміння його функцій і ролі у забезпеченні правового захисту громадян, що, в свою чергу, сприятиме розвитку правової системи України в цілому.

На сьогоднішній день законодавство, що регулює нотаріат, складається з різноманітних нормативно-правових актів з кількох галузей. При цьому Конституція України займає центральне місце в цій системі. Принципи, закріплені в Основному законі, визначають статус нотаріату, а також його основні функції, завдання та цілі.

Зазвичай дослідники класифікують конституційні норми, які є джерелом інституту нотаріату, на дві основні категорії: норми загального характеру, що сприяють забезпеченню послідовності нотаріальної діяльності, та спеціальні норми, які безпосередньо визначають основні принципи розвитку нотаріату.

Наприклад, до загальних норм відносять норму, сформульовану в статті 1, яка стверджує, що Україна є суверенною, незалежною, демократичною, соціальною та правовою державою. У цьому контексті, характеризуючи Україну як правову державу, законодавець підкреслює, що в діяльності та організації всіх державних і недержавних інститутів, включаючи нотаріат, ключовими є принципи права та їх дотримання, а не інші мотиви, які можуть суперечити цим принципам. Це стає особливо актуальним у світлі активної роботи над реформуванням нотаріального законодавства та підготовкою проекту закону «Про нотаріат». Також варто зазначити, що механізм стримування влади за допомогою правових засобів і верховенство права є однією з ключових ознак правової держави і невід'ємною частиною громадянського суспільства, до якого належить і інститут нотаріату.

Водночас Конституція України не визначає роль нотаріату як інституту, що сприяє захисту прав, свобод і законних інтересів громадян та юридичних осіб. Деякі дослідники вважають, що положення статті 59 Основного Закону, яке гарантує право на правову допомогу, є одним із найважливіших за своїм значенням [31].

Отже, відповідно до статті 59 Конституції України, кожен має право на отримання правової допомоги, а в окремих випадках, визначених законом, ця допомога надається безоплатно. Можливість отримати правову допомогу є важливим здобутком будь-якого цивілізованого суспільства. Право на правову допомогу є невід'ємним правом кожної людини, тісно пов'язаним із її правовим статусом у державі, і є одним із ключових чинників, що сприяє активній участі громадян у житті країни [31].

Нотаріат, як і адвокатура, сприяє реалізації цього конституційного права громадян, у тому числі й безоплатно в окремих випадках, передбачених законом. Водночас діяльність нотаріату обмежується розглядом безспірних питань у рамках цивільної юрисдикції. Організаційно-правові основи нотаріальної діяльності, правила здійснення нотаріальних дій та контроль за роботою нотаріусів визначаються відповідно до чинного законодавства України про нотаріат.

Безумовно, з багатьох конституційних положень впливає значно вагоміша роль нотаріату у системі захисту та забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Проте, розглядаючи питання джерел нотаріального законодавства, було б неправильно обмежитися лише аналізом положень Конституції. Як вже зазначалося, сучасне законодавство про нотаріат являє собою комплекс нормативно-правових актів різних галузей. Тому для отримання об'єктивної картини необхідно розглянути ці джерела, класифікуючи їх у найзагальнішій формі.

До першої групи джерел належать загальновизнані принципи та норми міжнародного права, а також міжнародні договори України, які, згідно зі статтею 9 Конституції, інтегровані в її правову систему. Міжнародні стандарти в сфері

нотаріату визначають загальні принципи та процедури, які повинні дотримуватися нотаріальні органи в різних країнах для забезпечення правової безпеки і довіри до нотаріальних дій. Основним джерелом таких стандартів є міжнародні конвенції, рекомендації та документи, підготовлені міжнародними організаціями, такими як ООН, Європейський Союз, Міжнародний союз нотаріатів та інші.

Однією з найважливіших міжнародних інституцій, яка впливає на розвиток нотаріату, є Гаазька конференція з міжнародного приватного права. Ця конференція працює над гармонізацією міжнародних правових норм у сфері приватного права, зокрема щодо нотаріату. Одна з ключових конвенцій — Гаазька конвенція про апостиль 1961 року, яка спрощує процес легалізації іноземних документів для використання в іншій державі. Конвенція дозволяє визнати нотаріальні дії, здійснені в одній країні, в іншій без додаткової легалізації через дипломатичні установи, що значно полегшує міжнародні правові взаємодії.

Конвенція ООН про міжнародні угоди також відіграє важливу роль у формуванні стандартів нотаріату. Вона регулює питання, пов'язані з укладанням, виконанням і визнанням міжнародних угод, багато з яких потребують нотаріального засвідчення. Цей документ встановлює загальні принципи нотаріальної діяльності в міжнародних транзакціях, що забезпечує передбачуваність і стабільність в таких угодах.

МСЛН (Union Internationale du Notariat Latin) є провідною міжнародною організацією, яка займається розвитком стандартів нотаріальної діяльності. Латинський нотаріат є системою нотаріату, в якій нотаріуси діють як незалежні державні уповноважені особи, надаючи юридичну силу документам. МСЛН сприяє гармонізації нотаріальних процесів між країнами, що використовують латинський тип нотаріату, до яких належить і Україна. Організація постійно оновлює рекомендації та стандарти, які впливають на національні законодавства країн-членів.

Європейський Союз розробив ряд правових актів та рекомендацій, які безпосередньо впливають на діяльність нотаріусів у країнах-членах та країнах-

партнерах, зокрема Україні. Спрямовані на підвищення інтеграції правових систем Європи, ці стандарти допомагають уніфікувати підходи до нотаріальних дій [32, с.408].

Одним із важливих кроків у сфері цифровізації нотаріату стало прийняття Регламенту ЄС щодо електронної ідентифікації та довірчих послуг для електронних транзакцій (eIDAS). Цей документ створює єдині правила для електронної ідентифікації, що дозволяє нотаріусам проводити свої дії в цифровому середовищі, зберігаючи юридичну силу документів. Україна, рухаючись у напрямку цифровізації нотаріальних послуг, активно використовує досвід ЄС для розробки власних правових механізмів в цій сфері.

Рада Європи, будучи міжурядовою організацією, також впливає на розвиток нотаріальної діяльності через різні рекомендації, що стосуються прав людини та правової безпеки. Наприклад, Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) вимагає забезпечення захисту прав особи під час укладання правових угод, що прямо впливає на нотаріальні дії. Нотаріус є тим суб'єктом, який забезпечує правову безпеку таких дій. Європейський парламент і Рада ЄС приймають правові акти, що регулюють правові аспекти нотаріальної діяльності, включаючи спадкові права, шлюбні угоди та інші приватні правові відносини, які потребують нотаріального посвідчення. Це сприяє створенню єдиних стандартів для нотаріусів у всьому ЄС та забезпечує їхнє визнання в рамках європейського правового простору.

Україна активно адаптує своє національне законодавство до міжнародних стандартів у сфері нотаріату. Відповідно до основних міжнародних документів, таких як Гаазька конвенція, Україна розробляє нові підходи до регулювання нотаріальної діяльності, включаючи електронний нотаріат, спрощення процесу визнання іноземних документів та підвищення професійних стандартів нотаріусів.

Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод 1950 року має важливе значення для нотаріальної правозастосовної практики. Права та основні свободи, закріплені у цій Конвенції, є пріоритетними для нотаріусів, які повинні дотримуватися її положень. Наприклад, учасники нотаріальної діяльності

також підпадають під дію статті 14 Конвенції, яка прямо забороняє дискримінацію в будь-якій формі або прояві.

Відповідно до статті 1 Конвенції, держави-учасниці зобов'язані забезпечувати кожній особі під своєю юрисдикцією права і свободи, гарантовані Конвенцією. Для нотаріусів це означає, що під час вчинення нотаріальних дій вони повинні забезпечувати дотримання прав і свобод осіб, зокрема права на справедливий суд, право власності, право на приватність, недоторканність житла тощо. Стаття 14 Конвенції прямо забороняє дискримінацію за будь-якою ознакою, включаючи расу, стать, мову, релігію, політичні переконання, соціальне походження та інші характеристики. Нотаріусам заборонено допускати будь-які дискримінаційні дії або рішення при здійсненні нотаріальних функцій. Це стосується як фізичних, так і юридичних осіб, що звертаються до нотаріуса. Наприклад, нотаріус не має права відмовити у вчиненні нотаріальної дії через релігійні переконання або національність заявника. Хоча нотаріуси не є судовими органами, їхні дії мають важливе значення для правових відносин, які можуть стати предметом судового розгляду. Згідно зі статтею 6 Конвенції, кожна особа має право на справедливий судовий розгляд упродовж розумного строку. Нотаріус, посвідчуючи угоди або документи, має гарантувати, що права сторін не порушуються, а усі процедури виконуються в межах закону та без зволікань.

Одним із ключових аспектів нотаріальної діяльності є посвідчення угод з нерухомістю, спадщини, шлюбних контрактів тощо, що напряму стосується права на власність. Стаття 1 Протоколу №1 до ЄКПЛ встановлює, що кожна особа має право спокійно володіти своєю власністю. Будь-яке позбавлення власності може здійснюватися тільки на законних підставах, передбачених національним законодавством, та відповідно до загальних принципів міжнародного права. Нотаріуси, здійснюючи нотаріальні дії з майновими правами, повинні забезпечувати їх захист, гарантуючи, що будь-яке обмеження прав на власність буде обґрунтованим і законним.

Принципи прозорості та доступу до інформації є невід'ємною частиною належної правової практики. ЄКПЛ, через своє сприяння верховенству права,

вимагає від держав забезпечення доступу громадян до правосуддя і правової інформації. Нотаріуси, в свою чергу, повинні гарантувати, що усі нотаріальні акти є прозорими, а особи, які звертаються за нотаріальними послугами, отримують всю необхідну інформацію про свої права та можливі правові наслідки вчинення певних дій.

Стаття 17 Конвенції забороняє будь-яке зловживання правами. Це положення є особливо важливим для нотаріусів, які повинні слідкувати за тим, щоб їхня діяльність не використовувалась для зловживання правами або для прикриття протиправної діяльності. Наприклад, нотаріус повинен відмовити у посвідченні угоди, якщо знатиме, що вона має на меті ухилення від податків або інші незаконні дії.

Стаття 8 Конвенції захищає право на повагу до приватного і сімейного життя, житла та кореспонденції. Для нотаріусів це означає, що вони зобов'язані дотримуватися конфіденційності щодо інформації, яка стала їм відомою під час виконання нотаріальних дій. Розголошення нотаріальної таємниці може бути порушенням Конвенції, що тягне за собою правові наслідки [33].

Без сумніву, і вплив рішень Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) на інститут нотаріату в Україні є значним, оскільки ці рішення сприяють підвищенню стандартів правозастосування і захисту прав людини в рамках нотаріальної діяльності. У випадках, коли ЄСПЛ виносить рішення щодо порушень прав людини, пов'язаних із діяльністю нотаріусів, ці прецеденти стають основою для змін у національному законодавстві, вдосконалення нотаріальної практики та підвищення якості надання правової допомоги.

Одним із основних аспектів впливу рішень ЄСПЛ на нотаріат є уніфікація стандартів захисту прав людини на європейському рівні. Це означає, що українські нотаріуси повинні враховувати європейські стандарти правозахисту при виконанні своїх обов'язків, навіть якщо національне законодавство не регулює деякі аспекти. Наприклад, права власності та доступ до правосуддя є одними з ключових прав, закріплених у ЄКПЛ, і рішення ЄСПЛ визначають стандарти, за якими ці права повинні захищатися в Україні.

ЄСПЛ неодноразово підкреслював важливість доступу до правосуддя, і це прямо впливає на роботу нотаріусів, які часто виконують функцію першого правового інституту, до якого звертаються громадяни. Нотаріуси відіграють ключову роль у правовій визначеності угод та документів, що можуть бути використані в судових процесах. Рішення ЄСПЛ допомагають конкретизувати стандарти, за якими нотаріуси повинні працювати, щоб забезпечити справедливий та доступний правовий процес для громадян [34].

Однією з найбільш важливих сфер, у яких рішення ЄСПЛ впливають на нотаріальну практику, є захист права на власність (Стаття 1 Протоколу №1 до ЄКПЛ). ЄСПЛ встановив ряд важливих прецедентів, що стосуються захисту майнових прав, які нотаріуси повинні враховувати під час посвідчення договорів купівлі-продажу, дарування, спадкування тощо. Наприклад, у випадку порушення права на власність внаслідок нотаріальної діяльності, відповідні рішення ЄСПЛ можуть призвести до перегляду нотаріальних процедур та внесення змін у національне законодавство.

Рішення ЄСПЛ встановлюють стандарти для забезпечення прав усіх учасників нотаріальних дій, включаючи право на рівне ставлення та недискримінацію. Це впливає на роботу нотаріусів у таких аспектах, як доступ до нотаріальних послуг, виконання нотаріальних дій у випадках, коли задіяні міжнародні елементи (наприклад, громадяни інших країн або іноземні правові системи), а також забезпечення прав осіб, які мають обмежені можливості через фізичні чи інші обставини.

Відповідно другу групу джерел інституту нотаріату у механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина складає судова практика, яка все частіше виступає джерелом права в різноманітних формах. У контексті дослідження важливими є позиції Європейського суду з прав людини, що стосуються нотаріату, це, наприклад, рішення Європейського суду з прав людини за скаргою:

– «Кечко проти України» (2004). Це рішення стосується права на власність, яке було порушено через адміністративні процедури щодо конфіскації майна. У рішенні ЄСПЛ підкреслив важливість дотримання принципу законності

та справедливості при вирішенні питань, пов'язаних із майновими правами. Це вплинуло на нотаріусів, які посвідчують угоди з майном, оскільки підкреслюється необхідність правового захисту власників на всіх етапах [35].

– «Щокін проти України» (2010). У цій справі ЄСПЛ постановив, що порушення принципу рівності у ставленні до платників податків є порушенням Конвенції. Для нотаріусів це рішення стало сигналом про те, що вони мають забезпечувати рівне ставлення до всіх учасників нотаріальних дій, зокрема під час оформлення документів, пов'язаних із майновими або податковими питаннями [36].

– «Іванов проти України» (2009). Справа стосувалася порушення права на справедливий судовий розгляд через тривалу судову тяганину. ЄСПЛ постановив, що затягування у вирішенні справи є порушенням Конвенції. Цей прецедент важливий для нотаріусів у контексті своєчасного і належного вчинення нотаріальних дій, оскільки невинуватні затримки можуть призвести до порушення прав сторін [37].

– «Україна-Тюмень проти України» (2010). У цій справі ЄСПЛ визнав, що держава порушила права власника майна через нездатність захистити його від незаконного втручання. Це рішення підкреслило необхідність забезпечення захисту майнових прав через належні правові процедури, включаючи нотаріальне посвідчення прав власності [38].

Третьою групою джерел є закони та підзаконні нормативно-правові акти. На сьогодні правову основу організації нотаріальної діяльності державних нотаріусів (нотаріусів державних нотаріальних контор та державних нотаріальних архівів) в Україні складають такі нормативно-правові акти:

1. Закон України «Про нотаріат» (прийнятий 2 вересня 1993 року, № 3425-ХІІ);

2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про умови оплати праці працівників державних нотаріальних контор та державних нотаріальних архівів» (прийнята 11 вересня 2007 року, № 1123) [39];

3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату» (прийнята 31 серпня 2011 року, № 923) [40];

4. Порядок допуску до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату (затверджений наказом Міністерства юстиції України 28 липня 2011 року, № 1905/5) [41];

5. Порядок підвищення кваліфікації нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів (затверджений наказом Міністерства юстиції України 28 серпня 2014 року, № 1422/5) [42];

6. Порядок видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю (затверджений наказом Міністерства юстиції України 11 липня 2012 року, № 1043/5) [43].

Крім того, це також Цивільний кодекс України, адже містить загальні положення про правочини, що є основою для вчинення нотаріальних дій та визначає види угод, які підлягають нотаріальному посвідченню, а також правові наслідки цих угод. Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень» - регулює питання, пов'язані з реєстрацією прав на нерухоме майно, що є важливою частиною нотаріальної діяльності та встановлює порядок реєстрації угод, що нотаріально посвідчуються, і визначає роль нотаріуса у цьому процесі. Також Закон України «Про захист прав споживачів», хоча цей закон не є специфічно нотаріальним, він визначає обов'язки нотаріусів у контексті захисту прав споживачів під час укладення угод.

Наказ Міністерства юстиції України від 24 грудня 2010 року № 3290/5 став важливим кроком у напрямку реформування нотаріальної системи в Україні, закладаючи основи для подальших змін і розвитку цієї важливої інституції в правовій системі країни. Адже було затверджено Концепцію реформування органів нотаріату в Україні на період з 2010 по 2015 роки. Цей документ став

важливим кроком у модернізації системи нотаріату, враховуючи потреби суспільства та вимоги часу [44].

Концепція була спрямована на покращення якості та доступності нотаріальних послуг для населення, підвищення ефективності діяльності нотаріусів, а також на забезпечення захисту прав і законних інтересів громадян і юридичних осіб.

Концепція передбачала проведення комплексних змін у структурі органів нотаріату, включаючи: розробку нових підходів до організації роботи нотаріусів; запровадження сучасних інформаційних технологій у нотаріальну діяльність; створення умов для підвищення кваліфікації нотаріусів та їх підготовки. У рамках реформування планувалося вдосконалення законодавчої бази, яка регулює діяльність нотаріату, зокрема, шляхом внесення змін до існуючих нормативно-правових актів, що стосуються нотаріальної практики. Одним з ключових завдань було забезпечення прозорості діяльності нотаріусів, що включало запровадження механізмів контролю за їхньою діяльністю та забезпечення публічності інформації про нотаріальні акти. Реформа сприяла створенню довіри до нотаріальних органів з боку населення, що є критично важливим для розвитку правового суспільства та забезпечення правопорядку. Виконання цієї Концепції стало основою для подальшого розвитку інституту нотаріату в Україні. Вона не лише окреслила перспективи змін у нотаріальній діяльності, а й забезпечила систематичний підхід до розв'язання проблем, що накопичилися у цій сфері. Зокрема, було запроваджено нові стандарти роботи нотаріусів, підвищено рівень їхньої професійної підготовки та розроблено сучасні інформаційні системи для обліку нотаріальних дій [44].

Зауважимо, до Верховної Ради України вже вносився проєкт Нотаріального процесуального кодексу № 3197 від 19.09.2008 року. Це законодавче ініціативу було розроблено з метою систематизації та вдосконалення нотаріальної діяльності в Україні, а також підвищення правової визначеності в сфері нотаріату. Проєкт Нотаріального процесуального кодексу був покликаний узагальнити та структурувати існуючі норми, що регулюють нотаріальні дії. Кодекс мав на меті

встановити чіткі процедури для різних видів нотаріальних дій, таких як посвідчення угод, оформлення спадщини та інших.

Кодекс передбачав закріплення прав і обов'язків учасників нотаріального процесу, що повинно було сприяти захисту прав громадян і юридичних осіб у сфері нотаріальної діяльності. Основною метою було забезпечення прозорості та доступності нотаріальних послуг. У проєкті кодексу пропонувалися механізми контролю за діяльністю нотаріусів, що включали питання дисциплінарної відповідальності та нагляд за виконанням законодавства у сфері нотаріату. Це мало на меті підвищення довіри до нотаріусів та забезпечення їхньої відповідальності. Кодекс був спрямований на приведення українського нотаріального законодавства у відповідність із міжнародними стандартами, що діяли в цій сфері. Це включало забезпечення дотримання прав людини і основних свобод у процесі нотаріальних дій [45].

Проєкт Нотаріального процесуального кодексу викликав жваві дискусії в юридичній спільноті та серед практикуючих нотаріусів. Багато експертів вітали ініціативу, підкреслюючи важливість кодифікації нотаріального законодавства для забезпечення правової визначеності та стабільності в цій сфері. Однак, були й критичні зауваження щодо деяких аспектів проєкту, які потребували доопрацювання.

На жаль, проєкт не був прийнятий, і його розгляд у Верховній Раді України не був завершений. Проте, його розробка стала важливим етапом у напрямку реформування нотаріальної системи в Україні, започаткувавши дискусію про необхідність систематизації законодавства в цій сфері. Відсутність Нотаріального процесуального кодексу залишила відкритими питання, які потребують подальшого регулювання і вдосконалення в умовах сучасного правового середовища.

Закон України «Про нотаріат» є ключовим нормативно-правовим актом, який регулює діяльність нотаріату та забезпечує його розвиток в Україні. Він встановлює основні принципи організації та функціонування нотаріату, визначає статус нотаріусів, права та обов'язки учасників нотаріальних дій, а також порядок

здійснення нотаріальної діяльності. Цей закон відіграє важливу роль у забезпеченні правової стабільності, захисту прав та інтересів фізичних та юридичних осіб, що робить його незамінним елементом в правовій системі України.

Закон України «Про нотаріат», прийнятий у 1993 році, систематично оновлюється та вдосконалюється, враховуючи зміни в правовому середовищі та потреби суспільства. Його структура передбачає чітку регламентацію правових аспектів діяльності нотаріату, що дозволяє забезпечити чітке правозастосування та стандартизацію нотаріальних дій.

Закон складається з декількох розділів, кожен з яких регулює певні аспекти діяльності нотаріату:

- загальні положення;
- порядок організації та діяльності нотаріату;
- права та обов'язки нотаріусів;
- вимоги до осіб, які бажають займатися нотаріальною діяльністю;
- види нотаріальних дій;
- відповідальність нотаріусів.

Ці положення чітко визначають правові рамки, в межах яких працює нотаріат, що є основою для розвитку його як правового інституту.

Закон України «Про нотаріат» відіграє ключову роль у встановленні правового статусу нотаріусів. Нотаріуси є спеціальними суб'єктами правових відносин, яким надано широкі повноваження для здійснення нотаріальних дій. Закон визначає чіткі вимоги до кандидатів на посаду нотаріуса, включаючи:

- наявність вищої юридичної освіти;
- відповідний стаж роботи у сфері права;
- складання кваліфікаційного іспиту;
- проходження стажування у нотаріуса [6].

Таким чином, закон гарантує високий професійний рівень осіб, які здійснюють нотаріальну діяльність. Ці вимоги спрямовані на те, щоб нотаріальні

дії здійснювалися компетентними та відповідальними професіоналами, що підвищує довіру до нотаріальної системи загалом.

Прийняття Закону України «Про нотаріат» стало ключовим етапом у розвитку нотаріату в Україні. Він не лише закріпив правові основи діяльності нотаріусів, але й створив умови для подальшого вдосконалення цього інституту. Закон забезпечив:

- систематизацію та стандартизацію нотаріальних дій;
- захист прав та інтересів громадян і юридичних осіб;
- посилення контролю за діяльністю нотаріусів;
- підвищення рівня професіоналізму осіб, які здійснюють нотаріальну діяльність.

Це сприяло тому, що нотаріат став невід'ємною частиною правової системи України, яка активно взаємодіє з іншими правовими інститутами, такими як суди, органи державної реєстрації, правоохоронні органи тощо.

Також враховує міжнародні стандарти та підходи до організації нотаріальної діяльності. Україна є учасником багатьох міжнародних договорів та конвенцій, що регулюють питання нотаріальної діяльності та правової допомоги. Це дозволяє інтегрувати український нотаріат у світову правову систему та забезпечити відповідність міжнародним стандартам.

Постанова Кабінету Міністрів України № 923 від 31 серпня 2011 р. затверджує Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату, яка є органом, що здійснює контроль за професійною діяльністю нотаріусів в Україні. Комісія відповідає за організацію та проведення кваліфікаційних іспитів для осіб, які бажають стати нотаріусами, а також за підготовку та підвищення кваліфікації вже діючих нотаріусів. Встановлено, що до складу комісії входять представники Міністерства юстиції, науковці, практикуючі нотаріуси та інші фахівці, які мають відповідну кваліфікацію. Комісія має право видавати рекомендації щодо удосконалення нотаріального законодавства та контролювати діяльність нотаріусів [40].

Постановка створила основи для формалізації та вдосконалення процесів кваліфікації нотаріусів, що, в свою чергу, підвищило рівень професійної підготовки в цій сфері.

У Наказі Міністерства юстиції України № 1905/5 від 28 липня 2011 року визначено вимоги до кандидатів, які бажають скласти кваліфікаційний іспит для отримання свідоцтва на зайняття нотаріальною діяльністю. Це можуть бути, наприклад, наявність вищої юридичної освіти та досвіду роботи в юридичній сфері. Встановлено процедури, за якими відбувається складання іспиту, зокрема, формат питань, тривалість іспиту, а також критерії оцінювання. Описано, як оголошуються результати, а також порядок оскарження рішень комісії у випадку незгоди з оцінкою [41].

Цей порядок забезпечує прозорість і об'єктивність процесу отримання свідоцтва на нотаріальну діяльність, що сприяє формуванню професійного середовища в нотаріаті.

Наказом Міністерства юстиції України № 1422/5 від 28 серпня 2014 року визначено мету підвищення кваліфікації – це забезпечення високого рівня професійних знань та вмінь нотаріусів і помічників нотаріусів, описано різні форми підвищення кваліфікації, такі як семінари, тренінги, онлайн-курси та інші освітні програми та встановлено, що підвищення кваліфікації є обов'язковим для всіх нотаріусів, що працюють у системі нотаріату України.

Даний порядок сприяє постійному професійному розвитку нотаріусів, що підвищує загальний рівень довіри до нотаріальної системи [42].

Наказом Міністерства юстиції України № 1043/5 від 11 липня 2012 року встановлено чітку процедуру отримання свідоцтва про право на нотаріальну діяльність, включаючи подачу документів, вимоги до кандидатів та строки розгляду заяв. Також описано необхідні документи для отримання свідоцтва, такі як диплом про вищу освіту, сертифікати про проходження кваліфікаційного іспиту, довідки про відсутність судимості тощо. Крім того визначено термін дії свідоцтва та порядок його поновлення [43].

Цей порядок значно спростив процес отримання свідоцтв для нових нотаріусів, що стимулює розвиток нотаріальної діяльності в Україні.

Сьогодні національна законотворча діяльність демонструє тенденцію до спрощення поняття законодавства як системи нормативних актів, що регулюють суспільні відносини. Безперечно, до законодавства слід зараховувати не лише акти, ухвалені Верховною Радою, а й укази Президента України, постанови, декрети, розпорядження Кабінету Міністрів, а також нормативні акти міністерств і відомств, місцевих рад та адміністрацій. І цей перелік не є вичерпним. Основним критерієм належності до законодавства є прийняття відповідного акта відповідно до вимог і в порядку, установленому Конституцією.

На жаль, стосовно інституту нотаріату питання, які можуть і повинні бути вирішені відомчим нормативним актом, часто регулюються через ухвалення закону (внесення змін до нього), в той час як питання, які повинні вирішуватися законами, регулюються шляхом прийняття кодексів. На нашу думку, це не що інше, як слідування моді або штучне підвищення статусу ухваленого документа. За словами Н. Круковес, така практика призводить до зайвого перевантаження Верховної Ради законопроектами, що, у свою чергу, викликає прийняття, м'яко кажучи, неякісних законодавчих актів [46].

Вищевикладене приводить нас до логічного висновку, що регулювання організації та діяльності інституту нотаріату в Україні можна розділити на кілька основних категорій, залежно від кола питань, які воно охоплює. Кожна з цих категорій включає різні аспекти, що забезпечують ефективну роботу нотаріату як важливого елемента правової системи:

1. Нормативно-правове регулювання. Ця категорія охоплює основні закони та підзаконні акти, які визначають правовий статус нотаріату, його структуру, функції та процедури діяльності. Основні нормативно-правові акти включають: Закон України «Про нотаріат» – основний закон, який регулює діяльність нотаріусів, їх права, обов'язки, а також порядок здійснення нотаріальних дій; Постанови Кабінету Міністрів України – регулюють питання, що стосуються організації роботи нотаріусів, умов оплати праці та інших адміністративних

аспектів; Накази Міністерства юстиції України – визначають процедури підвищення кваліфікації нотаріусів, складання кваліфікаційних іспитів та інші адміністративні процедури;

2. Регулювання кваліфікації та професійної підготовки нотаріусів. Ця категорія охоплює вимоги до професійної підготовки, кваліфікації та підвищення кваліфікації нотаріусів. Основні аспекти: кваліфікаційні іспити – порядок допуску до складання іспитів, проведення тестування та сертифікації нотаріусів; програми підвищення кваліфікації – вимоги до програм та курсів, які нотаріуси мають проходити для підтвердження своєї кваліфікації;

3. Організаційне регулювання. Ця категорія охоплює питання організації діяльності нотаріальних контор, архівів та інших структур, пов'язаних із нотаріальною діяльністю. Основні елементи: структура нотаріальних контор – організаційні аспекти, пов'язані з створенням, функціонуванням та ліквідацією нотаріальних контор; Порядок ведення нотаріальних архівів – правила, які визначають організацію та зберігання нотаріальних документів.

4. Регулювання правових відносин у сфері нотаріату. Ця категорія охоплює правові норми, які регулюють відносини між учасниками нотаріальної діяльності, а також з іншими правовими інститутами. Основні питання: права та обов'язки сторін – визначення прав та обов'язків учасників нотаріальних дій, включаючи нотаріусів, клієнтів, державні органи; взаємодія з іншими правовими інститутами – організація взаємодії нотаріату з судами, органами державної реєстрації, прокуратурою та іншими установами.

5. Регулювання відповідальності та контролю за діяльністю нотаріусів. Ця категорія охоплює питання дисциплінарної відповідальності нотаріусів, механізми контролю за їхньою діяльністю, а також порядок розгляду скарг і заяв. Основні аспекти: дисциплінарна відповідальність – визначення підстав та процедур притягнення нотаріусів до відповідальності за порушення законодавства; контроль за діяльністю нотаріусів – механізми державного та професійного контролю за дотриманням нотаріусами законодавства та етичних стандартів;

6. Регулювання новітніх технологій у нотаріаті. Ця категорія стосується впровадження новітніх технологій у нотаріальну діяльність, таких як електронний нотаріат. Основні питання: електронні нотаріальні дії – правові основи використання електронних засобів для здійснення нотаріальних дій; захист інформації – заходи щодо забезпечення безпеки та конфіденційності даних у нотаріальній діяльності.

Цілком очевидно, що законодавство про нотаріат повинно бути тісно пов'язане з реальними умовами правової системи. Перегляд або впровадження нових нотаріальних форм має базуватися на єдиних методологічних принципах у будь-якій сфері правового регулювання.

Проте на практиці в чинному законодавстві про нотаріат часто зустрічаються не лише неоднозначності у застосуванні окремих дій (наприклад, засвідчення та посвідчення), а й такі дії, сутність яких важко уявити, не кажучи вже про їх виконання (наприклад, нотаріальне доручення відповідно до ст. 24 Кодексу законів про працю України, нотаріальне посвідчення операцій з продажу активів згідно зі ст. 10 Закону України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами», нотаріальне посвідчення факту зміни власника, нотаріальне уповноваження особи відповідно до ст. 1, 18 Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» тощо).

Реформування чинного законодавства України, яке регулює діяльність інституту нотаріату в контексті захисту прав і свобод людини і громадянина, а також організації самого нотаріату, не є самоціллю. Головне полягає в тому, що ця реформа має проводитись системно. У нашому випадку мова йде не про реалізацію окремого плану дій, а про комплекс заходів для цілісної реформи чинного законодавства про нотаріат.

Отже, виходячи з сучасних реалій, передусім слід створити умови для більш значущого закріплення та використання потенціалу нотаріату в забезпеченні охорони та захисту прав і інтересів громадян та юридичних осіб, що сприятиме розвитку громадянського суспільства в Україні.

Висновки до розділу 1

1. В історії становлення та розвитку інституту нотаріату в Україні в контексті захисту прав і свобод людини та громадянина було виокремлено кілька ключових етапів. Кожен з даних етапів характеризується певними соціально-політичними, економічними та правовими умовами, які призводили до якісних змін у формуванні органів нотаріату.

Серед основних етапів варто виділити: 1) перший етап пов'язаний із становленням і розвитком держави та права Київської Русі, коли відбулося зародження інституту нотаріату (або протонотаріату); 2) другий етап розпочався, коли українські землі входили до складу Великого князівства Литовського та Речі Посполитої; 3) третій етап відзначався періодом, коли Україна була під протекторатом московського царя, що спричинило виникнення єдиного універсального інституту нотаріату як форми публічної діяльності незалежних нотаріусів, уповноважених державою на здійснення нотаріальних дій; 4) четвертий етап охоплює часи існування нотаріату в епоху СРСР, коли він виконував роль непомітного елемента правової системи держави, займаючись формальним засвідченням обмеженої кількості угод та оформленням документів про спадщину.

2. Виділено та охарактеризовано етапи розвитку правового регулювання нотаріальної діяльності після здобуття Україною незалежності: 1) розвиток нотаріату після здобуття незалежності (1991-2000 рр.) - перехід від радянської моделі нотаріату до сучасної; реформування системи державного і приватного нотаріату; зміни у структурі та функціях нотаріусів; 2) розвиток правового регулювання нотаріальної діяльності (2000-2010 рр.) – передбачає введення нових законодавчих ініціатив для підвищення якості надання нотаріальних послуг; покращення доступу до нотаріальних послуг; інтеграція приватного нотаріату в правову систему; зміни у підготовці та атестації нотаріусів; 3) нотаріат у контексті євроінтеграції України (2010-2020 рр.) - вплив європейських стандартів на українське законодавство про нотаріат; гармонізація нотаріальної системи з європейськими правовими нормами; роль нотаріусів у контексті захисту прав

власності та забезпечення правочинів; 4) сучасні виклики та тенденції розвитку нотаріату, в т.ч. в умовах воєнного стану (2021 р. і до сьогодні) - виклики для нотаріату в умовах цифровізації та впровадження електронних послуг; новітні зміни в законодавстві та їх вплив на нотаріальну практику; перспективи розвитку нотаріату в контексті реформ правосуддя та децентралізації; роль нотаріусів в умовах військової агресії та забезпечення прав громадян.

3. У рамках дослідження поняття та сутності інституту нотаріату було проведено всебічний аналіз його місця у юридичній науковій літературі та нормативно-правовій базі. Аналіз літератури показав, що інститут нотаріату є невід'ємною складовою правової системи, що виконує важливі функції в забезпеченні правової визначеності та захисту прав і законних інтересів громадян і юридичних осіб.

4. У процесі дослідження було з'ясовано, що поняття нотаріату в різних наукових джерелах може варіюватися, але в цілому визначається як сукупність діяльності нотаріусів, спрямованої на підтвердження та посвідчення юридичних фактів і документів. Науковці підкреслюють, що нотаріат не лише має функцію сертифікації документів, але також виконує функцію профілактики правопорушень, оскільки здійснює правову експертизу правочинів.

5. Дослідження поняття нотаріату та його сутності підтвердило, що розуміння цього інституту безпосередньо пов'язане з його основними функціями, які відображають основні напрямки діяльності нотаріусів. Аналіз функцій дозволив також краще зрозуміти взаємозв'язки між нотаріатом і іншими правовими інститутами, такими як судова система та правоохоронні органи. Серед основних функцій виділено: соціальні, змістовні та доказові.

6. Зроблено висновки, що основні напрямки дискусій щодо підходів до розуміння і структурування функцій інституту нотаріату можна виділити у таких аспектах: традиційна класифікація; адаптація до сучасних умов; соціальна роль нотаріату та зв'язок з іншими правовими інститутами. Запропоновані основні напрями розвитку функцій нотаріату, а також їх характеристика: цифровізація нотаріальної діяльності; посередницька функція у досудовому врегулюванні

спорів; функція захисту вразливих категорій громадян; функція забезпечення прозорості фінансових операцій; функція захисту персональних даних.

7. Запропоновано нотаріат в Україні розуміти в авторській інтерпретації як правовий інститут, що забезпечує здійснення нотаріальних дій, спрямованих на підтвердження та закріплення прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а також держави. Він виконує функції правового контролю та гарантії законності угод, сприяючи правовій визначеності та стабільності в суспільстві. Нотаріус, як уповноважена особа, проводить правовий аналіз документів, забезпечує їх автентичність і засвідчує факти, що мають юридичне значення.

8. Проаналізовано основні правові акти, що регулюють нотаріальну діяльність, та розглянуто їх відповідність міжнародним стандартам. Зокрема було виділено три групи джерел інституту нотаріату з акцентом на аналіз рішень Європейського суду з прав людини.

9. Чинне законодавство України щодо регулювання організації та діяльності інституту нотаріату слід розділити на категорії, в залежності від кола питань, що воно регулює: 1) нормативно-правове регулювання структури, функцій та процедури діяльності нотаріату; 2) регулювання кваліфікації та професійної підготовки нотаріусів (ця категорія охоплює вимоги до професійної підготовки, кваліфікації та підвищення кваліфікації нотаріусів); 3) організаційне регулювання (ця категорія охоплює питання організації діяльності нотаріальних контор, архівів та інших структур, пов'язаних із нотаріальною діяльністю); 4) регулювання правових відносин у сфері нотаріату (ця категорія охоплює правові норми, які регулюють відносини між учасниками нотаріальної діяльності, а також з іншими правовими інститутами); 5) регулювання відповідальності та контролю за діяльністю нотаріусів (ця категорія охоплює питання дисциплінарної відповідальності нотаріусів, механізми контролю за їхньою діяльністю, а також порядок розгляду скарг і заяв); 6) регулювання новітніх технологій у нотаріаті (ця категорія стосується впровадження новітніх технологій у нотаріальну діяльність, таких як електронний нотаріат).

РОЗДІЛ 2

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА І СТРУКТУРА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ НОТАРІУСА

2.1. Права та обов'язки нотаріуса в Україні

Уже багато десятиліть, з моменту створення інституту нотаріату, нотаріус є хранителем правової справедливості, гарантом надійності правочинів та основою довіри громадян до правової системи, відіграючи ключову роль у зміцненні правової держави та розвитку громадянського суспільства. Тому дослідження правового статусу нотаріуса не втрачає актуальності з плином часу, оскільки роль та місце нотаріуса в забезпеченні правової захищеності фізичних та юридичних осіб, їхніх майнових і немайнових прав, а також в системі публічних послуг загалом, важко переоцінити. Окрім того, аналіз правового статусу нотаріуса дає змогу зрозуміти його обов'язки та відповідальність, що підвищує довіру громадян до нотаріальних дій, а також демонструє, як його діяльність може бути адаптована до сучасних технологічних та соціальних змін, умов воєнного стану.

Конституцією України встановлено, що виключно законами України визначаються організація і діяльність нотаріату, що відображає принцип законодавчої домінанти в регулюванні нотаріальної системи (стаття 92 Конституції України) [31]. Даний принцип гарантує, що правила, які стосуються структури, функцій та процедур, пов'язаних з нотаріальною діяльністю, можуть бути встановлені лише актами законодавчої влади з огляду на необхідність забезпечення стабільності та прозорості у нотаріальній системі, забезпечення їх відповідності конституційним принципам та міжнародним стандартам, а також захисту прав фізичних та юридичних осіб.

Виходячи із змісту статті 3 Закону України «Про нотаріат», нотаріусом є фізична особа, яка має повноваження від держави та здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або самостійно (незалежну професійну нотаріальну діяльність). Його основні

обов'язки включають засвідчення прав та фактів, що мають юридичне значення, а також вчинення інших нотаріальних дій, визначених законом, з метою забезпечення їх юридичної вірогідності. Законодавство обмежує можливість нотаріусів займатися іншою професійною діяльністю, крім випадків, передбачених законом. Також нотаріуси можуть проводити медіацію за певних умов, визначених законом, після проходження відповідної підготовки [6].

Варто зауважити, що правом на вчинення окремих нотаріальних дій наділяються також посадові особи органів місцевого самоврядування, консульські установи та дипломатичні представництва України, а також посадові особи, яким надано право посвідчувати заповіти та довіреності відповідно до ст. 40 Закону України «Про нотаріат». Виходячи із змісту ч. 1 ст. 1 Закону «Про нотаріат», система органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії задля надання їм юридичної вірогідності утворюють нотаріат в Україні. При цьому, суб'єкти визначені у ст. 40 Закону України «Про нотаріат» (головні лікарі лікарень, капітани морських суден, начальники експедицій, командири військових частин тощо) не належать до складу нотаріальних органів, оскільки вони наділені правом посвідчувати виключно довіреності та заповіти (крім секретних), які прирівнюються до нотаріально посвідчених. У цьому разі мова йде не про право на вчинення нотаріальних дій, а зокрема таких дій, що прирівняні до нотаріальних.

Розглядаючи правовий статус нотаріуса передусім слід звернути увагу на те, що хоч нотаріус і є представником держави та діє від її імені, однак він не наділений владними повноваженнями [47, С. 186-187.]. Як представник держави нотаріус дійсно є ключовим посередником між фізичними та юридичними особами та державою у сфері приватноправових та публічно-правових відносин. При цьому нотаріус не наділений владними повноваженнями, що суттєво відрізняє його правовий статус від представників влади чи інших посадових осіб. Однак, у своїй діяльності нотаріус виступає від імені держави, що відображається в обов'язковості його дій у рамках закону та забезпечує довіру громадян до

нотаріальних послуг. Це виражено в тому, що нотаріус здійснює свою діяльність у відповідності з чітко визначеними нормами і принципами права, а також несе відповідальність за порушення чинного законодавства. Тому, хоч нотаріус і виступає від імені держави та виконує важливу функцію у юридичній системі, у структурі його правового статусу відсутні владні повноваження, які властиві представникам державної влади.

З огляду на позицію законодавця, варто погодитися з думкою, що нотаріус має особливий дуалістичний статус, який розкриває зв'язок між ним та державою; з одного боку, нотаріус завжди діє від імені держави, але не виконує безпосередніх державних функцій, не належить до посадових осіб і не володіє владними повноваженнями; з іншого боку, нотаріус є представником вільної юридичної професії та здійснює свою діяльність незалежно [48]. Така позиція обґрунтовується тим, що нотаріус, здійснюючи незалежну професійну діяльність діє на підставі повноважень, наданих державою, що підтверджує публічний характер його діяльності. Водночас, вплив держави на дану сферу правовідносин проявляється передусім в контрольно-регулюючому впливі, встановлюючи як порядок зайняття та підстави припинення діяльності нотаріуса, так і його права і обов'язки при здійсненні професійної діяльності.

У Німеччині, для прикладу, згідно параграфу 1 Федерального кодексу про нотаріат Німеччини [49], нотаріус є незалежною посадовою особою, відповідальною за реєстрацію угод. При цьому, як зазначає Wolf, С.Р., на відміну від адвокатів, нотаріуси не належать до вільних професій, а є представниками державної влади; водночас вони і не є державними службовцями, а незалежними посадовими особами, які не підпорядковуються жодним особистим розпорядженням чи вказівкам, пов'язаним з предметом діяльності [50].

Хоч і нотаріуси не є державними службовцями, на них чинним законодавством покладено виконання публічної функції, яка полягає у тому, що держава надає нотаріусам право здійснювати певні юридичні дії, що мають публічний характер. Нотаріуси, діючи від імені держави, забезпечують виконання правових норм і процедур, встановлених законодавством. Своєю діяльністю

нотаріуси сприяють підтриманню законності та правопорядку, а їх нотаріальні акти мають офіційний статус і є доказом законності та дійсності певних правових дій і фактів. Також, публічний характер їх діяльності підтверджується обов'язковістю нотаріальних дій для виконання всіма особами та органами. Додатково обґрунтовує публічну функцію нотаріату і те, що нотаріуси захищають права та законні інтереси громадян та виступають гарантом дотримання законності в процесі укладання договорів (правочинів), оформлення спадщини, засвідчення документів та інших юридичних дій, що є важливими для захисту прав громадян і стабільності правової системи. Таким чином, нотаріуси як представники державної влади виконують публічну функцію, забезпечуючи законність, правопорядок та захист прав громадян, що підкреслює їх важливу роль у правовій системі держави.

Будучи однією із ключових ознак правового статусу нотаріуса, публічність створює основу для відкритості, прозорості та доступності нотаріальної діяльності для широкого кола осіб. Саме через публічний статус нотаріальної діяльності, нотаріус зобов'язаний діяти відповідно до законодавства, гарантуючи правомірність своїх дій та захист прав та інтересів громадян у строгій відповідності до вимог закону.

Діяльність нотаріуса має також офіційний характер і виконується від імені держави. У науковій літературі науковцями неодноразово зверталось увагу на те, що нотаріат є недержавним інститутом, якому відповідно до законодавства України делеговано окремі повноваження держави, пов'язані зі здійсненням важливої функції - захисту прав та законних інтересів громадян і юридичних осіб [51; 52; 53]. По своїй суті це означає, що нотаріуси наділені владними повноваженнями, і через свою діяльність вони реалізують публічну владу від імені держави, тому під час виконання цих делегованих функцій нотаріат за своїм конституційно-правовим статусом фактично прирівнюється до державних органів [54].

Думка про те, що нотаріус може діяти від імені держави у свій час зазнала значної критики в літературі, оскільки вважалося що це прирівняє нотаріуса і

суддю у правовому статусі, а перегляд рішень нотаріуса (які не є загальнообов'язковими як, наприклад, судові рішення) буде некоректним [55]. Видається, така позиція є не цілком правильною, оскільки нотаріальні документи не потребують загальнообов'язковості як судові рішення, але вони мають достатній юридичний статус для забезпечення стабільності правовідносин та гарантування їх законності (тим більше, сутність та призначення судових рішень та нотаріальних документів теж є різною). Більше того, функції нотаріуса та судді принципово різні: суддя вирішує конфлікти і приймає рішення в спірних питаннях, тоді як нотаріус посвідчує волевиявлення сторін у цивільних правовідносинах. Прирівнювання до судді не відбувається, оскільки нотаріуси не мають функції вирішення спорів чи правозастосування, а натомість вони забезпечують юридичну силу документів, не ухвалюючи при цьому обов'язкових для всіх рішень. Ще один аргумент, який здатний поставити під сумнів таку позицію це те, що відповідальність нотаріуса чітко визначена законодавством і у випадках, коли нотаріус порушує права громадян, його відповідальність носить характер цивільно-правової або професійної відповідальності, а не як державного органу. Тому і ризик подання позову проти держави є мінімальним, оскільки нотаріус не є безпосереднім представником державної влади, а лише виконує її окремі делеговані функції. Надання нотаріусам права діяти від імені держави не прирівнює їх до суддів, а скоріше підвищує ефективність правозастосування та зменшує навантаження на судову систему, при цьому забезпечуючи контроль за законністю їхніх дій. Така позиція теж знаходить підтримку і в науковій літературі [56; 57].

Аналізуючи «недержавний статус» та делегування функцій державою нотаріусам, варто відмітити, що нотаріат є особливим інститутом, який поєднує приватний і публічний аспекти. Хоча нотаріуси не є державними службовцями, держава делегує їм функції, пов'язані із захистом прав та інтересів фізичних та юридичних осіб. У такий спосіб держава передає частину своїх владних функцій для виконання їх через нотаріусів, створюючи специфічний механізм взаємодії між державою та громадянами, де посередником є нотаріус.

Виконуючи свої функції нотаріуси діють як представники державної влади. В силу закону вони мають право засвідчувати документи, посвідчувати договори (правочини), забезпечувати їх законність та захищати права та інтереси учасників приватних правовідносин. Видається, це дає підстави говорити про інститут нотаріату як про носія публічної влади в межах делегованих державою повноважень. І хоч нотаріуси не є частиною виконавчої або судової гілки влади, їх функції мають настільки важливий характер, що за своїм правовим статусом вони прирівнюються до державних органів у межах своєї компетенції. Делегування державних функцій нотаріату відображає реалізацію принципу субсидіарності через передання владних повноважень на виконання недержавним суб'єктам, а держава при цьому забезпечує контроль і регулювання їх діяльності, щоб гарантувати їх законність і прозорість. Нотаріуси забезпечують дотримання законності, виконуючи одну із найважливіших соціальних функцій держави через реалізацію свого обов'язку діяти в інтересах суспільства [58].

Іншої точки зору дотримується В. М. Юрах, який вважає, що діяльність нотаріуса не передбачає виконання владних управлінських функцій. Він аргументує це тим, що у діях нотаріуса відсутні елементи адміністративного примусу або управлінські повноваження, навіть попри те, що нотаріус має статус посадової особи [59, с. 153]. З даною позицією частково можна погодитися, оскільки дійсно нотаріус не є державним службовцем, а є посадовою особою, що відображається на його правовому статусі. Крім того, Юрах В. М. нотаріальну діяльність пропонує розуміти виключно як публічно-правову, оскільки вона здійснюється від імені держави, залишаючи поза увагою приватноправовий аспект, пов'язаний із обов'язком захисту прав та інтересів фізичних і юридичних осіб.

Нотаріус як посадова особа виконує свої публічні функції не будучи частиною державної служби та не володіє адміністративно-примусовими повноваженнями, оскільки його дії спрямовані на надання послуг, засвідчення договорів чи інших правочинів і він не може змушувати осіб виконувати певні дії на підставі його рішення. Крім того, на відміну від державних службовців,

нотаріус як посадова особа має більше автономії в своїй діяльності, оскільки хоча він і підконтрольний державі через професійні організації чи наглядові органи (Міністерство юстиції), однак він не є безпосередньо підпорядкованим державним структурам у своїй щоденній роботі. Нотаріус діє як незалежний суб'єкт, що виконує свої функції в умовах делегованої державної влади. Незалежність нотаріуса гарантується законодавством, що регламентує його діяльність, а також через професійні організації та наглядові органи. Ця незалежність дозволяє нотаріусу ухвалювати неупереджені рішення в інтересах сторін, дотримуючись при цьому вимог закону.

Окрім свого статусу посадової особи, нотаріус є також фахівцем в галузі юриспруденції, який здійснює свою публічну функцію в рамках незалежної та регламентованої професії [60]. Нотаріус є кваліфікованим фахівцем у галузі права, який у державі виконує подвійну роль - посадової особи і правового експерта. Нотаріус - це професія, яка вимагає спеціальних знань та навчання, що передбачає наявність у нотаріуса широких знань і відповідальності за обслуговування суспільних інтересів [61]. Акцент на фаховій складовій нотаріальної діяльності вимагає від нотаріуса високого рівня професійних знань і компетентності в юриспруденції, оскільки він повинен володіти ґрунтовними знаннями у сфері цивільного, спадкового, сімейного та інших галузей права, що забезпечує правильність і законність його дій. Нотаріус має також забезпечувати не тільки точне застосування норм права, а й юридичну консультацію для громадян, сприяючи уникненню правових помилок і конфліктів між сторонами. І з огляду на те, що діяльність нотаріуса є чітко регламентована законом, варто погодитися з думкою про жорстку регламентацію професії нотаріуса, де його повноваження, права та обов'язки визначені нормативно-правовими актами. Такий високий ступінь урегульованості забезпечує підтримку стабільності і законності у правовій системі.

Варто звернути увагу також на таку ознаку правового статусу нотаріуса як владність, яка у нотаріальних правовідносинах проявляється лише в офіційній силі нотаріальних актів. Ознака владності правового статусу нотаріуса

проявляється в тому, що його діяльність, хоча й не є управлінською або примусовою, однак владність реалізується через офіційну силу нотаріальних актів, які визнаються державою і мають правове значення. Нотаріус, виконуючи функції засвідчення правочинів, договорів чи інших документів, надає їм юридичної сили, що забезпечує їхню законність і достовірність [62]. Нотаріальні акти користуються презумпцією вірогідності, що означає, що вони визнаються дійсними і мають юридичну силу без додаткового підтвердження у судовому порядку, якщо немає доказів протилежного. Офіційність нотаріальних актів підкреслює публічну природу нотаріальної діяльності.

Дослідження особливостей правового статусу нотаріуса дає змогу сформулювати наступні його ознаки, які визначають його роль у правовій системі. Зокрема, на нашу думку до ознак правового статусу нотаріуса варто відносити:

1. публічний характер діяльності нотаріуса (нотаріус діє від імені держави, виконуючи публічно-правові функції, пов'язані з захистом прав та законних інтересів громадян та юридичних осіб, спрямовуючи свою діяльність на забезпечення законності в приватних правовідносинах);
2. незалежність у професійній діяльності (незалежність нотаріуса гарантується законодавством, у зв'язку із чим він діє самостійно, не будучи підпорядкованим державним органам у своїй щоденній діяльності, проте піддається контролю через професійні організації та наглядові органи);
3. офіційний характер нотаріальних актів (нотаріус надає документам офіційної сили, які мають юридичну значимість і презумпцію вірогідності; вони не потребують додаткового підтвердження);
4. владність (знаходить свій прояв через юридичну силу його актів; хоч нотаріус і не наділений управлінськими або примусовими повноваженнями, нотаріальні акти мають обов'язковий характер і офіційно визнаються державою);
5. необхідність відповідної кваліфікації та професіоналізм (нотаріус є висококваліфікованим фахівцем у галузі права, що вимагає знань з різних галузей правової системи для забезпечення правильності правочинів та консультування громадян з правових питань);

б. регламентованість діяльності (чітка законодавча регламентація повноважень нотаріуса).

Вище вказані ознаки дають змогу сформулювати комплексний підхід до правового статусу нотаріуса, який варто розуміти як сукупність його повноважень та обов'язків, що ґрунтуються на публічності, незалежності, владності, професіоналізму та законодавчої регламентованості діяльності нотаріуса, відповідно до яких він, діючи від імені держави, забезпечує законність і захист прав та інтересів фізичних та юридичних осіб через надання нотаріальним актам юридичної значимості та офіційної сили.

Правовий статус нотаріуса складають його права та обов'язки, якими він наділяється в силу чинного законодавства, зокрема положеннями статей 4 та 5 Закону України «Про нотаріат» та Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, а також положенням, викладеним у Правилах професійної етики нотаріуса. На сьогодні саме норми вище згаданих нормативно-правових актів формують уявлення про компетенційні повноваження нотаріуса. Сукупність прав та обов'язків нотаріуса складає компетенцію нотаріальних органів на вчинення нотаріальних дій [63, с. 128].

Баранкова В.В. вважає, що правовий статус нотаріуса як обов'язкового суб'єкта нотаріальних правовідносин слід розглядати через призму його процесуальної правосуб'єктності, яка включає як право-, так і дієздатність, що перетворюються на компетенційні повноваження нотаріуса. Вона стверджує, що повноваження нотаріуса не можна розділяти на права та обов'язки, оскільки, діючи в рамках нотаріальної процесуальної форми, нотаріус одночасно має право і зобов'язаний здійснювати певні дії, якщо для цього є передбачені законом умови [57]. Проте така позиція авторки викликає сумніви, оскільки поділ на права та обов'язки є важливим принципом не тільки правозастосування, але і юридичної відповідальності. Права надають нотаріусу можливість вибору дій в межах його компетенції, тоді як обов'язки визначають чіткі вимоги щодо виконання дій, що мають обов'язковий характер. Відсутність розмежування між правами та обов'язками може призвести до плутанини в розумінні того, коли нотаріус має

право діяти на власний розсуд, а коли - зобов'язаний дотримуватися чітко регламентованих вимог. Крім того, поділ на права та обов'язки дозволяє точніше визначати межі відповідальності нотаріуса, тому якщо не розрізняти ці категорії, буде складно встановити, за які дії нотаріус може нести відповідальність у випадку їх невиконання або виконання неналежним чином. З огляду на це, видається, що поділ повноважень на права та обов'язки є необхідним для належної регламентації діяльності нотаріуса і забезпечення чіткого виконання ним своїх функцій у відповідності до законодавства України.

Аналіз змісту статей 4 та 5 Закону України «Про нотаріат» дає дуже приблизне уявлення про права нотаріуса, передбачаючи, зокрема: право на витребування від фізичних та юридичних осіб відомостей та документів, необхідних для вчинення нотаріальних дій; право на плату за надання додаткових послуг правового та технічного характеру, а також право на плату за вчинення приватними нотаріусами нотаріальних дій; складання проекти документів, виготовлення копій документів тощо. Щодо обов'язків, нотаріус зобов'язаний діяти відповідно до законодавства та етичних норм, сприяти громадянам та юридичним особам у захисті їх прав, роз'яснювати їхні права та обов'язки, зберігати конфіденційність інформації, отриманої під час нотаріальних дій, відмовляти у вчиненні дій, що суперечать законодавству. Нотаріус також повинен вести нотаріальне діловодство та архів відповідно до встановлених правил, забезпечувати цілісність документів, надавати інформацію за запитом Міністерства юстиції, постійно підвищувати професійну кваліфікацію та виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством.

Крім прав та обов'язків, передбачених у ст. 4 та 5, нотаріуси також мають низку обов'язків, що регулюються як загальними, так і спеціальними правилами здійснення нотаріальних дій та передбачені у Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України [14]. До таких обов'язків належать: встановлення особи та справжності їх підпису; визначення обсягу цивільної дієздатності осіб, які звертаються за вчиненням нотаріальних дій та перевірка повноважень представника юридичної особи; встановлення волевиявлення та дійсних намірів

особи: відмова у прийнятті документів, зміст яких суперечить закону; роз'яснення порядку оскарження відмови у вчиненні нотаріальної дії та надання обґрунтованої письмової відмови на вимогу зацікавленої особи. Ці обов'язки відображають особливий правовий статус нотаріусів як суб'єктів нотаріального процесу, які під час розгляду справ повинні дослідити та оцінити докази, встановити наявність або відсутність певного фактичного складу обставин та ухвалити законний і обґрунтований нотаріальний акт. Фактично, нотаріуси не просто виконують формальні дії, а виконують важливу функцію правової оцінки і встановлення фактів, що мають юридичне значення, а тому можуть відмовити у вчиненні нотаріальних дій у разі їхньої невідповідності закону. Вище перелічені обов'язки підкреслюють роль нотаріуса передусім як гаранта законності.

У Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України передбачено також права, які надаються нотаріусу під час здійснення нотаріальних дій. Зокрема, глава 7 Порядку закріплює право нотаріуса витребувати у визначений ним строк, який не перевищує одного місяця, від фізичних та юридичних осіб відомості та документи, необхідні для вчинення нотаріальних дій. Невиконання вимоги нотаріуса щодо надання цих відомостей та документів може слугувати підставою для відкладення, зупинення або відмови у вчиненні відповідної нотаріальної дії (про що також йдеться у ст. 42 Закону України «Про нотаріат») [14]. Якщо всі необхідні умови для нотаріального посвідчення правочину виконані, нотаріус не лише має право вчинити відповідну нотаріальну дію, але й зобов'язаний це зробити на вимогу заінтересованої особи, оскільки безпідставна відмова у вчиненні нотаріальної дії є неприпустимою. Відповідно до статті 50 Закону України «Про нотаріат», особа, чиї права та інтереси порушені нотаріальними діями або відмовою у їх вчиненні, має право оскаржити такі дії в судовому порядку. Тому безпідставна відмова нотаріуса у вчиненні нотаріальних дій може стати підставою для судового захисту порушених прав заінтересованих осіб [64; 65]. Водночас, правильне розуміння змісту прав та обов'язків нотаріуса є гарантією правомірності його дій, що також підтверджується судовою практикою [66; 67].

Заслуговує на увагу також думка про те, що право на витребування інформації, необхідної для вчинення нотаріальної дії, може розглядатися як обов'язок нотаріуса. Однак для цього має бути доведено, що заінтересована особа самотійно не мала можливості отримати таку інформацію, або зіткнулася з перешкодами для її отримання [68]. З однієї сторони, ідея про те, що право нотаріуса на витребування необхідної для вчинення нотаріальної дії інформації може розглядатися як його обов'язок, є важливою для забезпечення ефективного функціонування нотаріального процесу, оскільки такий підхід підкреслює відповідальність нотаріуса за повноту та достовірність інформації, на якій базується нотаріальна дія. Однак, з іншої сторони, у такому підході є і певні ризики, так як перетворення права на обов'язок без чітких законодавчих рамок може призвести до надмірного тиску на нотаріуса і збільшити кількість відмов у вчиненні нотаріальних дій через невчасне або неповне отримання інформації. Тому варто законодавчо розумно збалансувати ці аспекти, щоб уникнути надмірної бюрократизації нотаріального процесу, але водночас забезпечити його законність та надійність.

Видається, витребування інформації, необхідної для вчинення нотаріальної дії, варто розглядати як право, а не як обов'язок нотаріуса. Такого роду обов'язок додатково зобов'язуватиме нотаріуса до дій, які напряму торкатимуться принципу незалежності професійної діяльності нотаріуса. Якщо витребування інформації вважатиметься обов'язком, це може призвести до тиску з боку заінтересованих осіб, що підриває принцип незалежності нотаріуса, який є базовим для забезпечення об'єктивності та неупередженості в процесі вчинення нотаріальних дій [69].

Витребування інформації як право дозволяє нотаріусам діяти в рамках етичних норм професії, ухиляючись від виконання дій, які можуть суперечити їхнім обов'язкам перед клієнтами. Тому у даному питанні надзвичайно важливим є питання збереження професійної автономії [70]. Нотаріуси повинні мати можливість самотійно визначати, коли та яка інформація необхідна для вчинення нотаріальної дії, без зовнішнього втручання. Більше того, перекладення обов'язку

на нотаріуса може створити ризик зловживань, коли заінтересовані сторони вимагатимуть від нотаріуса витребування інформації, що може бути неетичним або недоцільним. Як показують дослідження судової практики, нотаріуси часто стикаються з тиском з боку сторін, які намагаються використовувати їхню позицію для отримання вигоди [71]. Більше того, ефективність нотаріальних дій значно зростає, коли нотаріуси мають можливість адаптувати свої дії до конкретних обставин, а не зв'язані обов'язками у ситуаціях, де є альтернатива поведінки зацікавленої особи [72].

Варто звернути увагу також на норми, закріплені у Правилах професійної етики нотаріусів [73], де особливу увагу слід приділити повноваженням нотаріуса, що стосуються виконання професійних обов'язків відповідно до присяги, даної ним. Нотаріус зобов'язаний захищати інтереси особи, суспільства і держави, дотримуючись вимог законодавства та підтримуючи високе звання професії. Це передбачає не лише виконання нотаріальних дій, але й активну участь у забезпеченні верховенства права та довіри до закону, що є основою функціонування правової системи [74].

Нотаріус повинен діяти з гідністю та утримуватись від практик, які можуть зашкодити репутації професії чи негативно вплинути на його здатність обслуговувати суспільні інтереси. Дана вимога важлива, оскільки довіра до нотаріусів є ключовою для стабільності правових відносин і забезпечення правових гарантій для всіх учасників нотаріальних процесів. Важливо також, щоб нотаріус постійно прагнув до професійного розвитку, оскільки в умовах швидких змін у правовій системі знання новацій у сфері професійної діяльності є критично важливими. Підтримка високого рівня кваліфікації і обізнаності щодо нових правових норм і практик є необхідною умовою для забезпечення ефективного виконання нотаріальних функцій [75].

В питанні чіткого легального визначення прав та обов'язків нотаріусів значну роль відіграла війна, так як в умовах військових дій об'єктивно виникає потреба в адаптації нотаріальної діяльності до нових реалій. В умовах війни правовий статус нотаріусів в Україні зазнав суттєвих змін, які були впроваджені

для адаптації їхньої діяльності до викликів, що виникають у кризових ситуаціях. У Постанові Кабінету Міністрів України «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» № 164 від 28.02.2022 року передбачено окремі права та обов'язки, якими наділяється нотаріус на період введення воєнного стану в Україні [76]. Зокрема, передбачається що в умовах воєнного стану та протягом одного місяця з дня його припинення або скасування нотаріусу забороняється вчиняти незавершені нотаріальні дії за зверненням особи, яка пов'язана з державою-агресором (у Постанові вказано також те, що встановлені обмеження діятимуть до моменту до набрання чинності законом щодо врегулювання відносин за участю осіб, пов'язаних з державою-агресором). З огляду на це, нотаріус зобов'язаний відмовити у вчиненні нотаріальної дії у разі звернення такої особи, крім випадків, визначених у самій Постанові (заборона на вчинення нотаріальних дій для зацікавлених осіб, пов'язаних з агресором, також передбачає певні винятки, вказані в Постанові, що забезпечує гнучкість у застосуванні норми, але також вимагає від нотаріуса глибокого розуміння юридичних підстав для таких виключень). Такі обмеження накладають додаткові зобов'язання на нотаріуса, пов'язані із перевіркою можливого зв'язку зацікавленої особи із країною-агресором.

Такі зобов'язання відображені також у п.7 Глави 3 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, де передбачено обов'язок нотаріуса перевіряти факт застосування санкцій до фізичних або юридичних осіб, які звернулися за вчиненням нотаріальної дії [14]. Перелік санкцій передбачено у статті 4 Закону України «Про санкції» та відображені у рішенні Ради національної безпеки і оборони України, введено в дію указом Президента України [77]. Тому, у випадку, коли фізична або юридична особа звертається за вчиненням нотаріальної дії щодо розпорядження активами, нотаріус зобов'язаний перевірити, чи були застосовані санкції у виді блокування активів до фізичних або юридичних осіб, які можуть прямо чи опосередковано впливати на заінтересовану особу. Якщо за вчиненням дії звертається представник фізичної або юридичної особи, перевірка здійснюється щодо особи, яку він представляє. Дана перевірка

відбувається на основі рішень Ради національної безпеки і оборони України, введених в дію указами Президента України. Якщо буде встановлено, що до цих осіб застосовані санкції, нотаріус зобов'язаний відмовити у вчиненні нотаріальної дії, якщо це призведе до порушення обмежень, установлених санкціями. Також нотаріус має не пізніше наступного робочого дня повідомити територіальний орган Міністерства юстиції про відмову у вчиненні дії, з наданням усіх необхідних відомостей про санкції, нотаріальну дію та активи, що були предметом звернення.

Передбачені у Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України положення спрямовані на забезпечення виконання санкційної політики та запобігання можливим порушенням через дії осіб, на яких накладені санкції.

Такого роду обмеження показують низку важливих правових і процедурних аспектів, з якими стикається нотаріус під час війни. Варто відмітити, що запровадження таких обмежень має на меті захист національних інтересів і безпеки, що є виправданим кроком в умовах загрози з боку держави-агресора та загалом вписується у ширшу політику санкцій, яка зазвичай застосовується до осіб або організацій, пов'язаних з ворожою державою. Однак, такі обмеження накладають на нотаріусів додаткові зобов'язання щодо перевірки можливих зв'язків зацікавленої особи з країною-агресором, що ставить перед нотаріусами нові виклики у здійсненні їхньої діяльності, оскільки вони повинні впроваджувати додаткові заходи перевірки та аналізу (наприклад, для підтвердження відсутності таких зв'язків нотаріуси можуть бути змушені звертатися до спеціальних державних реєстрів або інших джерел інформації). Попри доцільність таких заходів, слід звернути увагу на те, що передбачені у Постанові вимоги збільшують ризики помилок або додаткового адміністративного навантаження на нотаріусів, що може негативно вплинути на швидкість вчинення нотаріальних дій. Однак загалом такі зміни чинного законодавства посилюють контроль над діяльністю осіб, що мають зв'язок з державою-агресором, і підвищують відповідальність нотаріусів щодо забезпечення національної безпеки через виконання їхніх функцій.

Під час воєнного стану на нотаріусів також додатково покладається обов'язок забезпечення безпеки клієнтів під час вчинення нотаріальної дії. Відтак, нотаріуси зобов'язані вживати заходів для забезпечення безпеки своїх клієнтів під час виконання нотаріальних дій, включаючи надання консультацій щодо правових наслідків укладення угод у військовий час. Це свідчить про те, що під час воєнного стану на нотаріусів покладається не лише юридична, але й соціальна відповідальність за забезпечення безпеки своїх клієнтів. З огляду на це нотаріуси зобов'язані організувати свою діяльність у безпечних умовах, мінімізуючи ризики для клієнтів під час вчинення нотаріальних дій. У зв'язку з бойовими діями та можливими загрозами життю громадян, важливим є використання дистанційних засобів взаємодії або перенесення місця вчинення нотаріальних дій у безпечні зони, як це передбачено нормами чинного законодавства. Таким чином, нотаріуси повинні бути готові до можливих викликів, що виникають внаслідок бойових дій, зокрема забезпечувати доступ до своїх послуг у безпечний для клієнтів спосіб.

Загалом, права та обов'язки нотаріусів під час війни в Україні зазнали певних змін, що відображає потребу у гнучкості та адаптації до нових реалій. З одного боку, ці зміни надають нотаріусам більшу автономію та можливість швидшого реагування на потреби суспільства, а з іншого - зобов'язують їх дотримуватися стандартів безпеки та правових норм, що гарантують захист прав громадян в умовах воєнного стану.

Аналіз повноважень, які впливають з посади нотаріуса, дозволяє стверджувати, що такі повноваження з юридичної точки зору мають декілька джерел, зокрема: атрибуція (надання повноважень на посаду на підставі закону); делегування (передання повноважень на підставі законів та підзаконних актів нотаріусам та особам, які мають право вчиняти окремі нотаріальні дії); мандат (передбачає тимчасове передання певних повноважень, наприклад під час війни).

Проведене дослідження прав та обов'язків нотаріусів дає можливість здійснити їх класифікацію, яка, на нашу думку, має важливе значення як з теоретичної, так і з практичної точки зору, оскільки дозволяє систематизувати

об'єкти дослідження, роблячи їх більш зрозумілими та керованими. Більше того, класифікація є основою для розробки нових підходів та систематизації знань, структуруючи їх впорядковуючи.

У науковій літературі вже були спроби здійснення класифікації прав та обов'язків нотаріуса. Зокрема, у праці В.В. Баранкової наведено наступні критерії для класифікації прав та обов'язків нотаріуса: 1) результатом їх реалізації (процесуальні та організаційні); 2) сферою їх реалізації (загальні та спеціальні); 3) за призначенням (повноваження, що гарантують законність нотаріальної діяльності та повноваження, що гарантують обґрунтованість нотаріальних актів тощо); 4) джерелом закріплення (повноваження, закріплені у Законі, Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України та у Правилах професійної етики нотаріусів України) [57].

Аналізуючи наведені класифікаційні підстави та з огляду на проведений нами аналіз правового статусу нотаріуса в Україні, вважаємо також за доцільне виділити й інші критерії для класифікації, які допоможуть краще розуміти правовий статус та роль нотаріуса у державі.

Задля кращого розуміння основних та допоміжних прав та обов'язків нотаріуса, а також задля розуміння рівня відповідальності та гарантій належного правового захисту як для клієнтів, так і для самих нотаріусів, вважаємо за доцільне права та обов'язки нотаріуса поділити за змістом на основні (наприклад, до основних прав слід віднести право на вчинення нотаріальних дій, право витребування документів та інформації, право на відмову у вчиненні нотаріальної дії за підставами, передбаченими законом; до основних обов'язків - обов'язок дотримуватися законодавства, забезпечувати конфіденційність інформації, встановлювати особу заявника та перевіряти повноваження представника) та допоміжні (до допоміжних прав варто віднести право на отримання консультацій або право на отримання винагороди; до допоміжних обов'язків варто віднести надання пояснень стосовно нотаріальних дій, дотримання норм професійної етики).

За юридичною природою варто виділяти: публічно-правові права та обов'язки нотаріуса (права та обов'язки, що випливають із публічної функції нотаріуса як особи, яка виконує делеговані державою повноваження, наприклад, право та обов'язок засвідчувати угоди, видавати свідоцтва тощо) та приватноправові права та обов'язки (права та обов'язки, що стосуються приватного інтересу, наприклад, право нотаріуса на отримання винагороди).

З огляду на проведений аналіз вважаємо за доцільне також виділити права та обов'язки нотаріуса за процесуальною роллю, виокремивши диспозитивні права нотаріуса (залежать від обставин конкретної справи та можуть бути використані на його розсуд, наприклад, право витребувати додаткові документи, відкласти нотаріальну дію) та імперативні обов'язки, які повинні ним виконуватися незалежно від волі нотаріуса чи сторін (обов'язок перевірки особи заявника, дотримання строків у вчиненні нотаріальних дій).

Прикладного значення також набуває класифікація прав та обов'язків нотаріуса за часом дії на такі, які є постійними та тимчасовими (особливими). До перших варто віднести ті права та обов'язки нотаріуса, які діють на постійній основі, незалежно від особливих обставин (наприклад, право на вчинення нотаріальних дій або обов'язок дотримання законодавства), а до других - права та обов'язки нотаріуса, що виникають внаслідок особливих ситуацій (наприклад, у період воєнного або надзвичайного стану).

Також, можна виділити права та обов'язки нотаріуса за суб'єктом реалізації на ті, які реалізуються нотаріусом самотійно (посвідчення довіреності, збереження конфіденційності) та ті, які реалізуються за допомогою інших осіб або організацій (наприклад, співпраця з державними реєстраторами чи органами, що надають необхідні відомості для вчинення нотаріальних дій).

Загалом, проведений аналіз прав та обов'язків нотаріуса, а також проведена класифікація дозволяє глибше зрозуміти обсяг компетенцій нотаріуса, підкреслюючи як їхню багатогранність, так і специфічні обмеження під час виконання нотаріальних функцій. Водночас, проведена класифікація чітко демонструє, що повноваження нотаріуса значно ширші, ніж ті, що прописані в

Законі України «Про нотаріат», які виглядають надто декларативними та не завжди здатними адекватно вирішувати питання про законність або незаконність дій нотаріуса в контексті нотаріального процесу (що також видно із проаналізованої нами судової практики). Тому є затребуваність у розвитку нотаріального законодавства в напрямку детальнішого регулювання порядку реалізації повноважень нотаріуса, що включає в себе також і унормування їх прав та обов'язків та інших учасників нотаріального процесу (зокрема заінтересованих осіб і їх представників).

2.2. Особливості діяльності нотаріуса в Україні

Конституція України закріплює право кожного громадянина на отримання кваліфікованої правової допомоги, гарантуючи кожному учаснику правовідносин забезпечення доступу до правосуддя та реалізації прав людини (стаття 59 КУ) [31]. Нотаріат відіграє ключову роль у забезпеченні реалізації цього конституційного права, зокрема через свої функції, які покладаються на нього державою.

Діяльність нотаріуса можна розглядати з різних перспектив, передусім з огляду на ряд особливостей організації та функціонування даного правового інституту. Однак найбільш повним дане дослідження буде саме через аналіз повноважень нотаріуса, який дозволяє чітко окреслити його роль і значення в системі правової допомоги та забезпечення прав громадян. Саме повноваження нотаріуса відображають сутність і специфіку його роботи, забезпечуючи належне виконання правових завдань, які він реалізує на практиці [78]. Крім того, варто звернути увагу і на особливості трансформацій у роботі нотаріуса під час воєнного стану та реформування нотаріату загалом. Саме такий підхід, на нашу думку, допоможе найбільш повно розкрити особливості організації діяльності нотаріусів в Україні на сучасному етапі його розвитку.

Аналіз функцій нотаріату був предметом дослідження багатьох українських науковців і аналіз сучасних публікацій засвідчує, що такого роду дослідження не втрачають своєї актуальності і сьогодні з огляду на специфіку нотаріату загалом

та зважаючи на розширення повноважень нотаріусів у зв'язку із війною [79; 78; 80]. Узагальнюючи дані дослідження можна виділити три основні сфери повноважень, які зводяться до: вчинення нотаріальних дій; надання консультацій та правових послуг (медіація); ведення реєстрів нотаріальних дій.

Базовими повноваженнями нотаріуса звісно є вчинення нотаріальних дій, яка полягає у засвідченні правочинів та документів, що надає їм юридичну силу та забезпечує захист інтересів сторін (наприклад, посвідчення договорів і засвідчення підписів є невід'ємною частиною правової безпеки договорів, зменшуючи ризик виникнення спорів в майбутньому). Дана функція підкреслює важливість нотаріуса як гаранта безспірності правових відносин [6]. Такі дії, як посвідчення договорів, засвідчення підписів або видача свідоцтв, зумовлені відсутністю спорів щодо права чи правомірності правочину. Тобто, нотаріус не вирішує конфлікти, а лише засвідчує факти і правочини, забезпечуючи їх законність та відповідність вимогам чинного законодавства [81]. Для прикладу, при посвідченні договорів нотаріус перевіряє правосуб'єктність сторін та правильність складання документів, не беручи участі у вирішенні спірних моментів між ними. Фактично, нотаріус діє в межах безспірної цивільної юрисдикції, що означає його безпосередню участь у таких правовідносинах, де не виникає конфліктів або спорів між сторонами [82]. Такого роду обмеження має важливе практичне значення для визначення обсягу повноважень і відповідальності нотаріуса та вкотре обґрунтовує подвійну правову природу повноважень нотаріуса, яка є публічно-правовою за своєю сутністю.

Крім вчинення нотаріальних дій нотаріус також має право надавати консультації та інші правові послуги (наприклад, медіація). Дана сфера повноважень відображає важливість нотаріуса не лише як процесуального учасника, а й як джерела правової допомоги, так як нотаріус може надавати консультації щодо правових наслідків укладення правочинів, допомагає зацікавленим особам краще розуміти юридичні аспекти своїх дій. Звісно, це сприяє підвищенню правової культури громадян і підтримує верховенство права. Тракткування даних повноважень вписується в загальне розуміння безспірної

юрисдикції та полягає в інформуванні клієнтів щодо правових наслідків їхніх дій. Нотаріус не приймає рішень у спірних питаннях, але допомагає сторонам зрозуміти законодавство і уникнути можливих правових помилок. Це особливо важливо під час воєнного стану, коли правові консультації стають ключовими для захисту прав громадян у складних умовах.

Особливий інтерес викликає передбачена Законом України «Про нотаріат» можливість нотаріуса здійснювати медіацію (стаття 16-1) [6]. Запровадження нотаріальної медіації спрямоване на зменшення навантаження на судову систему України та популяризацію альтернативного механізму позасудового вирішення конфліктів і суперечок [83, С.77]. Хоча традиційна діяльність нотаріуса обмежується безспірною юрисдикцією, медіація надає можливість нотаріусу брати участь у вирішенні суперечок, при цьому не втрачаючи нейтрального статусу. Більше того, у науці популярною є думка, що медіація є невід'ємною частиною функцій нотаріуса [84, С.55], який завжди у своїй діяльності сприяє досягненню найкращого захисту прав та інтересів фізичних та юридичних осіб. Нотаріус може здійснювати медіацію як нейтральний посередник між сторонами у процесі врегулювання конфлікту, допомагаючи досягти домовленості без судового розгляду. Застосування медіаційних прийомів нотаріусом та розширення його функцій з розвитком правових відносин є цілком логічним та відповідає напрямкам розвитку системи права загалом [85].

Говорячи про особливості здійснення медіації нотаріусом варто звернути на базові вимоги до медіації, які зафіксовані у Законі України «Про медіацію» [86], та які становлять правову основу її здійснення нотаріусом у тому числі. Передусім, варто розуміти, що як і в нотаріальній діяльності, під час медіації нотаріус залишається нейтральним до сторін, діючи в їхніх інтересах для досягнення компромісу. При здійсненні медіації його завдання полягає у забезпеченні справедливого процесу та створення умов для досягнення взаємної згоди між учасниками спору. Нотаріус як медіатор може пропонувати правові рішення, що ґрунтуються на чинному законодавстві, та консультувати сторони

щодо правових наслідків їхніх дій, що дозволяє сторонам уникати конфліктів у майбутньому.

Впровадження медіації в нотаріальну діяльність дійсно сприяє розвитку інституту позасудового врегулювання конфліктів, дозволяючи нотаріусам виступати посередниками у спорах. Процес нотаріальної медіації є добровільним і конфіденційним, базується на нейтральності та незалежності медіатора, самостійності та рівності прав сторін, верховенства права та законності [87]. Задля дотримання даних принципів, Закон України «Про нотаріат» передбачає обов'язкове проходження нотаріусами відповідної підготовки, що дає їм в подальшому право проводити медіацію [6]. Нотаріальна палата України забезпечує підготовку нотаріусів у сфері медіації та веде реєстри тих, хто пройшов таке навчання.

Видається, цінність медіації полягає у тому, що вона має попереджувальний ефект [88] та дозволяє врегулювати спори ще до укладення правочинів, що робить її важливим інструментом у практиці нотаріуса. Особливість роботи нотаріуса - безспірність цивільної юрисдикції - передбачає, що всі правові неузгодженості повинні бути врегульовані до моменту вчинення нотаріальної дії, оскільки це гарантує, що нотаріальна процедура буде проведена у відповідності до чинного законодавства [89]. Тобто нотаріальна медіація повинна обов'язково передувати вчиненню нотаріальної дії та знаходити свій результат в укладеному договорі між сторонами конфлікту, який міститиме домовленість сторін. Згода, досягнена за результатами медіації, передбачає, що сторони домовляються укласти певний договір або виконати певну дію. У свою чергу це означає, що після досягнення домовленостей медіація завершується. Далі сторони звертаються до нотаріуса для нотаріального посвідчення договору чи іншого правочину, який було узгоджено під час медіації. В даному випадку нотаріальне посвідчення правочинів є окремим процесом, регламентованим власною процедурою та правовими нормами, тому воно здійснюється поза межами медіаційного процесу.

Варто розуміти, що результатом медіації у нотаріальній практиці не завжди є укладення нотаріального акта, оскільки сторони можуть не досягти згоди, і в такому випадку нотаріальна дія не буде вчинитися нотаріусом [90, С. 139].

Для чіткого розуміння сутності нотаріальної медіації видається, що зміст статті 16-1 Закону України «Про нотаріат» є надто обмеженим та потребує розширення змісту в напрямку фіксації правовідносин, в яких допустима нотаріальна медіація, особливості її проведення, порядок здійснення та виконання сторонами своїх зобов'язань згідно укладеної угоди, вимоги до угоди між сторонами тощо.

Для прикладу, можна взяти до уваги досвід Грузії, яка у Законі про нотаріат визначила нотаріальну медіацію як одну із форм діяльності нотаріуса, встановивши у статті 38-1 загальні особливості її здійснення [91]. У даній статті передбачено, що нотаріус може виконувати роль медіатора в різних правових спорах, включаючи сімейні (за винятком усиновлення та обмеження батьківських прав), спадкові, сусідські та інші спори, якщо спеціальний порядок медіації не визначено законом. Медіація здійснюється виключно за згодою сторін, а порядок її проведення регулюється Міністром юстиції. Якщо сторони досягають угоди під час нотаріальної медіації, нотаріус складає акт про мирову угоду, який засвідчується нотаріально. У випадку невиконання угоди однією зі сторін, виконавчий лист для примусового виконання видається нотаріусом відповідно до закону про виконавче провадження [91; 92].

З прийняттям Директиви 2008/52/ЄС (Директива 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21 травня 2008 року про деякі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах), яка спрямована на полегшення доступу до альтернативних методів вирішення спорів та сприяння їхньому мирному врегулюванню шляхом заохочення медіації та забезпечення збалансованих відносин між медіацією і судовими процесами [93], у багатьох країнах ЄС активного розвитку набула саме нотаріальна медіація. Більше того, CNUE (Рада нотаріусів Європейського Союзу) заохочує нотаріусів відігравати ключову роль у медіаційних процедурах, використовуючи свої навички для вирішення конфліктів,

а також допомагає сформуванню єдиного уявлення про медіацію в нотаріаті шляхом видання гайдів для нотаріусів [94].

Нотаріальна медіація є поширеною в Німеччині, Бельгії, Нідерландах та Австрії. Для прикладу, у Німеччині, немає чіткої правової бази для надання нотаріусами послуг з медіації, однак нотаріуси Німеччини надають їх, керуючись розділом 24 Федерального кодексу про нотаріат, який встановлює можливість надання правової допомоги сторонам [49]. Нотаріуси в Німеччині шляхом медіації можуть вирішувати майнові та немайнові сімейні спори (зокрема ті, що стосуються розподілу майна, спадкових питань, спорів між поколіннями, спорів в сім'ях з усиновленими дітьми, розлучення, роздільного проживання, батьківських обов'язків щодо дітей) та передбачає пояснення сторонам, як працюватиме процес; представлення проблем кожної сторони з їхньої точки зору; аналіз інтересів кожної сторони; аналіз можливих методів вирішення конфлікту; та досягнення і підписання взаємної угоди, що знаменує завершення нотаріальної медіації [95].

У багатьох країнах пішли іншим шляхом, а саме через фіксацію правила про можливість здійснення медіації нотаріусом, адвокатом, судовим виконавцем у спеціальних законах про медіацію. Серед них Велика Британія, Франція, Австрія, Португалія, Нідерланди, Норвегія, Канада та інші країни, які реформували або перебувають на стадії активних реформ нотаріату.

Аналізуючи досвід Грузії та Німеччини, для України важливим є передусім визначення тих категорій спорів, в яких була б доцільною нотаріальна медіація. Видається, що до таких категорій спорів варто віднести спадкові, сімейні, майнові та немайнові спори, а також корпоративні спори. Зокрема, у спадкових спорах, де розподіл майна часто викликає суперечки між спадкоємцями, нотаріус може запропонувати врегулювання, що задовольнить усіх учасників, уникаючи судових процесів і зберігаючи родинні стосунки. У сімейних конфліктах, де йдеться про розлучення, аліменти або питання опіки, нотаріальна медіація допомагає сторонам досягти згоди без публічних процесів, що особливо важливо в емоційно напружених ситуаціях. Водночас, майнові і немайнові спори, наприклад, щодо

прав власності або інтелектуальної власності, також можуть бути вирішені за допомогою нотаріуса, завдяки його досвіду в оформленні та легалізації договорів. Крім того, у корпоративних спорах, де можуть виникати питання партнерства або контрактних зобов'язань, нотаріус виконує роль посередника. Це сприяє не тільки досягненню домовленостей без ризику тривалих і дорогих судових розглядів, але і охороні корпоративних прав нотаріусом загалом [96]. Видається, в усіх вище перелічених випадках участь нотаріуса гарантує конфіденційність процесу, неупередженість і законність, що робить нотаріальну медіацію ефективним інструментом альтернативного вирішення конфліктів.

Водночас, активне впровадження нотаріальної медіації цілком відповідає превентивній, правозастосовній та правоохоронній функціям нотаріату, які поміж іншим, є схожі з функціями медіатора. А такі принципи діяльності нотаріуса як об'єктивність, неупередженість, незалежність, нейтральність, відповідальність за свої дії, конфіденційність притаманні також діяльності медіатора. Тому функція нотаріату з надання послуг медіації цілком відповідає принципам нотаріату та видається ефективним механізмом задля посилення правової охорони та захисту прав та інтересів фізичних та юридичних осіб.

Також, варто було б створити єдиний реєстр нотаріусів, які можуть надавати послуги з медіації. Створення реєстру нотаріусів-медіаторів є важливим кроком для підвищення якості та доступності послуг з медіації, так як нотаріуси, внесені до реєстру, пройдуть відповідне навчання та будуть відповідати стандартам професійної компетентності. Крім того, реєстр може передбачати механізми контролю та оцінки діяльності нотаріусів-медіаторів, що сприятиме підтримці високого рівня їхньої професійної етики та відповідальності.

Поміж тим, це забезпечить прозорість та зручність для учасників медіаційного процесу, оскільки офіційний реєстр дозволить фізичним та юридичним особам швидко знаходити нотаріусів, які мають відповідну підготовку для здійснення медіації, що підвищить довіру до цього методу вирішення конфліктів. Також реєстр сприятиме зменшенню навантаження на суди, оскільки збільшення кількості професійних нотаріусів-медіаторів дозволить

більше спорів вирішувати мирним шляхом. Це особливо важливо для складних або емоційно насичених справ, таких як спадкові чи сімейні конфлікти, де медіація дозволяє уникнути тривалих судових процесів і допомагає сторонам зберегти відносини.

Нарешті, реєстр нотаріусів, що можуть здійснювати медіацію, може стати важливим інструментом для розвитку медіації як правової практики, надаючи статистичну інформацію щодо кількості та результативності медіацій, що дозволить удосконалювати законодавчу базу і стандарти підготовки фахівців у цій сфері.

Ще однією важливою сферою повноважень нотаріуса є ведення реєстрів нотаріальних дій, важливість якої полягає у створенні надійного джерела даних щодо вчинених нотаріальних дій [71]. Функціонування реєстру нотаріальних дій допомагає не лише зберігати юридичні документи, але й запобігає шахрайству чи порушенням. Крім того, ведення документообігу загалом є одним із ключових обов'язків нотаріуса, оскільки цим він забезпечує юридичну визначеність, контроль держави та доступ до інформації, що робить цей процес невід'ємним елементом правової системи [61]. Тому на сьогодні саме ведення реєстрів забезпечує прозорість нотаріальних дій і можливість перевірки їх законності.

Ведення реєстрів призначене для офіційного обліку всіх нотаріальних дій, які вчиняються нотаріусами, тому даний етап в роботі нотаріуса ключовим, оскільки надає їм законної сили. На сьогодні нотаріуси активно використовують та мають доступ до різних державних реєстрів, таких як Єдиний реєстр нотаріусів, Єдиний реєстр спеціальних бланків нотаріальних документів, Державний реєстр обтяжень рухомого майна, Спадковий реєстр, Єдиний реєстр довіреностей, Державний реєстр речових прав на нерухоме майно, Державний реєстру актів цивільного стану громадян, Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Однак, як зазначає Марченко В. М., впровадження Е-нотаріату має на меті комплексне використання електронних інструментів, серед яких важливе місце займає електронний реєстр нотаріальних дій [97].

На сьогодні актуальним є перехід українського нотаріату до ведення Електронного реєстру нотаріальних дій (ЕРНД), який є важливим процесом та повністю відповідає загальним тенденціям цифровізації державних послуг. Поміж тим, актуальність даного процесу полягає в тому, що електронний реєстр дозволить спростити і пришвидшити нотаріальні процеси, забезпечити прозорість нотаріальних дій та зменшити ризики корупції. Автоматизація та електронний документообіг також полегшать доступ громадян до послуг і зменшать витрати на обслуговування [98]. Крім того, цифровізація сприятиме інтеграції України в міжнародні правові системи, підвищуючи ефективність співпраці у транскордонних справах. Однак даний перехід супроводжується низкою викликів та завдань, що потребують уваги для ефективного впровадження.

Одним із головних викликів є технічна підготовка та забезпечення захисту інформації [97]. Передусім це пов'язано із конфіденційністю нотаріальних дій і персональних даних громадян, забезпечення надійного захисту інформації в електронній системі, що в умовах війни є пріоритетним завданням для держави. Атаки на державні бази даних можуть призвести до витоку чутливої інформації, що потребує високого рівня захисту та контролю. Крім того, впровадження електронного реєстру вимагає змін у правовому регулюванні нотаріальної діяльності та забезпечення правової сили електронних документів і підписів, що у свою чергу потребує гармонізації із європейськими стандартами та міжнародним досвідом, що дозволить інтегрувати українську систему в загальносвітову практику [99]. Не зважаючи на виклики та можливі ризики, якими супроводжується перехід до електронного реєстру, він видається необхідним для модернізації українського нотаріату і підвищення ефективності його роботи.

Новий етап розвитку українського нотаріату пов'язаний із набранням чинності постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2024 року № 619 (далі – Постанова № 619), яка запроваджує регламент ведення Електронного реєстру нотаріальних дій в рамках експериментального проекту [100]. Основні положення Постанови № 619 стосуються реєстрації нотаріальних дій, виконаних як державними, так і приватними нотаріусами, з можливістю інтеграції з іншими

складовими Системи е-нотаріату. Ведення реєстру передбачає не лише реєстрацію і пошук відомостей, але й електронну взаємодію між учасниками та формування електронних справ, що підкреслює поступовий перехід до цифровізації нотаріальної діяльності.

Видається, впровадження електронного реєстру є важливим кроком до створення Єдиної державної електронної системи е-нотаріату, що підвищує ефективність та прозорість нотаріальних процесів. У цьому процесі важливою умовою є захист нотаріальної таємниці та обмеження доступу до інформації згідно з законодавчими вимогами [58]. Даний проєкт координується Міністерством юстиції, яке також відповідає за розробку відповідного програмного забезпечення. Згідно з Постановою № 619, експериментальний проєкт триватиме два роки з моменту опублікування рішення про початок функціонування реєстру. Метою експерименту є створення уніфікованої системи для реєстрації нотаріальних дій, що сприятиме стандартизації та підвищенню ефективності обліку нотаріальної діяльності.

Постанова № 619 щодо впровадження Електронного реєстру нотаріальних дій передбачає, що під час реалізації експериментального проєкту нотаріуси реєструватимуть вчинені ними нотаріальні дії в електронному реєстрі в день їх виконання, однак перед цим записи про дії вносяться до паперового реєстру відповідно до чинного законодавства [100].

З аналізу Постанови № 619 випливає, що ведення Електронного реєстру нотаріальних дій передбачає кілька ключових функцій: внесення та реєстрацію відомостей про вчинені нотаріальні дії, доступ до цих відомостей через електронні засоби, взаємодію з іншими частинами Системи е-нотаріату, створення електронних справ, а також надання інформації у випадках, передбачених законом [100]. Важливим аспектом є реєстрація нотаріальних дій в електронному форматі в той самий день, що й виконання нотаріальної дії, після підпису або посвідчувального напису нотаріуса та внесення запису в паперовий реєстр.

З юридичної точки зору, записи в Електронному реєстрі мають презумпцію достовірності, якщо інше не буде встановлено судом, що свідчить про високу ступінь відповідальності та важливість точного внесення даних. Така система значно знижує ризики помилок або можливих фальсифікацій, оскільки нотаріальні дії одразу реєструються, що зменшує часові проміжки між вчиненням дії та її офіційним оформленням.

Як показує практика функціонування інших електронних реєстрів, якими користуються нотаріуси, електронна система покращує контроль за дотриманням правил і законів у сфері нотаріальної діяльності, полегшує доступ до інформації для різних суб'єктів, та створює єдину базу даних для всіх нотаріальних дій, що сприяє підвищенню прозорості та ефективності роботи нотаріусів. Однак, важливим є питання забезпечення надійного захисту інформації, оскільки дані, що зберігаються в Реєстрі, є конфіденційними і становлять нотаріальну таємницю, а тому підлягають особливому захисту [101].

Відомості, які вносяться до Електронного реєстру нотаріальних дій, є детальними і містять низку важливих аспектів для забезпечення належної фіксації нотаріальних дій. Передусім, це включає унікальний номер нотаріальної дії, дату її вчинення, інформацію про осіб, які звертаються за послугами, документи, що підтверджують їх особу, і зміст нотаріальної дії. Особливо варто зазначити, що в разі одночасного вчинення кількох пов'язаних нотаріальних дій програмне забезпечення забезпечує їх взаємозв'язок, що дозволяє комплексно обробляти такі дії.

Інформація про фізичних і юридичних осіб містить деталі, які дозволяють ідентифікувати їх на різних рівнях - від паспортних даних до унікальних реєстраційних номерів у демографічних реєстрах. У разі участі представників або осіб, які діють від імені інших (наприклад, підписуються замість осіб, які через хворобу не здатні самі це зробити), також фіксуються реквізити документів, що підтверджують їх повноваження. Такі положення підвищують рівень юридичної відповідальності за внесення достовірних даних і забезпечують контроль за відповідністю вимогам законодавства.

Аналіз даної процедури свідчить про високий рівень уваги до захисту персональних даних і конфіденційності інформації. Важливим аспектом є те, що всі дані повинні бути актуальними, оскільки записи вносяться в день вчинення нотаріальної дії, що значно зменшує ризики зловживань і помилок у реєстрації дій. Функція програмних засобів для забезпечення пов'язаності між кількома нотаріальними діями також підвищує рівень системної взаємодії і зменшує ризик втрати важливих даних [102].

Аналіз Постанови № 619 щодо функціонування Електронного реєстру нотаріальних дій дає змогу виділити такі його особливості:

1) покращення міжвідомчої взаємодії завдяки інтеграції з іншими системами е-нотаріату (інтеграція реєстру з іншими складовими Системи е-нотаріату дозволяє встановити тісну електронну взаємодію між нотаріусами, державними реєстраторами, органами юстиції та іншими учасниками правовідносин, забезпечуючи об'єднання правових процедур у межах єдиного цифрового простору);

2) створення уніфікованої системи нотаріальних справ із забезпеченням електронного документообігу (Електронний реєстр дає змогу нотаріусам формувати електронні справи, що може призвести до впровадження концепції електронного нотаріального провадження і повного переходу на цифрові документи);

3) презумпція достовірності електронних записів (записи в Електронному реєстрі мають презумпцію достовірності, якщо інше не буде встановлено судом);

4) реалізація принципу невідкладності реєстрації нотаріальних дій (передбачає реєстрацію нотаріальних дій в електронному форматі в день їх виконання);

5) прозорість і контроль за нотаріальною діяльністю в цифровому просторі (впровадження електронного реєстру з його можливостями для контролю та моніторингу дій нотаріусів може дати поштовх для розробки нових підходів до аудиту нотаріальної діяльності, де цифрові інструменти дозволяють автоматизувати контроль за дотриманням законодавчих вимог).

Варто звернути увагу також на Висновки Міжнародного союзу нотаріусів, які стосуються електронних нотаріальних дій та безпаперових процесів та вміщують рекомендації для національних нотаріальних палат і рад нотаріусів. Зокрема, у Висновку йдеться про правові та технічні аспекти електронних нотаріальних дій та передбачено три можливі правові способи посвідчення та зберігання архівів нотаріальних дій: паперовий документ та власноручний підпис; електронний документ з простим або кваліфікованим електронним підписом сторін та кваліфікованим підписом нотаріуса; електронний документ з підписом сторін на електронному носії та шифруванням за допомогою кваліфікованого електронного підпису нотаріуса [103]. Незалежно від того, який із цих трьох методів використовується, для повного здійснення процесу автентифікації документів важливо, щоб нотаріус був фізично присутнім (для ідентифікації сторін, перевірки їхньої дієздатності, оцінки їхніх повноважень, надання інформації про згоду, перевірки, що згода не має дефектів, контролю за законністю предмета або змісту, контролю за адміністративними ліцензіями та дозволами, запобігання відмиванню грошей тощо) та для сертифікації змісту документа. Тому, Міжнародна асоціація нотаріусів рекомендує, щоб у процесі підготовки оригінальних актів використовувалися методи, які забезпечують фізичну присутність нотаріуса та сторін, такі як паперові документи та електронні документи, що передбачають підпис на планшеті та шифрування за допомогою електронного підпису нотаріуса.

У Висновку також йдеться про використання електронних копій та їх внесення до реєстрів, зазначаючи, що для запобігання можливості безконтрольного виготовлення множинних копій електронної копії (може сприяти генеруванню неконтрольованого потоку копій у руках осіб, які можуть не бути власниками прав або повноважень, зазначених у цих копіях) рекомендується, щоб електронні копії, які мають юридичну силу як автентичні документи, еквівалентні копіям, виданим на папері, могли подаватися лише іншим нотаріусам, судовим органам або чітко визначеним державним органам. З огляду на це також рекомендується впровадити систему кодів безпечної перевірки для доповнення

електронного архіву або протоколу, або електронного еквівалента паперового протоколу для підтвердження існування та дійсності автентичного акту.

Водночас, в даному Висновку рекомендується, щоб електронний архів нотаріальних актів відповідав таким вимогам: а) встановити мінімальний строк зберігання; б) постачальники повинні надати гарантії щодо встановленого строку; с) повинні бути затверджені процедури міграції таким чином, щоб інформація не могла бути втрачена, змінена чи оскаржена в суді; d) ті ж правила повинні дотримуватися щодо конфіденційності та професійної таємниці, як і для паперових архівів [103].

Аналіз положень Висновків Міжнародного союзу нотаріусів у контексті українського законодавства свідчить про наявність схожих тенденцій та необхідність впровадження сучасних підходів до нотаріальних дій. Для прикладу, в Україні теж існують три основні способи посвідчення документів, які згадані вище. Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» також передбачає можливість використання електронного підпису, що є важливим для забезпечення правової сили електронних документів [104].

Водночас, з міжнародними стандартами узгоджується також положення, які вимагають фізичної присутності нотаріуса для повноцінної автентифікації. Згідно з українським законодавством, фізична присутність нотаріуса під час вчинення правочинів є обов'язковою, що, власне, обумовлено необхідністю перевірки даних сторін, їхньої дієздатності, а також наданням консультацій тощо.

Щодо використання електронних копій, то в Україні також регулюється використання електронних копій, однак слід зазначити, що їхня легітимність та застосування потребують подальшого розвитку. Українське законодавство передбачає, що електронні документи можуть використовуватись у цивільному обороті, але їхнє застосування в нотаріальних діях потребує більш чітких правил, а отже розвитку законодавства у відповідній сфері. Стосовно електронних архівів нотаріальних актів, українське законодавство також вже передбачає певні норми, однак реалізація таких систем ускладнюється відсутністю єдиних стандартів та процедур, які перебувають ще на стадії розробки задля посилення заходів з

конфіденційності та професійної таємниці з огляду на виклики війни росії проти України (в тому числі і в цифровому просторі).

Тому, очевидно, що положення, викладені у Висновках Міжнародного союзу нотаріусів, співвідносяться з українським законодавством у контексті нотаріальних дій, однак потребують подальшого розвитку в напрямку розвитку електронних послуг, а також забезпечення безпеки електронних архівів та системи їх перевірки.

Здійснення реформування нотаріату відбувається не в найкращий час для України, оскільки війна препідносить все нові та нові виклики, здійснюючи суттєвий вплив на нотаріальну діяльність через введення обмежень або встановлення додаткових обов'язків для нотаріусів [105]. Незважаючи на введення воєнного стану, нотаріуси здійснювали свою діяльність, адаптуючись до нових умов та змін до нотаріального законодавства, які були здійснені урядом.

Аналізуючи законодавство, яким було внесено зміни в порядок вчинення нотаріальних дій, варто виокремити такі ключові аспекти, що вплинули на особливості діяльності нотаріусів під час воєнного стану [76; 106]. По-перше, однією з головних цілей внесених змін було спрощення доступу до нотаріальних послуг (зокрема, нотаріусам дозволено посвідчувати документи на звичайному папері замість спеціальних бланків, що передбачало законність нотаріальних дій в умовах, коли традиційні формальні вимоги не можуть бути виконані). По-друге, хоч і нотаріуси зобов'язані реєструвати довіреності та заповіти у відповідних реєстрах, однак у випадках відсутності доступу до реєстрів, посвідчення могло проводитись без реєстрації з подальшим внесенням до реєстрів після відновлення доступу. По-третє, змін зазнало і спадкове законодавство, зокрема, було зупинено перебіг строку для прийняття спадщини, що дозволяє спадкоємцям не поспішати зі зверненнями до нотаріусів протягом дії воєнного стану. По-четверте, було встановлено обмеження для громадян росії, які не можуть отримати нотаріальні послуги, якщо їхні інтереси пов'язані з державою-агресором, що для нотаріусів мало наслідком встановлення обов'язку відмовити у вчиненні нотаріальних дій. Крім того зміни стосувалися посвідчення довіреностей (наприклад, посвідчення

довіреностей (за винятком окремих їх видів) та засвідчення підписів на заяві про надання дозволу на тимчасовий виїзд дитини за кордон здійснюється без спеціальних бланків на звичайному папері з використанням комп'ютерних реквізитів нотаріуса); встановлення обов'язку нотаріуса знищити бланки та печатки у разі загрози неправомірного вилучення або втрати спеціальних бланків нотаріальних документів; встановлення обмеження у нотаріальному посвідченні правочинів (було заборонено нотаріальне посвідчення правочинів, пов'язаних із відчуженням нерухомого майна, цінних паперів та інших активів); дозволено посвідчувати деякі види довіреностей та заповіти військовослужбовців командиру або уповноваженим особам військової частини.

Водночас, незважаючи на спрощення процедур, нотаріуси зіткнулися з викликами, які пов'язані із обмеженим доступом до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, що ускладнювало вчинення правочинів із нерухомістю та фактично зупиняло видачу свідоцтв про право на спадщину та власність [107]. Крім того, обмежений доступ до спадкового реєстру в умовах активних бойових дій призвів до дублювання спадкових справ, оскільки нотаріуси, не маючи доступу до реєстру, відкривали нові справи [105]. Водночас вище проаналізовані зміни могли порушити право громадян на розпорядження власним майном через обмеження на частоту угод з нерухомістю, що суперечить Конституції України [108].

Внесені зміни до нотаріального законодавства в Україні в умовах війни справді відображають необхідність адаптації системи нотаріату до нових викликів. Однак, критичний аналіз здійснених законодавчих змін вказує на ряд переваг та потенційних недоліків. Наприклад, попри позитивну оцінку спрощення доступу до нотаріальних послуг шляхом дозволу на посвідчення документів на звичайному папері замість спеціальних бланків, є високий ризик зловживань, якщо не буде належного контролю за діяльністю нотаріусів у нових умовах. Більше того, в майбутньому це може призвести до проблем з легітимністю документів у спірних ситуаціях. Також, попри дозволу гнучкість у реєстрації через можливість посвідчення документів без реєстрації у випадках, коли доступ

до реєстрів відсутній, що дозволило людям отримувати необхідні нотаріальні послуги, навіть якщо реєстраційні системи не працюють, однак в подальшому відсутність реєстрації в певних випадках може ускладнити юридичне підтвердження документів, якщо виникнуть спори. Більше того, деякі зміни можуть не враховувати довгострокові потреби системи нотаріату, наприклад, швидка адаптація до електронного документообігу ще потребує розвитку та удосконалення.

Загалом, внесені зміни до нотаріального законодавства в Україні в умовах війни мають більше позитивних аспектів ніж негативних. При цьому важливо, щоб законодавці та контролюючі органи продовжували моніторинг ефективності цих змін і враховували їх вплив на нотаріальну систему зокрема та на правову систему загалом. Це пов'язано перш за все із тим, що належний баланс між доступністю послуг і їх легітимністю є ключовим для стабільності правовідносин у постконфліктний період.

Досвід України демонструє, що під час війни нотаріуси відіграють критично важливу роль у забезпеченні правопорядку, адже вони стоять на варті охорони прав як фізичних, так і юридичних осіб, а також їхнього майна. Тому їхня діяльність є важливим елементом функціонування правової системи в умовах воєнного стану, оскільки забезпечує дотримання законодавства та відновлення прав осіб, які постраждали від війни.

Таким чином, розгляд нотаріальної діяльності через функції дозволяє систематизувати та чітко окреслити повноваження нотаріуса, його важливість у забезпеченні належного функціонування нотаріальної системи. Водночас це підкреслює широку сферу його діяльності, яка охоплює не тільки виконання конкретних нотаріальних дій, але й надання правової допомоги та збереження юридичної інформації. Функціональна багатогранність нотаріусів робить їх важливою складовою правової системи. Завдяки цьому нотаріат стає важливою ланкою в забезпеченні правової безпеки в країні.

2.3. Юридична відповідальність нотаріуса в Україні як важливий елемент правового регулювання суспільних відносин у сфері нотаріальної діяльності

Юридична відповідальність нотаріуса є важливим незалежним елементом у регулюванні відносин за його участі, оскільки нотаріус виконує публічно-правову функцію, делеговану державою. Комплексний характер цієї відповідальності обумовлений тим, що нотаріус відповідає за правомірність своїх дій не тільки перед особами, які до нього звернулися, але й перед суспільством в цілому [109]. Це відображає подвійний аспект його функцій: з одного боку, він надає послуги конкретним особам, а з іншого - забезпечує правопорядок у суспільстві, що робить його діяльність суспільно значущою.

Одним із видів правових гарантій захисту прав та законних інтересів громадян і юридичних осіб, забезпечених шляхом вчинення нотаріусами нотаріальних дій відповідно до Закону України «Про нотаріат», є юридична відповідальність. У свою чергу це свідчить про те, що нотаріус зобов'язаний дотримуватися вимог чинного законодавства і відповідати за помилки або порушення, які можуть призвести до правових наслідків для осіб, що до нього звернулися, або суспільства. Нотаріус виступає гарантом законності юридичних актів, що вимагає перевірки відповідності документів чинному законодавству та захисту інтересів громадян і держави. І саме механізм юридичної відповідальності нотаріуса встановлює гарантії правильності його дій, а також виступає засобом захисту прав та інтересів осіб, що звертаються до нотаріуса [110].

У юридичній літературі є достатньо багато визначень юридичної відповідальності, які зводяться до її розуміння як засобу державного впливу, який використовується для покарання порушника та попередження подальших порушень прав і свобод людини як самим правопорушником, так і іншими особами [111; 112]. Також, у правовій доктрині існують різні підходи до розуміння феномену «юридична відповідальність», основними з яких є ретроспективний і проспективний. Ретроспективний підхід фокусується на відповідальності за вже вчинені правопорушення, тоді як проспективний -

акцентує на відповідальності, яка передбачає виконання правових обов'язків у майбутньому [113]. Дані підходи можуть розглядатися як протилежні, оскільки один зосереджений на покаранні, а інший - на заохоченні та належному виконанні обов'язків у перспективі.

Як зазначає Мирза С. С., юридична відповідальність нотаріуса має комплексний характер, який відображає як ретроспективний, так і проспективний аспекти його діяльності [112]. У ретроспективному аспекті відповідальність полягає в застосуванні заходів примусу до нотаріуса за вчинення правопорушень у ході його професійної діяльності. Це включає адміністративну, цивільно-правову та навіть кримінальну відповідальність за дії, які порушують права та законні інтереси громадян або юридичних осіб (наприклад, неправомірне посвідчення документів або порушення професійних етичних норм можуть призвести до дисциплінарних заходів або відкликання ліцензії нотаріуса). Натомість проспективний аспект відповідальності означає усвідомлення нотаріусом своєї ролі та обов'язків у контексті правового регулювання і попередження можливих порушень. Нотаріус зобов'язаний здійснювати свої функції з дотриманням усіх вимог законодавства, проявляючи обачність, об'єктивність і неупередженість у своїй діяльності, що є ключовими елементами забезпечення правової безпеки. Його відповідальність також включає попередження можливих юридичних конфліктів шляхом чіткого роз'яснення сторонам їх прав та обов'язків при вчиненні правочинів [114, С.267].

Юридична відповідальність нотаріуса в ретроспективному аспекті включає в себе як цивільно-правову відповідальність за збитки, завдані його діями, так і адміністративну, кримінальну або дисциплінарну відповідальність за порушення етичних норм, професійних стандартів, а також прямих заборон, визначених у законодавстві.

Кримінальна відповідальність нотаріуса є одним із найбільш жорстких видів юридичної відповідальності, яка може бути застосована до нотаріусів у разі вчинення ними злочинів, пов'язаних з їхньою професійною діяльністю. Особливості кримінальної відповідальності нотаріусів обумовлені їхнім статусом

як осіб, наділених спеціальними повноваженнями від держави для здійснення нотаріальних дій, і регулюються як загальними нормами кримінального законодавства України, так і спеціальними нормами, що стосуються їхньої професійної діяльності. з огляду на те, що нотаріус відповідно до Кримінального кодексу України (далі - КК України), виступає як спеціальний суб'єкт злочину, його дії можуть підпадати під кваліфікацію злочинів, передбачених загальними нормами, а також злочинів, пов'язаних із порушенням професійних обов'язків.

У кримінально-правовій науці довгий час залишалося невирішеним питання, на підставі яких статей КК України нотаріуса можна притягнути до кримінальної відповідальності та чи слід вважати нотаріуса суб'єктом злочинів у сфері службової діяльності. Однак із прийняттям до КК України статей 365-2 і 368-4, які встановлюють кримінальну відповідальність для більш конкретизованого кола осіб, це дало змогу запобігти ухиленню нотаріуса від кримінальної відповідальності за вчинення протиправних дій, пов'язаних із виконанням його функцій [111].

Аналізуючи норми Кримінального Кодексу України, варто зазначити, що нотаріус може бути притягнутий до відповідальності на підставі статей [115]:

1. 209-1. «Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»;
2. 232-1. «Незаконне використання інсайдерської інформації»;
3. 358. «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів»
4. 365-2. «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги»;
5. 366. «Службове підроблення»;
6. 368-4. «Підкуп особи, яка надає публічні послуги».

Санкції, які можуть бути застосовані до нотаріусів згідно вище перелічених норм КК України, варіюються залежно від тяжкості злочину та можуть включати:

штраф, пробаційний нагляд, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, обмеження волі, позбавлення волі, виправні роботи, громадські роботи.

Варто відмітити, що нотаріуси, як особи, що виконують публічно-правові функції, можуть підлягати посиленій відповідальності за вчинені злочини, оскільки їхня діяльність безпосередньо пов'язана із забезпеченням правової безпеки фізичних та юридичних осіб. Кримінальні справи проти нотаріусів за службові злочини можуть стосуватися випадків фальсифікації спадкових документів, підробки договорів купівлі-продажу нерухомості або іншого майна, а також незаконного оформлення прав власності.

Загалом, кримінальна відповідальність нотаріуса має свою специфіку, яка полягає в особливому характері виконуваних ним функцій і необхідності забезпечення високого рівня правової відповідальності за вчинені дії або бездіяльність.

Кримінальна відповідальність нотаріуса має важливе загально-правове значення, яке виходить далеко за межі кримінально-правових відносин. Так згідно зі статтею 12 Закону України «Про нотаріат», свідоцтво про право на заняття нотаріальною діяльністю може бути анульоване у зв'язку із винесенням щодо нотаріуса обвинувального вироку суду, який набрав чинності та закриття кримінального провадження щодо нотаріуса з нереабілітуючих підстав [6]. Фактично, нотаріус, який скоїв злочин, втрачає право на подальше здійснення нотаріальної діяльності. Крім того, судова практика також підкреслює, що в разі звільнення нотаріуса від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строку давності, нотаріальна палата все одно має право позбавити приватного нотаріуса права займатися нотаріальною діяльністю через припинення справи на нереабілітуючих підставах.

Схожі нормативні положення містяться і в німецькому законодавстві. Так згідно із параграфом 49 Федерального кодексу про нотаріат, який стосується кримінальної судимості, передбачено, що «засудження нотаріуса до кримінальної відповідальності призводить до втрати посади так само, як і для державних

службовців відповідно до статті 24 (1) Закону про статус державної служби (Beamtenstatusgesetz)» [49]. Водночас, це свідчить про те, що нотаріус, щодо якого порушено кримінальне переслідування, не має права займатися нотаріальною діяльністю. Видається, нам варто звернути увагу на особливості кримінальної відповідальності нотаріусів у Німеччині, оскільки Німеччина, як і Україна, належить до романо-германської правової системи. Крім того, українське кримінальне право зазнало значного впливу німецького права та правової доктрини, а тому для нас є важливим звертатися до правового регулювання тих чи інших питань кримінального права Німеччини для розуміння глибинної суті важливих питань [116].

Згідно з німецьким законодавством, нотаріуси, як державні посадові особи, можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності у випадках, коли їхні дії порушують норми кримінального закону, які стосуються нотаріальної діяльності. Відповідно до Кримінального кодексу Німеччини (StGB), нотаріус може бути притягнений до відповідальності за вчинення таки злочинів як [117]:

1. параграф 203 StGB «Порушення приватної таємниці» (оскільки нотаріуси зобов'язані зберігати конфіденційність інформації, отриманої під час виконання своїх службових обов'язків, порушення цього обов'язку може бути підставою для притягнення до відповідальності за розголошення службової таємниці, і може включати розкриття або використання інформації без належної згоди сторін);

2. параграф 263 StGB «Шахрайство» (навмисне введення клієнтів в оману з метою отримання особистої вигоди);

3. параграфи 332 та 334 StGB «Хабарництво» (нотаріус може бути притягнутий до кримінальної відповідальності за отримання або вимагання хабарів у зв'язку з виконанням своїх професійних обов'язків);

4. параграф 348 StGB «Фальшиве посвідчення на посаді» (передбачає кримінальну відповідальність за складання неправдивих офіційних документів або посвідчення фактів, які не відповідають дійсності).

На відміну від КК України, КК Німеччини (StGB) передбачає кримінальну відповідальність за порушення нотаріальної таємниці, яка у свою чергу включена до переліку злочинів, що порушують правові таємниці (параграф 203 Розділу 15 StGB «Посягання на особисте життя та таємний простір»). Крім того, інститут нотаріальної таємниці займає особливе місце у «Федеральному кодексі про нотаріусів». Покарання за цей злочин не перевищує 1 року позбавлення волі та судовий штраф, розмір якого визначається судом. Більше того, професійна таємниця нотаріуса обмежується монопольними сферами, тобто поширюється на всю інформацію, довірену йому під час виконання професійних обов'язків.

Досвід Німеччини у даній сфері піднімає на найвищий рівень питання необхідності забезпечення необхідними гарантіями нотаріального обов'язку зберігати нотаріальну таємницю. Слід зазначити, що нотаріус може бути визнаний суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого статтею 232-1 КК України, яка стосується «Незаконного використання інсайдерської інформації», однак дана стаття регулює питання саме незаконного використання інсайдерської інформації з метою захисту матеріальних інтересів емітента цінних паперів. Тобто, якщо нотаріус вчиняє діяння, що містить ознаки цього кримінального правопорушення та супроводжується порушенням нотаріальної таємниці, то він може нести кримінальну відповідальність саме за незаконне використання інсайдерської інформації. А отже, стаття 232-1 КК України забезпечує захист конкретного виду інформації, але не передбачає кримінального покарання за порушення нотаріальної таємниці.

Більше того, відсутність законодавчого закріплення кримінальної відповідальності за порушення нотаріальної таємниці може призвести до прогалин у забезпеченні конфіденційності нотаріальних дій та порушити права уповноважених осіб на захист їх особистої інформації. Це, у свою чергу, може суперечити положенням частини 2 статті 32 Конституції України, яка зазначає, що «не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, за винятком випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного

добробуту та прав людини» [31]. Питання нотаріальної таємниці, з одного боку, виконує функцію гарантії для нотаріальної діяльності, оскільки заважає втручанню третіх осіб у професійну діяльність нотаріуса, однак, з іншого боку, воно також є однією з найвразливіших складових діяльності нотаріату як суб'єкта захисту прав людини [118].

Про формуванні змісту статті, яка передбачатиме кримінальну відповідальність нотаріуса важливо не тільки правильно сформулювати які саме дії підлягають кримінальній відповідальності, врахувати обставини вчинення правопорушення (наприклад, наявність корисливих мотивів або попередньої змови), але і важливо передбачити випадки, коли нотаріус може уникнути покарання, якщо добровільно повідомить про це правоохоронні органи, або коли розголошення нотаріальної таємниці пов'язано з виявленням злочину або із загрозою безпеці фізичних осіб. Тобто, поряд із чітким формулюванням правопорушення та встановлення різної міри покарання, важливо також передбачити можливість звільнення від покарання та виключення кримінальної відповідальності. Видається, такого змісту норма забезпечить комплексний підхід до регулювання порушень нотаріальної таємниці, враховуючи як інтереси нотаріусів, так і суспільні потреби в захисті конфіденційної інформації.

Правова норма, якою варто доповнити чинний КК України може бути приблизно такого змісту:

«Стаття 365-6. Порушення нотаріальної таємниці

1. Незаконне розголошення нотаріусом або іншою особою, що має право вчиняти окремі нотаріальні дії, якій стала відома нотаріальна таємниця у зв'язку з виконанням нотаріальних дій, конфіденційної інформації про фізичних або юридичних осіб, що підлягає захисту відповідно до закону,

- карається штрафом до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до 3 років.

2. Ті самі дії, вчинені з корисливих мотивів або за попередньою змовою групою осіб,

- караються позбавленням волі на строк від 2 до 5 років з позбавленням права займатися нотаріальною діяльністю.

3. Покарання за порушення нотаріальної таємниці не застосовується, якщо особа, що вчинила правопорушення, добровільно повідомила про це до правоохоронних органів або особам, інформація яких була розголошена, та вжила заходів для запобігання шкоді.

4. Не підлягають кримінальній відповідальності особи, які у зв'язку з виконанням нотаріальних дій розголосили інформацію про факт вчинення злочину або загрозу безпеці особи».

Передбачення спеціальної норми в КК України за порушення нотаріальної таємниці є обґрунтованим та доречним, оскільки саме нотаріальна таємниця є основою довіри між клієнтом та нотаріусом. Більше того, введення кримінальної відповідальності за порушення нотаріальної таємниці стимулює нотаріусів дотримуватися високих стандартів професійної етики та підвищить загальний рівень відповідальності в нотаріальній сфері. Водночас, без чіткої законодавчої основи ризик зловживань з боку нотаріусів або третіх осіб, які можуть отримати доступ до конфіденційної інформації, зростає. У такому випадку спеціальна норма допоможе запобігти випадкам, коли нотаріальна таємниця може бути використана для шахрайства або інших злочинних дій. Тим більше, в багатьох країнах світу вже існують аналогічні норми, що забезпечують захист нотаріальної таємниці. Введення спеціальної норми в КК України за порушення нотаріальної таємниці є важливим кроком у напрямку захисту прав фізичних та юридичних осіб та підвищення стандартів нотаріальної діяльності загалом.

Також варто врегулювати на рівні процесуального закону взаємодію нотаріусів із правоохоронними органами в рамках кримінального провадження, оскільки нерідко обшуки та інші слідчі дії призводять до порушення нотаріальної таємниці. Необхідно чітко вирішити питання захисту нотаріальної таємниці та встановлення правових обмежень для правоохоронних органів, які пов'язані із вилученням документів у нотаріусів без належних правових підстав. Більше того, обшук повинен відбуватися тільки після отримання доступу, оскільки нотаріуси,

як зберігачі архівів, мають зобов'язання щодо їх збереження, а тому тут будь-які ризики недопустимі [119].

Одним із важливіших аспектів кримінальної відповідальності нотаріусів є також можливість притягнення їх до відповідальності за корупційні дії, а також за відмивання грошей. У німецькому праві кримінальна відповідальність нотаріусів за відмивання грошей займає особливе місце. Протягом тривалого часу німецька правова доктрина та судова практика дотримувалися думки, що нотаріуси та адвокати не несуть відповідальності за цей злочин [120]. Це було зумовлено насамперед особливим формулюванням відповідної статті StGB та неможливістю застосування кримінального права за аналогією. Крім того, німецькі адвокати посилалися на інститут захисту представленої особи, в якому адвокат або нотаріус, виконуючи певні дії, не можуть відмовити своєму клієнту.

Однак рішення Федерального суду Німеччини кардинально змінило практику правозастосування в країні та інтерпретацію StGB, що фактично призвело до можливості засудження за відмивання грошей адвокатів та інших осіб, які займаються юридичною діяльністю. У цьому випадку суд визнав винними двох нотаріусів, які взаємодіяли з клієнтом, отримуючи його гроші через шахрайські схеми. Федеральний суд у своєму рішенні розрізнив правопорушників на тих, хто тривалий час працював з клієнтом і знав про незаконне походження коштів, та на тих, хто недостатньо знайомий зі своїм клієнтом. Останні, згідно з позицією суду, не підлягають кримінальній відповідальності за відмивання грошей через необережність у виборі клієнта. Відповідно до цього рішення, нотаріуси зобов'язані бути в курсі походження коштів, які отримують від клієнтів як оплату за свої послуги. Якщо кошти були отримані злочинним шляхом, про що нотаріус мав знати, він підлягає кримінальній відповідальності [121].

У праві України на сьогодні передбачено можливість притягнення нотаріуса за корупційні правопорушення в рамках адміністративної відповідальності, де в Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі - КУпАП) визначено нотаріусів, як суб'єктів вчинення адміністративних порушень пов'язаних із корупцією. Однак механізм реалізації норм про корупційні правопорушення

нотаріусом потребує удосконалення наявного на сьогодні механізму правового регулювання [122].

Тим не менше проблема притягнення нотаріусів до кримінальної відповідальності є актуальною особливо у період воєнного стану, коли існують високі ризики недобропорядності у всіх сферах життя суспільства та держави, і нотаріальна діяльність не є винятком. Як зазначає Віра Бондаренко (директорка департаменту нотаріату Міністерства юстиції України), у період з 2020 по 2024 рік було зафіксовано всього шість обвинувальних вироків щодо нотаріусів, які переважно стосуються злочинів, пов'язаних із шахрайством та підробкою документів (зокрема довіреностей). Крім того, існують кримінальні справи, в яких нотаріуси отримали обвинувальні вирoki за неналежне виконання своїх обов'язків, зокрема за заволодіння коштами шляхом підробки документів [123]. Тому необхідно вдосконалювати контроль за нотаріальною діяльністю, де впровадження нової електронної системи нотаріату, що дозволить зберігати скан-копії документів у єдиному реєстрі довіреностей, може стати важливим кроком вперед.

Підсумовуючи аналіз норм українського та німецького законодавства, що стосуються кримінальної відповідальності нотаріусів, варто виділити кілька ключових моментів. По-перше, у обох країнах питання притягнення нотаріусів до кримінальної відповідальності вважається важливим аспектом, який сприяє стабілізації та нормалізації відносин, адже в Німеччині та Україні нотаріус втрачає право на заняття посади після вчинення злочину. По-друге, інститут кримінального переслідування за порушення нотаріальної таємниці в Німеччині виглядає більш продуманим у порівнянні з Україною. В українському праві досі немає чіткого визначення нотаріальної таємниці, хоча розгляд цього питання міг би допомогти прояснити доктринальні аспекти кримінальної відповідальності нотаріусів та встановити вищі публічні стандарти для них. По-третє, питання притягнення нотаріусів до кримінальної відповідальності за шахрайство та корупцію в Німеччині є більш детально розробленим, ніж в Україні. У Німеччині практика федеральних судів створила спеціальні механізми для притягнення осіб

до відповідальності за такі злочини, а також існують конкретні визначення, які дозволяють розрізнити вину нотаріуса, коли він отримує гроші від клієнта-правопорушника.

Адміністративна відповідальність вважається менш жорсткою в порівнянні з кримінальною відповідальністю і настає у випадках вчинення адміністративних правопорушень, що регулюються законодавством про адміністративні правопорушення. Вона може проявлятися у формі винесення попередження, накладення штрафу, позбавлення спеціальних прав, адміністративного затримання або арешту, а також в огляді особистих речей і вилученні предметів чи документів та не ставить собі за мету поновлення порушених нотаріусом прав і компенсацію заподіяної ним шкоди, але виконує профілактичну функцію [109]. Водночас, адміністративну відповідальність варто розуміти як гарантію та засіб забезпечення дотримання прав та інтересів фізичних і юридичних осіб під час вчинення нотаріальних та реєстраційних дій [124, с. 75].

КУпАП передбачає норми, за які нотаріуса може бути притягнуто до адміністративної відповідальності. Зокрема, варто звернути увагу на статтю 163-9 КУпАП «Незаконне використання інсайдерської інформації», яка передбачає можливість притягнення нотаріуса до адміністративної відповідальності за порушення заборони її використання та карається накладенням штрафу від 500 до 750 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [125]. Дана стаття стосується незаконного використання інсайдерської інформації і може застосовуватися також до нотаріусів як суб'єктів правовідносин, пов'язаних з професійною діяльністю. Нотаріуси, зважаючи на їх роль у засвідченні правочинів чи оформленні договорів, можуть мати доступ до інсайдерської інформації, що стосується різних фінансових операцій. У цьому контексті вони підпадають під сферу дії статті 163-9 КУпАП, яка забороняє використання такої інформації для отримання особистої вигоди або передачі її третім особам з метою незаконного збагачення. Нормативне закріплення такого змісту правової норми підкреслює важливість захисту конфіденційної інформації та дотримання нотаріусами вимог законодавства щодо збереження її таємниці.

Накладення штрафу як адміністративного стягнення підкреслює превентивний характер відповідальності за дане правопорушення, що покликано запобігти корупційним діям, маніпуляціям або зловживанню довірою клієнтів. Особливо це актуально для нотаріусів, які мають дотримуватися високих стандартів етичної та професійної поведінки. Можливість притягнення нотаріусів до адміністративної відповідальності за незаконне використання інсайдерської інформації забезпечує додатковий контроль за діяльністю нотаріусів і сприяє захисту інтересів учасників фінансових та економічних відносин.

До адміністративної відповідальності нотаріуса також можна притягнути за вчинення корупційного або пов'язаного із корупцією правопорушення. Нотаріуси мають певний статус, делегований їм державою, що вимагає від них дотримання антикорупційного законодавства. Однак, на сьогодні Закон України «Про нотаріат» не встановлює чіткого правила про можливість адміністративної відповідальності нотаріуса, а КУпАП не передбачає окремих складів злочину, де суб'єктом може бути нотаріус (державний або приватний) [122, С. 77].

Главою 13-А КУпАП встановлено адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, до яких також можуть бути притягнені нотаріуси як суб'єкти правопорушення. Зокрема, до них належать діяння, передбачені статтями 172-4, 172-5, 172-6 та 172-7 КУпАП [125]. Для прикладу, аналіз ст. 172-4 КУпАП передбачає відповідальність за «Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності», однак у примітці до даної статті вказується, що суб'єктами даного правопорушення є особи, зазначені у п.1 ч.1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», серед яких нотаріуса немає [126]. Однак виходячи із змісту ст. 3 Закону України «Про нотаріат» стає зрозуміло, що нотаріус є суб'єктом даного правопорушення, оскільки дана стаття фактично забороняє нотаріусам займатися підприємницькою та адвокатською діяльністю, бути засновниками адвокатських об'єднань, працювати на державній службі або в органах місцевого самоврядування, а також виконувати іншу оплачувану роботу (винятками є діяльність медіатора, викладацька, наукова, творча робота тощо) [6].

Стаття 172-5 КУпАП визначає адміністративну відповідальність за порушення обмежень щодо одержання подарунків, що може стосуватися нотаріусів у контексті їхніх професійних обов'язків і взаємодії з клієнтами (водночас, це відповідає п.2 ч.1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції») [125]. Отримання будь-яких подарунків, які можуть бути розцінені як неправомірна вигода або можуть вплинути на об'єктивність нотаріальної діяльності, може бути підставою для притягнення нотаріуса до адміністративної відповідальності.

Варто зауважити, що нотаріус також може бути суб'єктом правопорушень передбачених статтями 172-6 та 172-7 КУпАП. Так ст. 172-6 КУпАП регулює питання щодо порушення фінансового контролю, зокрема невиконання нотаріусами зобов'язання щодо подання декларацій про доходи, що є важливим елементом забезпечення прозорості їхньої діяльності. В такому разі корупційні діяння можуть проявлятися у недекларуванні майна чи доходів, що підпадає під адміністративні санкції. А ст. 172-7 КУпАП передбачає відповідальність за конфлікт інтересів, що є актуальним питанням для нотаріусів, які можуть виконувати професійні дії щодо осіб, з якими вони мають приватні чи будь-які інші особисті стосунки. Невирішений конфлікт інтересів є порушенням законодавства і може призвести до накладення адміністративних стягнень [125].

Загалом, главою 13-А КУпАП передбачено конкретні правопорушення, які стосуються нотаріусів у випадках їхньої участі в корупційних діяннях. Це підтверджує той факт, що нотаріуси, попри свою особливу роль у правовій системі, повинні дотримуватися суворих антикорупційних вимог і можуть бути притягнуті до адміністративної відповідальності у разі їх порушення. При цьому, відсутність прямої вказівки у спеціальному нотаріальному законодавстві не сприяє належному правовому регулюванню притягнення нотаріуса до адміністративної відповідальності.

Також, поряд із доцільністю встановлення покарання за порушення нотаріальної таємниці у КК України, доцільно передбачити і адміністративну відповідальність у КУпАП. Видається, нормативне закріплення заборони

порушувати нотаріальну таємницю у КУпАП та встановлення таким чином адміністративної відповідальності, доповнювало б кримінальну заборону, забезпечуючи більш широкий і гнучкий механізм реагування на різні рівні порушень, що сприятиме загальному підвищенню відповідальності та правопорядку в сфері нотаріальної діяльності. Передусім, мова йде про різні рівні порушень, оскільки не усі порушення нотаріальної таємниці є однаково тяжкими. Кримінальна відповідальність застосовується до серйозних правопорушень, що завдають значної шкоди громадським інтересам чи конкретним особам, а адміністративна відповідальність дозволяє ефективно реагувати на менш тяжкі випадки порушення, коли шкода не настільки значна, але все ж потребує правового реагування. Крім того, адміністративна відповідальність має переваги в оперативності застосування та менш складних процедурах притягнення до відповідальності порівняно з кримінальним процесом, що дозволяло б швидко реагувати на порушення нотаріальної таємниці, які не становлять значної суспільної небезпеки.

Введення адміністративної відповідальності підвищує загальний рівень правової культури та дотримання норм у професійній діяльності нотаріусів. Страх перед відповідальністю навіть за дрібні порушення сприятиме більш сумлінному виконанню обов'язків. Також, у випадках, коли нотаріус порушує нотаріальну таємницю ненавмисно або через неухважність, такі дії можуть не відповідати критеріям для кримінальної відповідальності, але все одно мають бути санкціоновані для підтримки високих стандартів професійної етики.

Таким чином, адміністративна відповідальність нотаріусів відіграє важливу роль, зокрема, у забезпеченні належного виконання ними своїх обов'язків, оскільки вона не тільки накладає санкції за правопорушення, але також має виховну та превентивну функцію, спрямовану на запобігання майбутнім правопорушенням. Також, адміністративна відповідальність стосується правопорушень у відносинах, де сторони мають нерівні позиції, а також не спрямована на відшкодування шкоди, а виконує охоронну функцію. Тому надзвичайно важливо доповнити норми спеціального нотаріального

законодавства положеннями, які б належним чином регулювали порядок притягнення нотаріуса до адміністративної відповідальності.

Нотаріус також може нести цивільно-правову відповідальність, яка регулюється нормами Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) та Закону України «Про нотаріат». Основні аспекти такої відповідальності полягають у відшкодуванні збитків, які можуть виникнути внаслідок неправомірних дій або бездіяльності нотаріуса під час виконання ним своїх професійних обов'язків.

Для того, щоб задіяти механізм цивільно-правової відповідальності повинні бути наявні передбачені чинним законодавством підстави, зокрема: майнова шкода, протиправна поведінка, вина та причинний зв'язок між неправомірною поведінкою нотаріуса та заподіяною шкодою, що підтверджується ст. 1166 ЦК України [127].

Стаття 1166 ЦК України передбачає, що шкода, заподіяна неправомірними діями або бездіяльністю, підлягає відшкодуванню в повному обсязі. Тому нотаріус несе відповідальність за шкоду, заподіяну внаслідок його професійної діяльності, що може включати як реальні збитки, так і упущену вигоду. Протиправна поведінка нотаріуса розуміється як дія або бездіяльність, що суперечать вимогам закону (наприклад, нотаріус може нести відповідальність, якщо він порушує вимоги Закону України «Про нотаріат» або інші нормативно-правові акти, що регулюють його діяльність). Така винна поведінка може мати прояв у формі умислу або необережності та є обов'язковим елементом для притягнення нотаріуса до відповідальності за завдану шкоду. І останнє - між неправомірною поведінкою нотаріуса та заподіяною шкодою повинен бути причинний зв'язок.

Треба зауважити, що як приватні, так і державні нотаріуси нестимуть цивільну відповідальність, однак тут є певні відмінності. У випадку заподіяння шкоди державним нотаріусом, відповідальність настає відповідно до ст. 1173 ЦК України, яка передбачає, що шкода, завдана державним нотаріусом при виконанні ним своїх обов'язків, відшкодовується державою. Водночас нотаріус, який перебуває в трудових відносинах з територіальним управлінням юстиції, несе

відповідальність за порушення відповідно до Кодексу законів про працю. Після цього держава має право вимагати відшкодування від самого нотаріуса в порядку регресу. Щодо приватних нотаріусів, то відповідно до ст. 1172 ЦК України, вони несуть особисту відповідальність за заподіяну шкоду, і компенсація проводиться безпосередньо за рахунок їхнього майна [127].

На практиці також часто трапляються випадки, коли банки витребовують у нотаріусів оригінали або копії документів чи інформацію щодо померлих боржників або їх спадкоємців, посилаючись на статті 1281 та 1282 ЦК України [128]. Однак такі відомості є нотаріальною таємницею, а тому перебувають під особливою правовою охороною і не передбачають для нотаріуса обов'язку розкривати таку інформацію. Це знову ж таки засвідчує необхідність якнайкращої правової охорони та захисту нотаріальної таємниці, яка є фундаментальним елементом довіри між нотаріусом і клієнтом, адже забезпечує конфіденційність інформації, що стосується особистих прав та інтересів осіб, які звертаються за нотаріальними послугами. Порушення цієї таємниці не лише підриває довіру до нотаріальної системи, а й може призвести до серйозних негативних наслідків для фізичних та юридичних осіб.

Загалом, цивільно-правова відповідальність нотаріусів є важливим механізмом захисту прав осіб, що звертаються до нотаріусів, оскільки у випадках недотримання професійних стандартів або порушення закону з боку нотаріуса потерпіла сторона може звернутися до суду за захистом своїх прав і вимагати відшкодування завданої шкоди.

Обговорення проблеми дисциплінарної відповідальності піднімає питання про межі професійної автономії нотаріусів і необхідність зовнішнього контролю, а динаміка дисциплінарної відповідальності підлягає змінам під впливом законодавчих ініціатив та міжнародних стандартів, що вимагає наукового дослідження сучасних тенденцій і викликів. Тому дана тематика привертає особливу увагу науковців, які намагаються розробити універсальний правовий механізм дисциплінарної відповідальності нотаріусів, виходячи із особливостей діяльності як державних, так і приватних нотаріусів [129; 130].

В Україні дисциплінарна відповідальність є формою юридичної відповідальності, що передбачає притягнення працівника до відповідальності за порушення дисципліни відповідно до трудового законодавства - Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП України) [131]. У КЗпП України це статті 147-152, які встановлюють дисциплінарну відповідальність працівників, передбачаючи основні стягнення у вигляді догани або звільнення, а також можливість застосування додаткових заходів для окремих категорій працівників. В Україні немає єдиного документу, що регулює порядок притягнення нотаріусів до дисциплінарної відповідальності, тому нотаріуси притягуються до відповідальності на тих же підставах, що й інші суб'єкти у сфері державної реєстрації, але види стягнень можуть відрізнятися, включаючи анулювання свідоцтва про право на нотаріальну діяльність та інші заходи реагування.

Крім того, в українському законодавстві є суттєві відмінності в дисциплінарній відповідальності між державними та приватними нотаріусами [132]. Приватні нотаріуси, які не перебувають у трудових правовідносинах, підлягають специфічним заходам юридичної відповідальності, що ускладнює застосування класичних форм відповідальності [112]. Тому при порушеннях професійних обов'язків приватні нотаріуси несуть відповідальність за результати своєї роботи та можуть зазнавати державного примусу, включаючи обмеження доступу до професійних прав, такі як анулювання свідоцтва або зупинення діяльності.

Для повного розуміння сутності дисциплінарної відповідальності нотаріусів варто звернути увагу на Порядок застосування заходів стягнення за порушення Правил професійної етики нотаріусів України [133], який фактично є процедурним механізмом реалізації норм, закладених в Правилах професійної етики нотаріусів України [73]. Аналіз положень заходів дисциплінарної відповідальності, які можуть бути застосовані до нотаріусів згідно з Порядком виявляє структуровану систему контролю за їхньою професійною діяльністю. Важливу роль у цьому процесі відіграє Комісія Нотаріальної палати України з питань професійної етики нотаріусів. Комісія, яка має повноваження розглядати

порушення Правил професійної етики, застосовує санкції, що варіюються залежно від ступеня порушень. Ці заходи включають зауваження, попередження, а в разі серйозних порушень - подання щодо анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Варто зауважити, що класифікація порушень на грубі, значні та незначні забезпечує можливість диференційованого підходу до дисциплінарної відповідальності. Особливо важливо, що не більше одного стягнення може бути застосовано за кожне порушення, що сприяє справедливості дисциплінарного процесу. Грубі порушення, такі як участь у незаконних діях або недобросовісна конкуренція, можуть призвести до анулювання свідоцтва, тоді як незначні порушення, наприклад, несвоєчасна оплата членських внесків, можуть бути вирішені попередженням або зауваженням. В цілому, система дисциплінарної відповідальності нотаріусів, передбачена Порядком, сприяє підтримці професійної етики серед нотаріусів та забезпечує належний контроль за їх діяльністю з боку Нотаріальної палати України.

Крім того, аналізуючи Закон України «Про нотаріат» (ст.ст. 12, 13, 21, 28, 29-1) [6] та Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (ст.ст. 10, 11, 38) [134], можна констатувати, що приватні нотаріуси можуть підлягати ряду дисциплінарних заходів за правопорушення, пов'язані з їх професійною діяльністю, серед яких: зупинення нотаріальної діяльності; припинення нотаріальної діяльності; анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю; тимчасове блокування доступу до Державного реєстру прав для державного реєстратора або уповноваженої особи; анулювання доступу державного реєстратора або уповноваженої особи до Державного реєстру прав; подання до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату при Міністерстві юстиції України щодо анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю.

Тимчасові заходи, такі як зауваження та попередження, а також ті, що застосовуються за незначні правопорушення, не викликають запитів щодо їх правомірності. Однак заходи, пов'язані із зупиненням або припиненням

нотаріальної діяльності та анулюванням свідоцтва, потребують детального аналізу, оскільки вони суттєво впливають на професійну діяльність нотаріусів, тому їх застосування повинно ґрунтуватися на чітких критеріях та дотриманні принципів справедливості і пропорційності.

О. В. Коротюк вказує на те, що заходи стягнення, такі як анулювання свідоцтва або припинення діяльності нотаріуса, накладають професійні обмеження на особу, яка виконує нотаріальні функції. Це обмеження впливає на її професійну діяльність, але не може розглядатися як покарання правопорушника в загальному розумінні, оскільки притягнення до відповідальності за правопорушення відбувається в рамках адміністративної чи кримінальної відповідальності [135]. В рамках такого підходу розрізняють професійні санкції, які підпадають під адміністративно-правове регулювання, від загальноправової відповідальності. У цьому сенсі, професійна відповідальність нотаріуса є особливим видом адміністративно-правового регулювання, спрямованим на забезпечення дотримання етичних стандартів професії, а не на покарання за загальні правопорушення. Вона має комплексний характер і пов'язана з підвищеними вимогами до виконання нотаріальних обов'язків, що відрізняється від юридичної відповідальності [136].

Варто погодитися з таким підходом, оскільки він найбільш повно розкриває природу нотаріальної діяльності та намагається за допомогою наявних у праві елементів механізму правового регулювання окреслити особливості відповідальності нотаріуса у випадку, коли він не дотримався етичних стандартів професії та покладених на нього юридичних обов'язків.

Як видно, професійна відповідальність нотаріуса містить важливу етичну складову, оскільки нотаріальна діяльність безпосередньо пов'язана з високим рівнем довіри суспільства. Нотаріус, виконуючи свої обов'язки, має забезпечувати законність і достовірність правочинів, які часто мають значні юридичні наслідки для фізичних і юридичних осіб. Відповідальність нотаріуса виходить за рамки простої юридичної відповідальності за виконання професійних обов'язків - вона охоплює також етичні вимоги, такі як добросовісність, чесність, нейтральність і

об'єктивність. Дані вимоги є базовими для підтримки довіри до нотаріального інституту, оскільки якщо нотаріус порушує ці етичні принципи, навіть не порушуючи законодавство, це може призвести до втрати довіри клієнтів, дестабілізації правочинів, створити ризик визнання правочину недійсним тощо. З огляду на це до нотаріусів ставляться підвищені етичні стандарти.

Етична складова професійної відповідальності нотаріуса має наукове обґрунтування, оскільки професія нотаріуса належить до особливих видів правових професій, що базуються на високому рівні суспільної довіри та неупередженості. Науковці та практики визнають, що нотаріус діє як незалежний суб'єкт у правовідносинах, завданням якого є забезпечення юридичної безпеки та законності правочинів, що вимагає від нотаріуса дотримання не лише законодавчих норм, але й морально-етичних принципів.

Більше того, в науковій літературі підкреслюється, що нотаріус є гарантом не лише законності, але й моральної добросовісності правочинів [137; 138]. Це робить етичну складову невід'ємною частиною його професійної відповідальності, оскільки нотаріус постійно стикається з ситуаціями, що вимагають морального вибору, зокрема при оцінці добросовісності сторін та законності їхніх дій. Етичні порушення, такі як недобросовісність чи маніпуляції з документами, можуть призвести до серйозних наслідків, включаючи втрату довіри до нотаріального інституту.

Видається, з огляду на етичну та професійну складові відповідальності нотаріуса, такий вид відповідальності варто називати «професійно-етична відповідальність нотаріуса», оскільки такий термін здатний точно відобразити сутність відповідальності нотаріуса, яка не тільки регулюється законами та підзаконними актами, але й базується на дотриманні етичних норм. Професійно-етична відповідальність підкреслює обов'язок нотаріуса відповідати не лише вимогам законодавства, а й моральним стандартам, що є невід'ємною частиною його професії. Етична складова професійно-етичної відповідальності нотаріуса обґрунтована тим, що вона забезпечує дотримання не лише юридичних норм, а й моральних стандартів, що є необхідними для підтримання суспільної довіри,

захисту прав і законних інтересів громадян, а також стабільності правовідносин у суспільстві.

Переконливою є також думка про те, що для захисту своєї професійної діяльності та уникнення можливих юридичних претензій у майбутньому, нотаріус повинен дотримуватися принципу обережності [139]. Даний принцип передбачає, що нотаріус, виконуючи свої обов'язки, має діяти особливо уважно та уважно зберігати документи, які підтверджують, що сторони згодні зі змістом вчинюваного правочину чи здійснення іншої нотаріальної дії. Дотримання даного принципу гарантує, що у разі виникнення спору в майбутньому вся відповідальність буде покладена на клієнта, а не на нотаріуса.

Дотримання принципу обережності є ключовим елементом професійної діяльності нотаріуса, оскільки він знижуватиме ризики негативних юридичних наслідків нотаріальних дій. Дотримання даного принципу дозволяє нотаріусам документально підтверджувати наміри та сторін, що може стати вирішальним фактором у разі виникнення спору, формуючи правову основу для захисту їх позиції. Крім того, обережність у веденні документації та спілкуванні з клієнтами є невід'ємною частиною професійної етики, що підкреслює професіоналізм нотаріуса і зміцнює довіру до нотаріальної системи. У юридичному контексті, дотримання принципу обережності допомагає запобігти відповідальності за недбалість, оскільки нотаріуси зобов'язані уникати дій, які можуть призвести до шкоди третім особам. Забезпечення належного документообігу та фіксації угод також підвищує правову безпеку для всіх учасників правочину і формує позитивне ставлення до нотаріальної діяльності в суспільстві.

Тому нормативна фіксація принципу обережності у професійній діяльності нотаріусів мала б для них не тільки стимулюючий вплив, а також стала б є необхідною умовою для професійної діяльності нотаріуса, оскільки підтримувала б правову безпеку, довіру до професії та підвищувала б якість нотаріальних послуг загалом.

Висновки до розділу 2

1. З'ясовано, що правовий статус нотаріуса в Україні є дуалістичним по своїй природі з огляду на те, що нотаріус хоч і діє від імені держави та є ключовим посередником у приватноправових і публічно-правових відносинах, але не є державними службовцями. Нотаріуси реалізуючи публічні функції, делеговані їм державою, залишаються представником незалежної юридичної професії, здійснюючи свою діяльність автономно, хоч і під державним контролем. Діяльність нотаріусів забезпечує принцип субсидіарності, де держава передає частину своїх повноважень недержавним суб'єктам, що сприяє ефективному виконанню функцій без значного державного втручання.

2. На основі проведеного дослідження особливостей регулювання адміністративно-правового статусу нотаріуса сформовано його ознаки: публічний характер діяльності; незалежність у професійній діяльності; офіційний характер актів, виданих нотаріусом; владність; необхідність відповідної кваліфікації та професіоналізм; регламентованість діяльності.

3. Запропоновано поняття «адміністративно-правовий статус нотаріуса» розуміти через комплексний підхід як сукупність його повноважень та обов'язків, що ґрунтуються на публічності, незалежності, владності, професіоналізмі та законодавчій регламентованості діяльності нотаріуса, відповідно до яких він, діючи від імені держави, забезпечує законність і захист прав та інтересів фізичних та юридичних осіб через надання нотаріальним актам юридичної значимості та офіційної сили;

4. Аналіз прав та обов'язків нотаріусів в Україні дав змогу чітко розмежовувати права та обов'язки нотаріусів, передбачені у різних нормативно-правових актах. Крім того, обґрунтовано положення про те, що витребування інформації, необхідної для вчинення нотаріальної дії, слід розглядати як право, а не як обов'язок нотаріуса, оскільки покладання такого обов'язку вимагатиме від нотаріуса додаткових дій, що безпосередньо торкатимуться принципу незалежності його професійної діяльності, який є ключовим для забезпечення об'єктивності та неупередженості у процесі вчинення нотаріальних дій.

5. Розглянуто особливості повноважень нотаріусів під час дії воєнного стану, що дало змогу обґрунтувати доцільність розширення обов'язків нотаріусів, які пов'язані із введенням воєнного стану та мають на меті захист національних інтересів і забезпечення безпеки, за рахунок покладення на нотаріусів додаткових зобов'язань щодо перевірки можливих зв'язків зацікавленої особи з країною-агресором та обов'язку забезпечення безпеки клієнтів під час вчинення нотаріальної дії.

6. Аналіз повноважень, які випливають з посади нотаріуса, дозволяє стверджувати, що такі повноваження з юридичної точки зору мають декілька джерел, зокрема: атрибуція (надання повноважень на посаду на підставі закону); делегування (передання повноважень на підставі законів та підзаконних актів нотаріусам та особам, які мають право вчиняти окремі нотаріальні дії); мандат (передбачає тимчасове передання певних повноважень, наприклад під час війни).

7. Проведено класифікацію прав та обов'язків нотаріусів за наступними критеріями:

1) за змістом: основні (наприклад, до основних прав слід віднести право на вчинення нотаріальних дій, право витребування документів та інформації, право на відмову у вчиненні нотаріальної дії за підставами, передбаченими законом; до основних обов'язків - обов'язок дотримуватися законодавства, забезпечувати конфіденційність інформації, встановлювати особу заявника та перевіряти повноваження представника) та допоміжні (до допоміжних прав варто віднести право на отримання консультацій або право на отримання винагороди; до допоміжних обов'язків варто віднести надання пояснень стосовно нотаріальних дій, дотримання норм професійної етики).

2) за юридичною природою: публічно-правові права та обов'язки нотаріуса (права та обов'язки, що випливають із публічної функції нотаріуса як особи, яка виконує делеговані державою повноваження, наприклад, право та обов'язок засвідчувати угоди, видавати свідоцтва тощо) та приватноправові права та обов'язки (права та обов'язки, що стосуються приватного інтересу, наприклад, право нотаріуса на отримання винагороди).

3) за процесуальною роллю: диспозитивні права нотаріуса (залежать від обставин конкретної справи та можуть бути використані на його розсуд, наприклад, право витребувати додаткові документи, відкласти нотаріальну дію) та імперативні обов'язки, які повинні ним виконуватися незалежно від волі нотаріуса чи сторін (обов'язок перевірки особи заявника, дотримання строків у вчиненні нотаріальних дій).

4) за часом дії: постійні та тимчасові (особливі). До перших варто віднести ті права та обов'язки нотаріуса, які діють на постійній основі, незалежно від особливих обставин (наприклад, право на вчинення нотаріальних дій або обов'язок дотримання законодавства), а до других - права та обов'язки нотаріуса, що виникають внаслідок особливих ситуацій (наприклад, у період воєнного або надзвичайного стану).

5) за суб'єктом реалізації: реалізуються нотаріусом самотійно (посвідчення довіреності, збереження конфіденційності) та ті, які реалізуються за допомогою інших осіб або організацій (наприклад, співпраця з державними реєстраторами чи органами, що надають необхідні відомості для вчинення нотаріальних дій).

8. Обґрунтовано доцільність розглядати особливості діяльності нотаріуса через функціональний підхід, який дозволяє чітко окреслити роль і значення нотаріуса в системі правової допомоги та забезпечення прав громадян. Узагальнення дослідження повноважень нотаріусів дало змогу виділити три основні сфери повноважень: вчинення нотаріальних дій; надання консультацій та правових послуг (медіація); ведення реєстрів нотаріальних дій.

Основним напрямком повноважень нотаріуса є вчинення нотаріальних дій, що полягає у засвідченні правочинів та документів, надаючи їм юридичну силу й забезпечуючи захист інтересів сторін. Встановлено, що нотаріус діє в межах безспірної юрисдикції, тобто засвідчує факти та правочини, не вирішуючи конфліктів між сторонами, що підкреслює його роль як гаранта безспірності правових відносин.

9. З'ясовано, що запровадження нотаріальної медіації в Україні передбачене Законом України «Про нотаріат» (ст. 16-1) з метою зменшення навантаження на

судову систему та популяризації альтернативного вирішення конфліктів. Обґрунтовано, що нотаріальна медіація базується на принципах конфіденційності, об'єктивності та незалежності. Зазначено, що досвід країн, таких як Німеччина та Грузія, може слугувати зразком для подальшого розвитку медіаційних функцій нотаріусів в Україні.

З огляду на важливість медіаційних повноважень нотаріуса, запропоновано створити єдиний реєстр нотаріусів-медіаторів, що сприятиме якості та доступності медіаційних послуг, забезпечуючи професійну підготовку, контроль та оцінку діяльності нотаріусів, підвищення стандартів етики, прозорість для учасників медіаційного процесу, а також зменшення навантаження на суди та вдосконалення законодавчої бази у сфері медіації.

10. Обґрунтовано, що ведення реєстрів нотаріальних дій забезпечує надійне збереження даних про нотаріальні акти, що підвищує юридичну визначеність і прозорість. Встановлено, що перехід до електронного реєстру дозволяє автоматизувати процеси, зменшити ризики корупції та спростити доступ громадян до нотаріальних послуг. При цьому, важливим залишається питання забезпечення захисту даних і конфіденційності інформації, особливо в умовах загроз кібербезпеки та війни.

11. З'ясовано особливості функціонування нотаріату в умовах війни та досліджено виклики, пов'язані з додатковими обов'язками і обмеженнями для нотаріусів, спричиненими воєнним станом. Констатовано, що уряд вніс низку змін до нотаріального законодавства, зокрема, спростивши процедури для доступу до нотаріальних послуг та встановивши обмеження для громадян держави-агресора. Водночас нотаріуси стикнулися з труднощами, такими як обмежений доступ до реєстрів, що ускладнило вчинення дій із нерухомістю та ведення спадкових справ. При цьому зазначається, що такі зміни забезпечують гнучкість системи, проте потребують контролю для уникнення зловживань та збереження легітимності нотаріальних дій.

12. Досліджено особливості юридичної відповідальності нотаріуса, яка може мати характер кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та професійно-етичної (дисциплінарної).

Запропоновано криміналізувати діяння, пов'язані із порушенням обов'язку зберігати нотаріальну таємницю та доповнити Кримінальний кодекс України нормою приблизно такого змісту:

«Стаття 365-6. Порушення нотаріальної таємниці

1. Незаконне розголошення нотаріусом або іншою особою, що має право вчиняти окремі нотаріальні дії, якій стала відома нотаріальна таємниця у зв'язку з виконанням нотаріальних дій, конфіденційної інформації про фізичних або юридичних осіб, що підлягає захисту відповідно до закону,

- карається штрафом до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до 3 років.

2. Ті самі дії, вчинені з корисливих мотивів або за попередньою змовою групою осіб,

- караються позбавленням волі на строк від 2 до 5 років з позбавленням права займатися нотаріальною діяльністю.

3. Покарання за порушення нотаріальної таємниці не застосовується, якщо особа, що вчинила правопорушення, добровільно повідомила про це до правоохоронних органів або особам, інформація яких була розголошена, та вжила заходів для запобігання шкоді.

4. Не підлягають кримінальній відповідальності особи, які у зв'язку з виконанням нотаріальних дій розголосили інформацію про факт вчинення злочину або загрозу безпеці особи».

13. Запропоновано встановити адміністративно-правову відповідальність за порушення нотаріальної таємниці, що забезпечить гнучкий механізм реагування на різних рівнях порушень та дозволить санкціонувати ненавмисні або незначні порушення для підтримки професійної етики та правопорядку в нотаріальній діяльності.

14. Досліджено особливості дисциплінарної відповідальності нотаріусів та запропоновано розуміти її як «професійно-етичну відповідальність», яка охоплює юридичні та моральні стандарти, та базується на необхідності дотримання нотаріусами принципу обережності, який передбачає обов'язок нотаріуса діяти особливо уважно та уважно зберігати документи, які підтверджують, що сторони згодні зі змістом вчинюваного правочину чи здійснення іншої нотаріальної дії.

РОЗДІЛ 3

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ НОТАРІУСА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

3.1. Зарубіжний досвід правового регулювання статусу нотаріуса

На сьогодні цілком беззаперечним є твердження про те, що саме порівняльні дослідження дають можливість оцінити ефективність різних правових рішень і сприяють вибору найбільш оптимального шляху для розвитку національного права [140]. Крім того, порівняльно-правові дослідження не тільки сприяють науковому розвитку, а й є практичним інструментом для вдосконалення законодавства, особливо в умовах глобалізації та правової інтеграції. Тому зарубіжний досвід правового регулювання статусу нотаріуса має значну цінність для України, яка навіть в умовах війни намагається підвищувати стандарти якості нотаріальних послуг, адаптовуючи українські стандарти до високого рівня обслуговування та професійних консультацій у країнах ЄС.

Багатьом європейським країнам відомий підхід до регулювання нотаріату, який пов'язаний із моделлю «юристів ситуації», що передбачає роль нотаріусів як «нейтральних юристів в конкретній ситуації». Наприклад, у Німеччині та Франції нотаріуси забезпечують правову підтримку в операціях з нерухомістю, слідкуючи за дотриманням інтересів обох сторін у процесі укладання договорів. Така практика сприяє «попереджувальному правосуддю» - унікальному підходу, який знижує ризики майбутніх суперечок завдяки суворому дотриманню правових норм на етапі підписання договорів [141; 142]. Ідею «нейтрального юриста ситуації» підтримують також Нідерланди, де нотаріуси мають чітко окреслені ролі та функції, що забезпечує високий рівень довіри до їхніх послуг та захищає клієнтів від потенційних конфліктів [143]. Загалом, така концепція передбачає правову безпеку завдяки підходу, за яким нотаріуси в багатьох європейських країнах виконуючи функцію «юристів ситуації», гарантують учасникам

правовідносин можливість отримувати об'єктивні рекомендації та створюють умови щоб запобігати шахрайству.

Для реформування правового статусу українського нотаріуса особливе значення також має підтримка розвитку електронного нотаріату, який активно впроваджується у країнах ЄС, що дозволить Україні спростити процедури оформлення документів та економити час, знизити бюрократичні бар'єри і підвищити доступність нотаріальних послуг. Крім того, зарубіжний досвід демонструє дієві адміністративно-правові підходи до зміцнення незалежності та відповідальності нотаріусів. Так у багатьох країнах нотаріуси мають статус незалежних юристів з високими етичними вимогами, які несуть підвищену відповідальність за виконання своїх обов'язків, що забезпечує їм довіру з боку громадян і відповідальність за професійні помилки.

Усе це в комплексі говорить про важливість вивчення зарубіжного досвіду, оскільки розвиток нотаріату за європейськими стандартами робить правову систему більш надійною для інвесторів та підвищує інвестиційну привабливість України в умовах війни та пост воєнного часу. Тому очевидно, що використання зарубіжного досвіду дозволить Україні не лише підвищити рівень надання нотаріальних послуг, але й дасть змогу створити більш надійну, ефективну та конкурентоздатну правову систему.

Україна відноситься до нотаріальної системи континентального права (латинська нотаріальна система), яка базується на римському праві та діє у більшості європейських країн, тому особливе значення для України має вивчення досвіду правового регулювання правового статусу нотаріуса саме в цих країнах [144, С.234]. Цікаво, що латинська нотаріальна система також впроваджена в деяких країнах Африки, Південної Америки, Японії та Китаї, а також в деяких країнах загального права (наприклад, Мальта) [145].

Сучасна латинська нотаріальна система базується на принципах гуманізму, прагненні до справедливості та захисті найвразливіших осіб. Використовуючи нотаріусів як висококваліфікованих юридичних фахівців, держави в більшості гарантують надійність правових та комерційних операцій, а також забезпечують

захист прав громадян [146]. В усіх європейських країнах нотаріуси є ліцензованими та висококваліфікованими юристами в сфері неконфліктного приватного права, відповідають за підготовку, засвідчення та збереження юридичних документів для приватних осіб. Вони також надають правову допомогу та беруть участь в укладенні договорів, пропонуючи широкий спектр регульованих юридичних послуг, за які зазвичай отримують оплату, а їхні повноваження закріплені та підтверджені державою [147]. Крім того, як і в Україні, системи континентального права надають нотаріусам права діяти у сферах приватного права, включаючи сімейне право, спадкове право, договірне право, право нерухомості, агентське право та корпоративне право. В багатьох європейських країнах нотаріуси відповідають за організацію реєстрації житлових та комерційних об'єктів, складання договорів, створення компаній, планування спадщини та управління дорученнями [148].

Варто взяти до уваги особливості правового регулювання правового статусу нотаріуса у Франції та в Німеччині, досвід яких було частково розглянуто у попередніх розділах. Однак з огляду на принципову важливість для України механізму правового регулювання статусу нотаріуса у цих країнах, видається за доцільне розглянути його детальніше. Так у Франції та Німеччині є добре розвинені нотаріальні системи, а нотаріальні акти наділені підвищеною доказовою силою та безпосередньою примусовою виконуваністю. Наприклад, у Франції нотаріуси мають право діяти в галузях приватного права, таких як сімейне, майнове, договірне, корпоративне та спадкове право, відповідно до повноважень, наданих Міністром юстиції Франції. Згідно французького законодавства, нотаріуси у Франції є висококваліфікованими юристами, яких держава призначає як посадових осіб для надання офіційного статусу приватно-правовим документам чи правочинам. Нотаріальні акти мають таку ж дію, як і судові рішення: вони є обов'язковими до негайного виконання, і для цього не потрібні додаткові правові процедури, а самі нотаріальні документи зберігаються у нотаріусів і мають статус повноцінного публічного запису.

Насправді, французькі нотаріуси виконують суттєву роль у суспільстві, забезпечуючи правову безпеку для тих, хто користується юридичними послугами. Вони виступають привілейованими консультантами для сімей у важливих життєвих ситуаціях, таких як шлюб, планування спадщини, спадкування, купівля нерухомості або створення бізнесу [149]. Відповідно до французького законодавства, угоди з передачі власності мають укладатися за участі нотаріуса, який проводить перевірку документів та підтверджує особи покупця і продавця. Нотаріус у Франції має виключне право складати документи для операцій з нерухомістю, включаючи оцінку, купівлю-продаж, обмін, співвласність, оренду та іпотеку. Іншими важливими функціями нотаріусів є гарантування законності та етичності угод, а також сприяння мирному вирішенню правових суперечок між сторонами, оскільки вони виступають нейтральними арбітрами та консультантами. Закон також передбачає, що нотаріуси повинні бути доступні по всій країні, щоб забезпечити всім громадянам рівний доступ до юридичних послуг.

Загалом, правове регулювання статусу нотаріусів у Франції є складовою частиною правової системи, що має на меті забезпечення правової безпеки, легітимності договорів та високої якості нотаріальних послуг. Французька система нотаріату функціонує на основі правових положень, визначених у Цивільному кодексі та у Кодексі етики нотаріуса (*Code de déontologie des notaires*) [150].

Слід зазначити, що нотаріус у Франції є державним службовцем, представником публічної влади, відповідальним за місію державної служби та, водночас, він є радником фізичних або юридичних осіб приватного та публічного права та неупередженим гарантом законності їхніх правочинів (пояснюючи їм обсяг зобов'язань, які вони беруть, та чітко формулюючи їхні зобов'язання, надаючи їм характер автентичності) (*Article 1 of the Code de déontologie des notaires*). Нотаріус як представник публічної влади, надає державну послугу або в рамках вільної діяльності, як фізична особа, або у формі компанії, або як працівник нотаріальної контори, та здійснює свою діяльність з дотриманням

законодавчих та нормативних актів, діє особисто та безпосередньо, без можливості делегування його функцій іншим державним службовцям [150]. Нотаріус покликаний роз'яснювати закон особам, які до нього звернулися, та забезпечувати його неухильне застосування, моральність та безпеку. Він завжди повинен бути лояльним, нейтральним, неупередженим та чесним і не може відмовитися від своєї незалежності та нейтральності за будь-яких обставин. Законодавчо зафіксовано, що незалежність нотаріуса допомагає гарантувати якість послуг, які надаються особі, що звернулася до нього.

Нотаріус отримуючи необхідні документи, відповідає за збереження нотаріальних документів, а також має право видавати автентичні копії. Законодавство Франції забороняє нотаріусам вчиняти будь-які дії, що суперечать закону. Наприклад, з огляду на публічний характер нотаріальних послуг [151; 152], нотаріус не може відмовитися в своїх послугах жодному клієнту, який звернувся до нього. Як виняток, французьке законодавство передбачає, що він зобов'язаний відмовитися від надання консультацій або допомоги з метою посвідчення правочинів у випадках невідповідності волевиявлення або через суперечать закону, шахрайські або інші заборонені законом дії.

Крім того, нотаріуси у Франції повинні дотримуватися «правил професійної недієздатності», які по своїй суті спрямовані на забезпечення об'єктивності, незалежності та неупередженості нотаріуса при виконанні своїх обов'язків. Професійна недієздатність нотаріуса може виникати у випадках, коли нотаріус має особисті інтереси в вчинюваному правочині, що підлягає нотаріальному посвідченню, і це може включати ситуації, коли нотаріус є родичем однієї зі сторін або має певні майнові чи особисті немайнові інтереси у справі. В таких випадках нотаріус зобов'язаний відмовитися від вчинення нотаріальної дії, щоб уникнути конфлікту інтересів. Тому, виконуючи свої функції, нотаріус повинен намагатися ніколи не ставити себе в залежне становище, яке може підірвати його свободу волі або перешкодити виконанню його обов'язків. Він повинен гарантувати уникнення будь-якого конфлікту інтересів і те, що будь-яка особа, підпорядкована йому, дотримується такої самої поведінки.

Нотаріуси у Франції зобов'язані дотримуватись високих стандартів професійної етики та завжди діяти в інтересах своїх клієнтів, що включає обов'язок зберігати конфіденційність інформації, яка стала відома їм в процесі роботи, а також уникати будь-яких дій, які можуть поставити під сумнів їхню неупередженість [153]. Загалом етиці нотаріусів відведено особливе місце у правовому регулюванні, підкреслюючи важливість дотримання даних правил задля необхідності підтримки довіри суспільства до нотаріальної системи, що може бути досягнуто лише за умови дотримання професійної недієздатності та етичних норм. Нотаріуси зобов'язані неухильно дотримуватись етичних норм і високих стандартів професійної діяльності. Між тим, законодавство Франції детально регламентує вимоги до освіти, професійної підготовки та постійного підвищення кваліфікації нотаріусів, дбаючи про необхідність високої якості надання нотаріальних послуг [154].

Важливим аспектом є також те, що нотаріуси несуть відповідальність за свої дії, що передбачає високий рівень юридичної відповідальності за можливі помилки. Тому законодавство Франції, що регулює діяльність нотаріусів, включає положення про дисциплінарні заходи у випадку порушення етичних норм, що підкреслює серйозність етичних вимог до професії нотаріуса. Нотаріус, що не дотримується цих принципів, може бути підданий дисциплінарним санкціям, включаючи позбавлення ліцензії на заняття професією.

Також правове регулювання статусу нотаріусів передбачає систему контролю за їхньою діяльністю, що здійснюється Міністерством юстиції Франції та професійними асоціаціями нотаріусів, які можуть проводити регулярні перевірки, що дозволяє виявляти порушення та забезпечувати дотримання професійних стандартів.

В умовах сучасних глобалізаційних та цифрових викликів Франція активно реформує нотаріальну систему шляхом впровадження електронних нотаріальних послуг. Основною метою цифровізації французької нотаріальної системи є підвищення прозорості, ефективності та оперативності нотаріальних процедур. Наприклад, законодавство дозволяє використовувати електронний підпис, що

сприяє спрощенню процесів оформлення договорів, підвищує захист даних і забезпечує їхню надійність, не знижуючи рівень правової безпеки, гарантованої традиційною нотаріальною діяльністю [155].

Одним із значних досягнень у цифровізації нотаріальної системи Франції є створення загальнонаціонального електронного реєстру нотаріальних документів, що забезпечує оперативний доступ до інформації та дозволяє громадянам відстежувати й отримувати необхідні документи без відвідування офісу нотаріуса. Відповідно до французького законодавства, електронний підпис та цифрова автентифікація мають таку ж юридичну силу, що й традиційні методи, і це робить можливим підписання документів онлайн [156]. Крім того, французькі нотаріуси розробили власну платформу для електронної ідентифікації та обміну інформацією, яка функціонує у відповідності до суворих стандартів безпеки та конфіденційності, встановлених державою. Кожен нотаріус має унікальний інструмент - так званий ключ «Clé Réal», який забезпечує автентифікацію електронного підпису та печатки нотаріуса, що надає документам таку ж правову силу, як і паперовим актам. Подальші нововведення, які стосувалися законодавчого закріплення віддаленого нотаріального представництва в листопаді 2020 року, дозволили фізичним і юридичним особам підписувати доручення без фізичної присутності у нотаріальній конторі. Крім того, сучасні технології дозволяють проводити нотаріальні консультації та підписання документів через відеоконференції, що значно розширює можливості доступу до нотаріальних послуг [157].

Також у Франції відбувається інтеграція штучного інтелекту (далі - ШІ) для автоматизації таких завдань як аналіз даних та персоналізація актів. Окремо варто відзначити розвиток цифрової комунікації: створення захищеної мережі «Réal» для обміну документами між нотаріусами та їхніми професійними партнерами, а також запуск віртуальної платформи «Espace Notarial» для зберігання інформації та доступу клієнтів до документів в режимі онлайн [157].

Загалом, хоч і цифрова трансформація відкриває нові перспективи для розвитку нотаріальної сфери у Франції, сприяючи підвищенню якості послуг та їх

доступності для широкого кола громадян, вона також несе певні виклики, зокрема щодо захисту персональних даних та забезпечення кібербезпеки. Законодавчі та етичні стандарти змушують нотаріусів дотримуватися високих вимог до безпеки та конфіденційності, зокрема у протистоянні кіберзагрозам. Такий підхід дозволяє забезпечити довіру клієнтів та підтримати репутацію нотаріату як надійного інституту права, що зберігає свою незалежність і високий професійний рівень.

Правове регулювання адміністративно-правового статусу нотаріуса в Німеччині ґрунтується на поєднанні федеральних і земельних норм, що визначають особливості діяльності, повноваження та обов'язки нотаріусів. Основним законодавчим актом, що регулює діяльність нотаріусів, є Федеральний кодекс про нотаріат Німеччини [49], який доповнюється рядом спеціалізованих нормативно-правових актів (наприклад, закони, які регламентують процес надання нотаріальних послуг, а також визначають порядок і розмір тарифів, які нотаріуси мають право стягувати за свої послуги - Закон про встановлення обов'язкових форм документації та Закон про витрати та добровільну юрисдикцію).

Особливістю правового регулювання нотаріату в Німеччині є наявність різних моделей організації нотаріату, які можуть варіюватися залежно від регіону. У деяких федеральних землях нотаріуси можуть поєднувати свою діяльність із адвокатською практикою, тоді як в інших діє розмежування між цими професіями. Загалом у Німеччині значний вплив на формування правового статусу нотаріуса мали історичні особливості формування нотаріальної системи та державотворення. Наприклад, на Лівому березі Рейну впроваджувалася французька нотаріальна система, тоді як у Баварії заборонялося одночасно обіймати посади нотаріуса та адвоката (у Пруссії нотаріальні акти могли виконувати як нотаріуси-юристи, так і звичайні нотаріуси, тоді як на Півночі та в Центральній Німеччині нотаріальну діяльність вели виключно адвокати) [154].

Окрім того, чинні нотаріуси мають перевагу над новими кандидатами у виборі округу для діяльності, що стимулює новачків розпочинати кар'єру в менших населених пунктах, а правове регулювання нотаріальної діяльності

включає суворі вимоги щодо кваліфікації та підготовки нотаріусів. Кандидати повинні пройти обов'язкову практику та навчання, а також скласти кваліфікаційний іспит, що забезпечує високий рівень професіоналізму. Згідно з Федеральним кодексом про нотаріат Німеччини (BNotO) нотаріуси також зобов'язані дотримуватися професійної таємниці, яка стосується як самого нотаріуса, так і його працівників. Порухення цього обов'язку тягне за собою кримінальну, цивільну та дисциплінарну відповідальність, що спрямоване на збереження довіри громадян до нотаріальної системи.

Німецький нотаріус має широкі повноваження: засвідчення документів, підписів та копій документів; видачу довіреностей, які вносяться до єдиного реєстру; реєстрацію новостворених юридичних осіб або внесення змін до установчих документів; засвідчення укладення шлюбних договорів; надання юридичної підтримки при операціях з нерухомістю тощо [49].

Цікаво, що у Німеччині чітко відображена роль нотаріусів як доповнююча до ролі судді в рамках системи «попереджувальної юстиції». З огляду на це залучення нотаріуса є законодавчо обов'язковим у випадках важливих правочинів з тривалими наслідками або особливим економічним чи особистим значенням для зацікавлених сторін. Таким чином, нотаріуси відіграють ключову роль у праві нерухомості, праві цінних паперів, контрактному праві, а також у сімейному та спадковому праві. Німецькі нотаріуси повинні діяти як незалежні, неупереджені та об'єктивні консультанти для всіх сторін договору, перевіряти наміри зацікавлених осіб, складати контракти та інші юридичні документи, необхідні для реалізації запланованого договору, і забезпечувати, щоб умови договору повністю відповідали німецькому законодавству. Крім того, вони повинні також перевірити, чи мають зацікавлені сторони повну правоздатність для участі в договорі та чи усвідомлюють юридичні наслідки своїх зобов'язань [145].

У Німецькому законодавстві, як і в українському (ст. 28 Закону України «Про нотаріат»), передбачене обов'язкове страхування відповідальності нотаріусів. Крім того страхування від навмисних порушень професійних обов'язків («vorsätzliche Handlungen» - які виключені з загального страхування

відповідальності) передбачає обов'язкове мінімальне покриття, а нотаріальні палати разом утримують додатковий фонд відшкодування збитків, що перевищують страхове покриття [158].

Заслуговує на увагу також розподіл нотаріальної професії у Німеччині, де попри загальні характеристика нотаріальної професії, внаслідок походження нотаріусів з різних територій до об'єднання Німеччини, до сьогодні збереглася поділ на два основні типи нотаріусів: нотаріуси та адвокати-нотаріуси (третій тип - державні нотаріуси - з 2017 року скасовано). Нотаріуси (§ 3 (1) BNotO) виконують нотаріальну діяльність як єдину професію і не мають права займатися будь-якою іншою професійною діяльністю та призначаються за критеріями, що базуються на потребах, регіональними міністерствами юстиції за наслідком складення професійного іспиту [49]. Перед призначенням на посаду нотаріуса кандидати, що були обрані, повинні пройти стажування протягом кількох років (від 3 до 6 років) як помічники нотаріуса (Notarassessoren) у офісі нотаріуса. Тривалість цього періоду залежить від кількості нотаріусів, необхідних для заповнення вакантних посад на певний момент часу, та від кількості кандидатів у списку очікування, при цьому перевага надається старшим кандидатам. Нотаріуси користуються високою довірою суспільства і вважається, що вони надають послуги доброї якості, тому рідко подаються позови про відповідальність.

Адвокат-нотаріуси здійснюють нотаріальну діяльність як додаткову посаду поряд із основною діяльністю адвокатів (§ 3 (2) BNotO). Прийом на посаду адвокат-нотаріуса передбачає щонайменше 5 років професійної діяльності як юриста, з яких принаймні 3 роки повинні бути в окрузі нотаріального офісу. Перевагою даної моделі вважається те, що досвід роботи в суді може допомогти оцінити зміст і ризики нотаріальних актів і договорів, а недоліком - постійні потенційні конфлікти інтересів між нотаріальною та адвокатською функціями. В німецькому праві існує формальне розрізнення між обома функціями: коли адвокат-нотаріуси виконують свою нотаріальну функцію, вони роблять це як звичайні нотаріуси (керуються тими ж нормами, що й нотаріуси), що також означає, що вони не представляють одну або обидві сторони, а діють як

нейтральні посередники між ними. Такі функції захищені також правилами несумісності, які забезпечують, що адвокат-нотаріус, який діяв у конкретній справі як адвокат або нотаріус, не може пізніше діяти в тій же справі в іншій функції (параграф 14 BNotO) [159]. Також, адвокат-нотаріуси можуть здійснювати низку інших вільних професій, включаючи патентних агентів, податкових консультантів, аудиторів та бухгалтерів (параграф 8 (2) BNotO), що створює зовсім іншу правову ситуацію в порівнянні з нотаріусами, які не мають права здійснювати будь-яку іншу професійну діяльність [49].

Видається, принцип несумісності професійних функцій, що забезпечує неупередженість і захист прав зацікавлених сторін у нотаріальному процесі, де потрібен неупереджений посередник, гармонійно адаптовується до правового статусу нотаріуса-медіатора, який одночасно може здійснювати дві функції, чим ризикує порушити вимогу об'єктивності та конфіденційності. Законодавство України повинно чітко регламентувати, що нотаріуси, які одночасно виконують функцію медіатора, повинні дотримуватись правила несумісності, оскільки медіація вимагає нейтральної позиції, де обидві сторони можуть покладатись на об'єктивність медіатора, а нотаріус-медіатор, який раніше діяв в інтересах однієї зі сторін у справі, ризикує порушити нейтральність, якщо надаватиме послуги іншій стороні. Застосування принципу несумісності гарантуватиме захист інтересів клієнтів та забезпечуватиме чесний і об'єктивний процес, що відповідає етичним стандартам нотаріальної професії. Відсутність цього правила може призвести до конфлікту інтересів та підриву довіри до нотаріуса як до нейтральної особи. Тому, принцип несумісності гарантує, що нотаріус-медіатор не може використовувати інформацію, отриману під час виконання однієї з функцій, для впливу на іншу, що підтримує довіру до нотаріату та медіації як правових інститутів (поєднаних, але водночас різних по своїй суті).

Державні нотаріуси в Німеччині зустрічалися лише в регіоні Баден-Вюртемберг, вони були державними службовцями і не підпадали під федеральний нотаріальний закон (параграф 114 BNotO), хоча ряд його основних положень застосовувався до них за аналогією. На відміну від інших регіонів, державні

нотаріуси в Баден-Вюртемберзі також виконували судові функції у позовних справах, включаючи функції спадкового суду (Nachlassgericht), земельного кадастру (Grundbuchamt) та частково суду опіки (Vormundschaftsgericht). Через постійну критику системи державних нотаріусів з огляду на нижчий рівень кваліфікації та нестачу персоналу, після численних дискусій було вирішено скасувати державних нотаріусів з 2017 року [160].

Проводячи порівняльну оцінку моделей нотаріусів у Німеччині, варто відмітити, що нотаріуси пропонують найкращу якість за ті ж збори, які встановлені на федеральному рівні. Це пов'язано з їхньою спеціалізацією у нотаріальних справах і набором серед найкращих випускників професійного іспиту. Натомість адвокат-нотаріуси значно чисельніші з огляду на більш ліберальні правила прийому, однак і послуги їх по якісних показниках вважаються нижчими. Також не виключені конфлікти інтересів між адвокатською та нотаріальною функцією. Попри це, нотаріус в Німеччині є незалежною посадовою особою у сфері превентивного правосуддя, а тому завжди повинен базувати свою діяльність на принципах неупередженості та безсторонності, дотримуючись суворих правил поведінки для збереження цілісності та справедливості своєї роботи. Мета нотаріуса в Німеччині виходить за межі посвідчення актів і має на меті забезпечення правового захисту для обох сторін, що беруть участь у договорі, гарантуючи, що всі документи та договори є юридично обов'язковими та підлягають виконанню. Відповідно до норм німецького права (зокрема, BNotO), мета нотаріуса полягає в наданні юридичних консультацій сторонам та представлення інтересів сторін перед судами та органами влади.

Варто звернути увагу також на ті кроки, які робить Німеччина для цифровізації нотаріату та приведення до вимог часу та рівня розвитку технологій тих нотаріальних функцій, спосіб реалізації яких інколи вже є застарілим. Попри це, німецьке право та наука нотаріального права є досить консервативною і обговорює питання цифровізації нотаріальних завдань, зазвичай не в контексті повної трансформації професійного профілю нотаріуса, а скоріше в контексті

обережної та продуманої інтеграції певних цифрових інструментів та функцій. Термін «кібер-нотаріус», поширений в країнах загального права так і не знайшов своєї підтримки у праві та доктрині Німеччини, однак розвиток електронного нотаріату не припиняється. На відміну від концепції «кібер-нотаріуса», яка розглядає електронного нотаріуса як спеціалізований вид нотаріуса (зокрема, включає такі аспекти як електронні нотаріальні акти; цифрові відбитки пальців; нотаріальні онлайн-процедури, наприклад, нотаріальне засвідчення онлайн-формування компанії через програмне забезпечення для відеоконференцій; безпечне цифрове архівування документів; ідентифікація особи електронно тощо), у німецькій літературі це питання обговорюється в контексті додавання певних функцій та інструментів до повноважень нотаріуса загалом [161]. Тому в Німеччині «кібер-нотаріус» не розглядається як всеосяжна концепція «цифрового нотаріуса», а скоріше обговорюється в напрямку цифровізації певних аспектів нотаріальної діяльності та передбачає функціональну інтеграцію цифрових інструментів в роботу нотаріусів [162].

Видається, основою для цифровізації нотаріату в Німеччині можна вважати Регламент eIDAS Європейського Союзу (Електронна ідентифікація, автентифікація та послуги довіри) від 23 липня 2014 року, який має на меті забезпечити безпеку, надійність та визнання електронної ідентифікації та довірчих послуг у всіх країнах-членах ЄС [163]. Основна мета регламенту eIDAS полягає у створенні єдиного цифрового ринку в ЄС шляхом встановлення спільних стандартів для електронної ідентифікації та довірчих послуг, що спростить доступ до онлайн-сервісів і транзакцій для користувачів. Ключовим елементом eIDAS є довірна структура, яка визначає технічні та правові вимоги для електронних ідентифікаційних послуг, забезпечуючи взаємодію постачальників, які надаватимуть послуги, такі як електронні підписи та автентифікація. Регламент також передбачає взаємне визнання схем електронної ідентифікації між країнами-членами ЄС, що сприяє більшій інтеграції та зручності для користувачів.

Поряд із Регламентом, значним прогресом у цьому напрямку була імплементація Директиви Європейського Союзу (EU) 2019/1151 у червні 2021 року (Директива про цифровізації), яка фактично дає змогу замінити традиційну практику, що вимагає фізичної зустрічі в офісі нотаріуса [164]. Попри це, встановлюються суворі вимоги для забезпечення автентичності та цілісності нотаріального процесу. Наприклад, нотаріус відповідає за перевірку особи сторін через юридично регульовані електронні документи, що підтверджують особу (eID), а для заміни фізично написаних підписів використовуються перевірені кваліфіковані електронні підписи. Попри це, використання спеціально розробленої безпечної, стійкої до підробок і надійної платформи для відеоконференцій, встановленої Німецькою федеральною палатою нотаріусів, є обов'язковим для віртуальної зустрічі в дуже обмеженому колі правових операцій. З огляду на те, що сервери системи повинні знаходитися на німецькій території, це виключає легальне використання загальнодоступного програмного забезпечення для відеоконференцій, такого як Zoom або Teams. Цікаво, що учасники процесу онлайн-нотаріального засвідчення можуть фізично перебувати за межами Німеччини, проте в цьому випадку онлайн-процедура повинна відповідати німецькому законодавству [161]. Однак можливість використання програмного забезпечення для відеоконференцій у нотаріальній практиці все ще є дуже обмеженою. в порівнянні з іншими країнами Європейського Союзу (наприклад, з Естонією, яка дозволила нотаріусам здійснювати всі нотаріальні дії (за винятком шлюбу та розлучення) через дистанційне нотаріальне посвідчення з 2020 року) [165]. Частково це може бути пов'язано також із тим, що цифровізація органів влади та офіційних процесів в Естонії виглядає значно розвиненіша порівняно з Німеччиною.

Заслуговує на увагу також Електронний архів документів Німецької федеральної палати, який є альтернативою для традиційного підходу архівування на папері. Його великою перевагою є можливість доступу до документів в електронному вигляді, що усуває потребу фізично шукати та отримувати паперові документи, а самі копії та витяги теж можна створити з електронної версії

документа. Задля забезпечення конфіденційності кожен нотаріус підключений до Електронного архіву документів через захищену мережу, і всі документи зберігаються у зашифрованій формі, доступній лише для нотаріуса та персоналу. Зберігання паперових актів зазвичай припиняється після 30 років, тоді як електронне архівування нотаріальних актів є обов'язковим на 100 років [166].

Загалом, цифровізація нотаріату в Німеччині відбувається неспішними темпами, а можливість використання відеоконференції як відповідного методу для реалізації нотаріальних завдань є обмежена можливістю її використання виключно для інкорпорації компаній. Частково це можна пов'язати із тим, що нотаріуси у Німеччині окрім здійснення формальних актів надають також юридичні консультації сторонам, представляють їх у судах і органах влади, а також здійснюють так звані функції попередження (мова йде про превентивний характер нотаріального захисту). Формальні вимоги німецького законодавства, що передбачають нотаріальну форму, мають на меті попередити сторони про поспішні або необдумані рішення у значних договорах, а не просто виконувати функцію доказу. Наприклад, стаття 311b (1) Німецького цивільного уложення (BGB) вимагає нотаріальної форми для договорів, які зобов'язують до передачі власності на майно: «Договір, за яким одна сторона погоджується передати або отримати право власності на земельну ділянку, повинен бути нотаріально оформлений» [167]. Крім того, обов'язки нотаріуса відповідно до статті 17(1) Закону про нотаріальне посвідчення (BeurkG) гарантують, що зміст акту відповідає волі сторін, які були проінформовані про правові наслідки [168]. Саме через такий широкий спектр повноважень німецького нотаріуса інтенсивність використання цифрових інструментів в його діяльності є обмеженою.

На окрему увагу також заслуговують дослідження, які стосуються використання у діяльності нотаріуса технології блокчейн. У німецькій нотаріальній практиці використання такої технології виглядає не цілком реалістично до впровадження, оскільки технологія блокчейн не може бути використана в випадках, коли реєстрація веде до зміни прав на нерухомість, як це має місце в Німеччині. У німецькому цивільному праві процес передачі речі

(рухомі та нерухомі майно) характеризується принципом «trennungsprinzip», який означає, що необхідно чітко розділити дії в рамках зобов'язального права та дії в рамках права власності. Дія в рамках зобов'язального права (Verpflichtungsgeschäft), як-от договір купівлі-продажу, лише створює зобов'язання щодо передачі власності, не здійснюючи її самої. Для фактичної передачі власності необхідна дія в рамках права власності (Verfügungsgeschäft), яка включає абстрактну угоду і реальну дію, таку як передача майна або внесення до земельного реєстру. У Німеччині передача нерухомості вимагає нотаріального підтвердження угоди про передачу та реєстрації в земельному реєстрі, що є конститутивним елементом. Тому заміна земельного реєстру на блокчейн неможлива без змін у функціях земельного реєстру та матеріальному праві [161].

Попри те, що блокчейн може полегшити процеси реєстрації даних і перевірки договорів, його використання для нотаріального засвідчення залишається обмеженим, оскільки цифровий метод не здатний замінити роль нотаріуса в повному обсязі. Водночас блокчейн може бути корисним інструментом для нотаріусів у таких функціях, як автентифікація та зберігання електронних копій документів. Європейські нотаріальні палати досліджують можливості використання блокчейн-технологій для цих цілей; наприклад, Національна рада нотаріусів Франції випробовує концепцію консорціумного блокчейну [169].

Перспективи для розвитку нотаріату відкриває також можливість застосування штучного інтелекту у нотаріальній діяльності, який на сьогодні не може замінити нотаріусів, оскільки їхня робота передбачає не лише вчинення формальних актів, але й тлумачення та пояснення закону сторонам, однак ШІ здатний оптимізувати багато робочих процесів. З огляду на те, що нотаріуси виконують медіаційні функції, допомагають у переговорах та складанні документів, надають консультації та відповідають за свою діяльність, що вимагає емпатії та індивідуального підходу, ШІ не є альтернативою нотаріусу-людині. ШІ позбавлений відповідальності й здатності до співчуття, тому може лише автоматизувати певні рутинні завдання [170]. Звісно, розвинені системи на основі

ШІ здатні створювати чорнові варіанти документів, але їх кінцевий варіант вимагає перевірки та адаптації нотаріусом. Відтак, ШІ може стати ефективним інструментом для нотаріусів, але поки що потребує нагляду фахівців, які знають, як правильно використовувати такі інтелектуальні системи.

Варто відмітити, що введення технологій, таких як блокчейн, ШІ та інших цифрових інструментів у нотаріальну практику, значно впливає на розширення обов'язків нотаріусів, змінюючи як характер їхньої діяльності, так і потребу в технічній експертизі. Цифрові технології полегшують рутинні операції, наприклад, перевірку документів, а також забезпечують додаткову безпеку при зберіганні даних, однак вони також вимагають від нотаріусів контролювати та перевіряти нові цифрові процеси для забезпечення відповідності закону [171]. Блокчейн може використовуватися для фіксації незмінного запису договорів, що зменшує ймовірність підробок, але не замінює нотаріуса у процесі перевірки правомірності дій і надання консультацій. ШІ може генерувати чорнові версії документів або проводити попередній аналіз, але потребує контролю з боку нотаріусів, щоб уникнути правових помилок або автоматичних невідповідностей. Це свідчить про те, що нотаріуси стають не лише виконавцями юридичних актів, але й керівниками цифрових процесів, зберігаючи при цьому функції нагляду, контролю та правової експертизи над тими процесами, які здійснюють технології.

Таким чином, у Німеччині цифровізація нотаріальної діяльності активно розвивається, проте технології, такі як блокчейн і ШІ, навряд чи зможуть повністю замінити нотаріусів у найближчому майбутньому. Блокчейн може забезпечувати незмінний запис договорів, але не здатен замінити перевірку законності чи забезпечити людський фактор у процесі укладання договорів. Нотаріуси також залишаються ключовими у консультуванні сторін, оцінці правомочності підписантів та запобіганні відмиванню грошей. Хоча цифрові інструменти можуть підвищити ефективність роботи, важливо уникати надмірної автоматизації, яка може знизити якість нотаріальних послуг. Зокрема, ШІ і блокчейн можуть стати корисними інструментами для підтримки нотаріусів у

рутинних завданнях, зберігаючи при цьому високий рівень якості нотаріальних послуг.

Досвід Німеччини може бути корисним для реформування нотаріату в Україні, демонструючи, як інтегрувати цифрові інструменти, такі як блокчейн чи ШІ, для підвищення ефективності нотаріальної діяльності без втрати її якості. Німецька практика демонструє важливість збереження ролі нотаріусів у перевірці законності договорів і консультуванні, що залишається поза межами можливостей технологій. Блокчейн може застосовуватися для надійного зберігання даних і записів, проте не замінює людську оцінку та правову відповідальність. Досвід Німеччини може стати орієнтиром для українських реформ у нотаріальній сфері, де важливо уникати надмірної автоматизації та забезпечувати баланс між інноваціями та якістю нотаріальних послуг.

3.2. Впровадження кращих світових практик щодо вдосконалення правового статусу нотаріуса в Україні

У контексті реформування української нотаріальної системи та інтеграції до міжнародної правової спільноти адаптація найкращих світових практик може істотно покращити ефективність роботи нотаріусів.

Виходячи з аналізу попереднього підрозділу, то ми вважаємо це включає вдосконалення системи ліцензування, посилення контролю, впровадження електронного нотаріату та використання цифрових технологій, які вже активно застосовуються в багатьох країнах світу.

Система ліцензування та контролю діяльності нотаріусів відіграє ключову роль у забезпеченні високих стандартів якості та відповідальності у нотаріальній практиці. З огляду на міжнародний досвід, процес ліцензування має не лише відповідати професійним стандартам, а й гарантувати надійність, компетентність і моральну відповідність кандидатів. Актуальність оновлення вимог та умов доступу до професії нотаріуса обумовлена потребою підвищення якості нотаріальних послуг в Україні та забезпечення належного контролю за діяльністю нотаріусів.

В цьому контексті розглянемо ключові аспекти, що стосуються вдосконалення системи ліцензування, зокрема оновлення критеріїв доступу до професії нотаріуса.

Удосконалення вимог до кандидатів на посаду нотаріуса є першим і одним із найважливіших етапів, спрямованих на забезпечення високої професійності та надійності нотаріусів в Україні. Для цього необхідно розглянути основні принципи та кроки, які можуть стати основою для формування більш жорстких та структурованих критеріїв доступу до професії. Оновлення вимог стосується як освітніх та професійних кваліфікацій, так і моральних та етичних стандартів кандидатів.

По-перше, тут варто говорити про освітні та професійні вимоги до кандидатів. У світовій практиці однією з головних вимог до кандидатів на посаду нотаріуса є наявність вищої юридичної освіти, що підтверджує фундаментальні знання у сфері права. Проте, крім базової освіти, у багатьох країнах встановлено додаткові професійні вимоги, що дозволяють сформувавши необхідні практичні навички для нотаріальної діяльності. Наприклад у Німеччині кандидати на посаду нотаріуса зобов'язані пройти тривалий процес підготовки, що включає як теоретичне навчання, так і практику під керівництвом досвідчених нотаріусів. Майбутні нотаріуси проходять спеціальні курси, після яких складають серію іспитів. У Франції кандидатам також необхідно пройти стажування, а потім скласти державний іспит, що дозволяє оцінити їхні практичні знання та професійну компетентність [172].

На основі цих практик для України пропонуємо впровадження додаткових освітніх вимог, які могли б включати:

1. Спеціалізовані курси або програми підготовки з нотаріальної діяльності, які охоплювали б ключові питання нотаріальної практики, етики та юридичної відповідальності.
2. Обов'язкове стажування під керівництвом досвідченого нотаріуса, що дозволить кандидатам здобути практичні навички та розуміння особливостей роботи в цій сфері.

3. Професійні іспити, які перевірятимуть не лише теоретичні знання, а й практичні навички, включаючи роботу з електронними ресурсами та нотаріальними реєстрами, що є актуальним у зв'язку із запровадженням електронного нотаріату.

Крім освіти, у багатьох країнах також приділяють увагу професійному досвіду, який дозволяє кандидатам оволодіти необхідними навичками роботи з клієнтами та правовими документами. Наприклад у Швейцарії від кандидатів вимагається не менше двох років юридичної практики перед початком роботи нотаріусом. В Італії обов'язкове проходження практики в органах юстиції або в нотаріальних конторах є стандартною вимогою, що дозволяє забезпечити початковий рівень знань і навичок у нотаріальній діяльності. Нотаріус повинен діяти в дусі добросовісності та компетентності, уміючи тлумачити та застосовувати закон у всіх сферах своєї професійної діяльності, шукаючи юридичні рішення, адекватні суспільним та приватним інтересам, довіреним йому для ведення [173].

В Україні можна ввести подібну вимогу щодо обов'язкового юридичного досвіду або стажування для кандидатів на посаду нотаріуса. Це може бути:

1. Період юридичної практики (наприклад, 2 роки) після закінчення університету у сфері права, що підтверджує компетентність та готовність до роботи у сфері нотаріату.

2. Стажування у нотаріальній конторі, під час якого кандидат зможе ознайомитися з повсякденною практикою, етичними нормами та особливостями роботи нотаріуса.

Одним із важливих аспектів, на який звертають увагу при виборі нотаріусів у багатьох країнах, є етична та моральна відповідність кандидатів. Нотаріус займає важливу роль у суспільстві, адже виконує не лише юридичні, а й соціальні функції, гарантуючи законність правочинів та надання достовірної інформації. Тому на міжнародному рівні існують певні моральні та етичні стандарти для кандидатів на посаду нотаріуса, які можуть бути адаптовані і для України.

1. Перевірка на відповідність моральним та етичним нормам. У деяких країнах, наприклад, у Швеції, від кандидатів вимагають рекомендації від попередніх роботодавців, які підтверджують їх моральну відповідність. Для української системи ліцензування може бути корисним введення:

- етичних комісій при Національній нотаріальній палаті, які аналізуватимуть відповідність кандидата етичним нормам професії;
- психологічних тестів для оцінки стресостійкості та комунікативних навичок, адже нотаріуси мають працювати з клієнтами у складних та конфліктних ситуаціях.

2. Вимоги до відсутності судимостей та інших правопорушень. Це є стандартною вимогою у багатьох країнах світу, і її доцільно зробити обов'язковою в Україні. Наявність судимостей або випадків порушення етичних норм має стати підставою для недопущення до професії.

Ми вважаємо, що запровадження професійних іспитів є важливим елементом системи ліцензування, що допомагає забезпечити високий рівень підготовки нотаріусів. У таких країнах, як Франція та Німеччина, кандидати повинні пройти серію кваліфікаційних іспитів для підтвердження своїх знань. На основі цього досвіду пропонується для України:

1. Запровадження багаторівневих іспитів, які б включали:
 - теоретичну частину з перевіркою знань у сфері права;
 - практичну частину, де кандидат демонструє вміння проводити нотаріальні дії;
 - тестування на знання етичних та професійних стандартів.
2. Регулярні кваліфікаційні іспити. Кваліфікація нотаріуса має бути підтверджена не лише один раз на етапі отримання ліцензії, але й регулярно протягом професійної діяльності. Наприклад, можна встановити:
 - обов'язковий іспит кожні п'ять років для підтвердження кваліфікації;
 - обов'язкові курси підвищення кваліфікації, що включають нововведення в законодавстві, цифрові технології та електронний документообіг.

Регулярна переатестація нотаріусів – важливий елемент контролю якості та професійної компетентності. Запровадження системи регулярної переатестації дозволить перевіряти, чи відповідають нотаріуси сучасним вимогам, а також стимулюватиме їх до постійного професійного розвитку, вивчення нововведень у законодавстві та підвищення компетентності в електронних нотаріальних процесах. Переатестація також забезпечить можливість оцінити професійну етику нотаріуса та його здатність працювати в умовах сучасного цифрового суспільства.

Цей підхід ґрунтується на практиці багатьох європейських країн, де періодичне підтвердження кваліфікації є обов'язковим для фахівців у сфері права. Для України введення регулярної переатестації нотаріусів може сприяти удосконаленню якості нотаріальних послуг та забезпеченню довіри суспільства до професії [174].

В українському контексті необхідність регулярної переатестації нотаріусів обумовлена кількома факторами:

1. Швидкий розвиток законодавства. Правове середовище в Україні постійно змінюється, і нотаріуси повинні вчасно реагувати на ці зміни. Переатестація може допомогти оцінити, наскільки нотаріуси орієнтуються в останніх законодавчих нововведеннях і чи здатні правильно їх застосовувати.

2. Впровадження цифрових технологій. Перехід до електронного нотаріату вимагає від нотаріусів нових навичок та розуміння цифрових інструментів. Регулярна переатестація дозволить перевірити рівень володіння такими навичками, що сприятиме кращій інтеграції електронних процесів у нотаріальну діяльність.

3. Необхідність підтримання високих етичних стандартів. Нотаріус як представник державної довіри повинен мати бездоганну репутацію. Регулярна переатестація може включати оцінку етичних стандартів та наявності можливих скарг чи порушень у професійній діяльності нотаріуса.

4. Міжнародний досвід. У багатьох країнах періодична переатестація є обов'язковою для фахівців у правовій сфері, що забезпечує високий рівень відповідальності та компетентності. Наприклад, у Німеччині та Франції адвокати

й нотаріуси регулярно проходять кваліфікаційні іспити для підтвердження професійної придатності.

Переатестацію нотаріусів можна проводити у кілька етапів, кожен з яких оцінює різні аспекти професійної компетенції та відповідності сучасним стандартам.

Переатестацію доцільно проводити раз на п'ять років, що дозволить зберегти баланс між необхідністю оновлення знань та уникненням зайвого навантаження на нотаріусів [175]. Цей проміжок часу оптимальний для адаптації до змін у законодавстві та технічному розвитку.

1. Етапи переатестації:

– Теоретичне тестування. Тестова частина, спрямована на перевірку знання нотаріусом чинного законодавства, нових правових норм, пов'язаних із цивільними, майновими та корпоративними відносинами. Це може включати завдання на знання інституту власності, сімейного права, спадщини, міжнародних правових норм тощо.

– Практичний іспит. Для оцінки здатності нотаріуса застосовувати знання в реальних ситуаціях. Наприклад, нотаріусу може бути запропоновано розробити нотаріальний документ, розглянути практичні кейси з актуальних ситуацій або вказати порядок дій у складних правових випадках. Практичний етап іспиту дозволить зрозуміти, чи має нотаріус необхідні навички для вирішення нестандартних правових питань.

– Оцінка етичних та професійних якостей. Включає аналіз скарг на роботу нотаріуса, якщо такі є, та перегляд дотримання етичних стандартів і вимог до діяльності. Спеціальна комісія може провести інтерв'ю або отримати інформацію про професійну репутацію нотаріуса від клієнтів та колег.

Враховуючи розвиток електронного нотаріату, доцільно включити до програми переатестації тестування навичок роботи з цифровими інструментами, наприклад:

- електронне нотаріальне посвідчення документів;
- використання цифрового підпису;

– підтримка електронного документообігу.

Після кожної переатестації нотаріусам можна рекомендувати пройти додаткові курси підвищення кваліфікації, якщо виявлені прогалини в знаннях або недостатній рівень певних компетенцій. Наприклад, для нотаріусів, які не повною мірою володіють технологіями електронного нотаріату, рекомендується пройти навчальні курси з використання електронного підпису або захисту персональних даних.

Для забезпечення прозорості та ефективності процедури переатестації доцільно залучати кілька інституцій та використовувати стандартизовані підходи. Пропонуємо наступну структуру:

1. Створення спеціальної кваліфікаційної комісії під керівництвом Національної нотаріальної палати України, яка буде відповідальною за проведення переатестації. Комісія повинна включати представників Міністерства юстиції, Національної асоціації нотаріусів та досвідчених практикуючих нотаріусів.

2. Розробка єдиної методології оцінювання, яка включатиме стандартизовані критерії та завдання для теоретичних, практичних і етичних випробувань. Це забезпечить об'єктивність та порівнянність результатів для всіх нотаріусів.

3. Сертифікаційні іспити з залученням цифрових платформ для оцінки знань, що забезпечить оперативність і прозорість процедури. Всі результати іспитів можуть зберігатися у спеціальній базі даних для подальшого аналізу.

Введення регулярної переатестації нотаріусів дозволить забезпечити відповідність нотаріусів сучасним вимогам та новітнім стандартам у сфері права, зокрема у питаннях цифрових технологій, що особливо важливо у зв'язку із поширенням електронного нотаріату; збільшити довіру суспільства до нотаріусів як представників державної довіри, оскільки регулярна оцінка професійних навичок і відповідності етичним нормам забезпечить належний рівень якості надання послуг; зменшити кількість порушень та скарг на діяльність нотаріусів,

адже регулярний контроль допоможе виявляти й усувати прогалини в знаннях та компетенціях; сприяти професійному розвитку та навчання нотаріусів [176].

Переатестація стимулюватиме нотаріусів до постійного самовдосконалення та ознайомлення з новітніми технологіями й законодавчими змінами та забезпечити кращу інтеграцію України в міжнародний правовий простір, оскільки відповідність стандартам та практикам інших країн дозволить Україні мати нотаріальну систему на високому європейському рівні.

Посилення ролі Національної нотаріальної палати України (далі - НПУ) як органу саморегуляції є важливим кроком до покращення якості нотаріальних послуг в Україні. Запровадження міжнародних практик, таких як контроль за дотриманням етичних норм, розгляд скарг від громадян та організація додаткових навчань, дозволить створити ефективну систему саморегуляції. Це сприятиме підвищенню довіри суспільства до нотаріусів та забезпеченню високих стандартів нотаріальної діяльності в Україні. В результаті НПУ стане не лише регулятором, а й активним учасником процесу розвитку професії нотаріуса, що відповідатиме вимогам сучасного суспільства.

НПУ має ініціювати розробку і впровадження кодексу етики для нотаріусів, що міститиме принципи професійної поведінки, вимоги до конфіденційності та обов'язки перед клієнтами. Кодекс має бути затверджений і прийнятий на рівні всіх нотаріусів.

Також може організувати систематичні перевірки роботи нотаріусів для оцінки їх дотримання етичних норм. Це може включати як планові, так і позапланові перевірки, що дозволить своєчасно виявляти порушення.

Крім того, впровадження системи моніторингу діяльності нотаріусів, що включатиме збір та аналіз статистичних даних щодо їхньої роботи, скарг та інших показників. Ця інформація стане основою для вжиття заходів щодо покращення якості послуг [177].

НПУ повинна розробити зручний механізм для громадян, щоб вони могли подавати скарги на дії нотаріусів. Це може бути як фізична форма (наприклад, паперові заяви), так і електронні платформи для подання онлайн-скарг. Як

результат, має створити спеціальну комісію або підрозділ, відповідальний за розгляд скарг. Комісія повинна забезпечити об'єктивність і неупередженість при оцінці ситуацій.

На основі розгляду скарг НПУ може виносити рішення, які можуть включати рекомендації щодо дисциплінарних заходів, проведення додаткового навчання, а також внесення змін до роботи нотаріусів.

Ще однією важливою функцією НПУ є організація додаткових навчань і тренінгів для нотаріусів. Ця діяльність повинна бути спрямована на підвищення кваліфікації фахівців і відповідності сучасним вимогам:

НПУ повинна проводити регулярні навчальні семінари, конференції та вебінари, присвячені актуальним питанням нотаріальної діяльності, нововведенням у законодавстві, етиці, роботі з клієнтами та технологіям.

Вона може співпрацювати з міжнародними організаціями, що займаються питаннями нотаріату, для обміну досвідом та впровадження кращих практик навчання, а також може розробити систему оцінки ефективності навчання нотаріусів. Це може включати сертифікацію, тестування чи оцінювання за результатами практичної діяльності [178].

З метою підвищення ефективності контролю і саморегуляції, НПУ може бути надано додаткові функції, які включатимуть:

1. Ліцензування і атестація. Делегування НПУ функцій з ліцензування та атестації нотаріусів дозволить підвищити відповідальність та контроль за якістю підготовки фахівців.

2. Ведення реєстру нотаріусів. НПУ може вести реєстр нотаріусів, що міститиме інформацію про їхню діяльність, ліцензії, порушення, скарги та результати навчання.

3. Інформаційна підтримка. НПУ може створити онлайн-платформи для обміну інформацією між нотаріусами, клієнтами та іншими зацікавленими сторонами, що сприятиме прозорості та доступності інформації.

Автоматизація системи моніторингу діяльності нотаріусів є важливим кроком для підвищення якості, прозорості та безпеки нотаріальних послуг.

Використання електронних платформ дозволяє здійснювати контроль за нотаріальною діяльністю в режимі реального часу, забезпечуючи швидкий доступ до інформації для регуляторів та захищаючи права клієнтів [179]. Прикладом успішного впровадження такої системи є Естонія, де автоматизована система моніторингу дозволяє ефективно контролювати роботу нотаріусів. В Україні така система могла б стати частиною комплексного реформування нотаріату.

Запровадження автоматизованої системи в Україні може включати кілька ключових компонентів:

- контроль за доступом до нотаріальних реєстрів і захист персональних даних;
- контроль за регулярністю підвищення кваліфікації нотаріусів;
- ведення електронного архіву нотаріальних дій для запобігання фальсифікації документів.

Щодо першого компоненту варто взяти до уваги забезпечення безпеки персональних даних у нотаріальній діяльності. Впровадження автоматизованої системи моніторингу діяльності нотаріусів може стати ефективним рішенням для мінімізації ризиків несанкціонованого доступу до даних, підвищення прозорості роботи та дотримання професійних стандартів. Автоматизована система забезпечить кілька рівнів безпеки, зокрема моніторинг доступу, багаторівневу аутентифікацію, шифрування даних та створення аудиторських журналів.

По-перше, моніторинг доступу до нотаріальних реєстрів дозволяє відстежувати кожен запит на доступ до інформації, фіксуючи час, ідентифікатор користувача та інші деталі кожної дії. Це забезпечує повний контроль за тим, хто і коли здійснював доступ до реєстрів, що значно ускладнює можливість несанкціонованого втручання у персональні дані. Моніторинг допомагає оперативно виявляти спроби несанкціонованого перегляду або зміни інформації та захищає конфіденційність даних клієнтів. Регулярний аналіз зібраних даних дозволяє виявляти підозрілу активність, що може свідчити про зловживання доступом.

Другий ключовий елемент – аутентифікація користувачів. Багаторівнева аутентифікація додає надійності у процес ідентифікації користувачів, які отримують доступ до нотаріальних реєстрів. Одним із найбільш ефективних методів є двофакторна аутентифікація (2FA), коли для входу недостатньо лише пароля: користувач повинен пройти додаткове підтвердження через одноразовий код або біометричні дані. Це ускладнює процес отримання несанкціонованого доступу до реєстрів, знижує ризик компрометації даних і посилює відповідальність користувачів за дотримання конфіденційності.

Шифрування даних є третім основним рівнем захисту, що забезпечує збереження інформації у випадку кіберзагроз чи втрати фізичного доступу до обладнання. Всі записи та архіви нотаріальних дій мають зберігатися в зашифрованому вигляді із застосуванням сучасних алгоритмів шифрування, таких як AES-256. Це означає, що навіть у разі, якщо треті особи отримають доступ до бази даних, вони не зможуть прочитати інформацію без відповідного ключа розшифровки. Окрім зберігання, зашифрованою має бути і передача даних, яка здійснюється через захищені протоколи, такі як HTTPS чи VPN, що значно ускладнює можливість перехоплення інформації під час її обробки або передачі між нотаріальними органами [180].

Завершальним елементом системи є журнали аудиту. Це автоматично генеровані записи про всі дії, які відбуваються у нотаріальних реєстрах, зокрема доступи, редагування, видалення або перегляд інформації. Журнали аудиту дозволяють здійснювати перевірки діяльності в реєстрах, що сприяє підвищенню рівня прозорості роботи нотаріусів та забезпечує можливість виявлення підозрілих дій. Зокрема, при виявленні спроб несанкціонованого доступу контролюючі органи можуть оперативно відреагувати і вжити необхідних заходів для зупинення порушень [181].

Інтеграція зазначених заходів забезпечить комплексний захист персональних даних клієнтів у нотаріальній системі, підвищить рівень відповідальності за безпеку інформації та сприятиме довірі громадян до нотаріату.

Другий компонент включає автоматизовану систему, створену для моніторингу та управління процесом навчання нотаріусів, може істотно полегшити цей процес, зробити його прозорішим і забезпечити ефективний контроль. Така система включатиме кілька важливих функцій, кожна з яких спрямована на підвищення професійної підготовки та підтримку кваліфікації.

По-перше, база даних навчання стане основою для зберігання всієї інформації про курси, які пройшли нотаріуси. У цій базі даних фіксуватимуться всі ключові параметри, такі як тематика курсу, тривалість, дата проходження і статус завершення. Нотаріуси зможуть переглядати свій навчальний профіль і відстежувати, наскільки їхні пройдені курси відповідають встановленим нормативам. Крім того, база дозволить перевіряючим органам мати повний доступ до історії підвищення кваліфікації кожного нотаріуса, що забезпечить контроль відповідності до законодавчих вимог і сприятиме забезпеченню єдиного рівня професійної підготовки.

Другою важливою функцією є сповіщення про необхідність навчання. Система може надсилати нотаріусам нагадування про необхідність проходження чергових курсів. Наприклад, якщо нотаріус не проходив курс підвищення кваліфікації упродовж певного часу, система автоматично нагадає йому про це, надсилаючи сповіщення через електронну пошту або SMS. Це дає змогу уникати ситуацій, коли нотаріуси не встигають пройти навчання вчасно і, як наслідок, можуть порушувати вимоги професійного розвитку. Така функція також сприяє самодисципліні і дозволяє нотаріусам своєчасно оновлювати знання про нові законодавчі зміни та практики [182].

Наступним елементом є сертифікація та перевірка. Після проходження кожного курсу нотаріуси зможуть завантажувати електронні версії сертифікатів у систему. Ці документи автоматично перевірятимуться на відповідність законодавчим вимогам, що значно полегшить процес контролю та зменшить потребу в паперовій бюрократії. Нотаріуси матимуть можливість зберігати електронні версії сертифікатів та інших документів у своєму профілі, що

дозволить регулюючим органам миттєво перевіряти документи, підтверджуючи відповідність кваліфікаційним вимогам [183].

Завершальною функцією автоматизованої системи стане формування звітів для регуляторів. Система може генерувати регулярні звіти для Нотаріальної палати України чи інших відповідних органів, що відобразатимуть загальний рівень професійної підготовки нотаріусів. Такі звіти можуть включати інформацію про кількість нотаріусів, які пройшли чи не пройшли підвищення кваліфікації у встановлений термін, і вказувати на тих, хто потребує додаткового навчання. Це дозволить регулюючим органам швидко реагувати на недоліки у підготовці окремих нотаріусів, підтримуючи належний рівень професіоналізму [184].

Таким чином, автоматизована система для моніторингу навчання нотаріусів забезпечить комплексне вирішення задач з підвищення кваліфікації. Вона допоможе нотаріусам підтримувати необхідний рівень знань, а також спростить контроль за виконанням нормативних вимог з боку держави та саморегулюючих органів. Це підвищить якість наданих нотаріальних послуг, сприятиме захисту прав громадян та створить передумови для прозорості та ефективної діяльності нотаріусів в Україні.

Останній компонент – це ведення електронного архіву нотаріальних дій для забезпечення надійності та безпеки нотаріальної документації, а також для запобігання підробці чи фальсифікації документів. Такий архів надає можливість зберігати всі нотаріальні дії у цифровому форматі, що значно підвищує контроль за документами та зменшує ймовірність їхньої підробки. Автоматизована система, яка включає електронний архів, надає ряд функцій, що підвищують рівень захисту, прозорості та зручності у використанні нотаріальних даних.

По-перше, цифрове зберігання документів забезпечує централізований доступ до всіх нотаріальних дій, виконаних у цифровому форматі. Усі записи, угоди, заповіти, довіреності та інші нотаріальні акти будуть оцифровані та зберігатимуться в єдиній базі даних, що дозволяє швидко і зручно здійснювати пошук та перегляд потрібних документів. Це знижує ризик втрати або

пошкодження документів, характерний для паперових архівів, а також мінімізує час, необхідний для пошуку інформації. У разі виникнення спірних ситуацій нотаріуси чи контролюючі органи зможуть швидко знайти відповідний запис і підтвердити його автентичність.

Другою важливою складовою є цифровий підпис для кожної нотаріальної дії, що додає документам додатковий рівень захисту. Використання цифрового підпису забезпечує як автентичність документів, так і їхню юридичну силу, оскільки тільки авторизований нотаріус може накласти свій цифровий підпис. Це зменшує ризик підробки документів і забезпечує надійність доказової бази у разі судових чи інших юридичних суперечок. Крім того, всі підписані документи зберігатимуться разом із цифровим підписом нотаріуса, що робить можливим швидко перевірку достовірності документів [185].

Автоматичне оновлення — ще одна ключова функція електронного архіву, яка дозволяє дотримуватися актуальних законодавчих вимог. У разі внесення змін до законодавства система може автоматично оновлювати відповідні записи та архіви, забезпечуючи відповідність збережених документів поточним нормам. Це забезпечує постійний правовий захист документів та підтримує їхню актуальність без необхідності ручного оновлення великої кількості файлів. Така автоматизація також зменшує ймовірність помилок, які можуть виникати під час внесення змін вручну [186].

Останнім, але не менш важливим аспектом є аналітика та контроль, які дозволяють системі генерувати звіти щодо кількості та типів нотаріальних дій, що були виконані за певний період. Це дає можливість контролюючим органам та Нотаріальній палаті аналізувати ефективність роботи нотаріусів, виявляти аномалії та підозрілі випадки. Наприклад, у разі виявлення надто великої кількості схожих нотаріальних дій у короткий проміжок часу система може сигналізувати про потенційні зловживання або підозрілу активність. Аналітичні звіти також дозволяють виявляти нотаріусів, які потребують додаткових навчань чи перевірок [187].

Запровадження автоматизованої системи моніторингу в Україні принесе значні переваги для нотаріусів, регуляторів та клієнтів, включаючи прозорість (всі процеси, пов'язані з діяльністю нотаріусів, стають прозорими, що підвищує довіру громадян до нотаріальної системи); захист від зловживань (автоматизація мінімізує можливість фальсифікацій та інших зловживань, що покращує безпеку нотаріальних послуг); ефективність управління (регулюючі органи отримують доступ до актуальної інформації щодо діяльності нотаріусів, що полегшує їхнє управління та нагляд); відповідність міжнародним стандартам (автоматизація відповідає сучасним світовим тенденціям, що допомагає Україні інтегруватися в міжнародний правовий простір).

Також слід врахувати впровадження кращих світових практик щодо вдосконалення адміністративної відповідальності нотаріусів в Україні як важливого кроку до підвищення рівня прозорості та ефективності нотаріальної діяльності.

Необхідно розробити чіткі критерії для визначення адміністративних правопорушень у нотаріальній діяльності. Багато країн, зокрема Франція та Нідерланди, мають детальні регламенти, що визначають конкретні порушення та відповідні санкції. Запровадження в Україні чітких стандартів та їх дотримання дозволить уникнути суб'єктивності у прийнятті рішень, забезпечить однаковість у застосуванні норм і підвищить прозорість адміністративних рішень.

Створення системи відкритих даних щодо адміністративних правопорушень нотаріусів дозволить суспільству контролювати якість надання нотаріальних послуг. У низці європейських країн діють публічні реєстри, де міститься інформація про накладені санкції на нотаріусів. Подібна практика в Україні підвищить рівень суспільного контролю та дозволить клієнтам приймати обґрунтовані рішення при виборі нотаріуса.

Регулярні освітні програми та тренінги для нотаріусів є запорукою їхнього професійного зростання і запобігання порушенням. Професійні курси мають охоплювати питання законодавства, етики та використання новітніх технологій. Наприклад, у США та Канаді нотаріуси регулярно проходять навчання, що

охоплює зміни в законодавстві та нові вимоги до професійної відповідальності. Така підготовка дозволяє запобігати правопорушенням і забезпечує постійне підвищення кваліфікації нотаріусів [154].

Впровадження чітких механізмів оскарження рішень про адміністративну відповідальність сприятиме більшій справедливості у процесі. У низці країн, таких як Німеччина, існують незалежні комісії, які розглядають скарги на рішення про накладення адміністративних санкцій. Це допомагає забезпечити прозорість процесу, знизити ймовірність зловживань і сприяє об'єктивності в ухваленні рішень.

Правопорушення, пов'язані із корупцією досить часто є характерними у випадках, коли посадова особа може вплинути на прийняття певного рішення. Відповідно до цього, приватні нотаріуси, як особи, уповноважені державою на вчинення нотаріальних дій, зміст яких зводиться до офіційної письмової засвідчувальної, реєстраційної діяльності та видання актів примусу, відносяться до переліку посад високого та підвищеного рівня корупційного ризику.

Наприклад, у Нідерландах нотаріуси підлягають суворому контролю з боку Нотаріальної палати, яка має право накладати адміністративні санкції у випадку виявлення корупційних дій. Система передбачає проведення регулярних аудитів діяльності нотаріусів та розгляд скарг від громадян. Також, у випадку серйозних правопорушень, нотаріуси можуть бути позбавлені ліцензії на діяльність.

У Німеччині корупційні дії нотаріусів регулюються Кодексом адміністративних правопорушень. Тут існують чіткі процедури для накладення штрафів та тимчасового призупинення діяльності нотаріусів. Німецька система акцентує увагу на прозорості та доступності інформації для громадян, що підвищує довіру до нотаріальної професії.

В Австралії, відповідно до Закону про корупцію, нотаріуси зобов'язані повідомляти про будь-які підозри корупційних дій, що дозволяє здійснювати контроль за їхньою діяльністю. За невиконання цих обов'язків нотаріуси можуть бути піддані адміністративним санкціям, що включають штрафи та дисциплінарні заходи [187].

Для України доцільно впровадити елементи цих зарубіжних практик, що може включати:

- створення незалежного органу контролю за діяльністю нотаріусів, який має право проводити аудити та розглядати скарги;
- введення чітких норм і санкцій за корупційні правопорушення, що дозволить уникнути суб'єктивності в прийнятті рішень;
- забезпечення прозорості у діяльності нотаріусів через відкриті реєстри, які дозволять громадянам контролювати якість послуг;
- навчання та підвищення кваліфікації нотаріусів щодо етики і боротьби з корупцією, що зменшить кількість правопорушень.

В контексті зловживань, Глава 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення визначає нотаріусів як суб'єктів адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією. Водночас чинне законодавство про нотаріат в Україні не передбачає можливості притягнення нотаріуса до адміністративної відповідальності за такі правопорушення. Для підвищення ефективності протидії корупції в нотаріальній діяльності важливо усунути ці законодавчі прогалини та запровадити електронну форму державної реєстрації. Здійснення таких заходів сприятиме підвищенню ефективності законодавства щодо адміністративно-правової відповідальності приватних нотаріусів за корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією [122].

Нотаріуси в країнах з латинським типом організації нотаріату, таких як Франція, Італія, Іспанія та Німеччина, активно застосовують медіацію в своїй діяльності. У деяких із цих країн дозволено поєднувати функції нотаріуса з роллю адвоката або правового радника, що сприяє ефективнішому вирішенню правових питань. В Україні Закон від 16 листопада 2021 року № 1875-IX «Про медіацію», який набрав чинності 15 грудня 2021 року, визначає правові основи медіації, встановлює статус медіатора, вимоги до його підготовки та інші ключові аспекти медіаційної діяльності [8].

Щоб покращити роль медіації у діяльності нотаріусів, варто розширити повноваження нотаріату відповідно до кращих міжнародних практик. Це включає

закріплення можливості проведення медіації нотаріусами для позасудового врегулювання спорів, а також розширення прав на забезпечення доказів та встановлення юридичних фактів. Необхідно забезпечити можливість для нотаріусів об'єднувати функції медіатора з іншими юридичними ролями, такими як адвокат чи правовий радник, що значно підвищить ефективність їхньої діяльності та дозволить вирішувати широкий спектр правових питань без залучення суду .

Суттєвою зміною стане запровадження єдиного стандарту навчання та сертифікації нотаріусів у сфері медіації. Цей стандарт має включати регулярні спеціальні навчання, обмін досвідом з іноземними експертами та організацію регулярних зустрічей для професійного розвитку. Створення Центру медіації забезпечить організаційну підтримку, сприятиме уніфікації практики медіації серед нотаріусів і стане важливим ресурсом для правової реформи.

Для додаткової ефективності необхідно вдосконалити законодавчі процедури щодо реєстраційних та антирейдерських дій, які виконують нотаріуси, а також запровадити механізми електронного нотаріату та онлайн-медіації. Це сприятиме більшій доступності нотаріальних послуг для громадян та бізнесу, прискорить процеси та підвищить прозорість і безпеку угод. Такі зміни дозволять нотаріату України відповідати сучасним вимогам і зміцнять статус нотаріусів як ключових учасників системи альтернативного врегулювання спорів та попереджувального правосуддя.

Відповідно до вищевикладеного, запровадження міжнародного досвіду в українське законодавство щодо правового статусу нотаріусів потребує системного підходу. Використання міжнародних правових інструментів, адаптація нормативно-правової бази та впровадження новітніх процедур і стандартів допоможуть підвищити ефективність та довіру до нотаріальної діяльності. Адаптація повинна враховувати як сучасні технологічні вимоги, так і професійні стандарти, що дозволить побудувати конкурентоспроможну та стабільну систему нотаріату.

Висновки до розділу 3

1. Акцентовано увагу на тому, що порівняльно-правові дослідження є важливими для оцінки ефективності правових рішень і вибору оптимальних шляхів розвитку національного права у сфері правового регулювання адміністративно-правового статусу нотаріуса. Вони не лише сприяють науковому прогресу, а й слугують інструментом для вдосконалення законодавства та підвищення якості нотаріальних послуг загалом. Вказано, що зарубіжні підходи демонструють ефективні механізми для забезпечення незалежності та відповідальності нотаріусів, що сприяє довірі громадян та зміцненню правової системи.

2. Обґрунтовано думку про те, що оскільки Україна відноситься до латинської системи нотаріату, важливими є дослідження країн цієї ж групи, таких як Франція та Німеччина, через їхні усталені правові традиції, багатий досвід правового регулювання нотаріату та високі стандарти професійної діяльності нотаріусів.

Аналіз правового регулювання статусу нотаріуса у Франції, яка є однією з країн-засновниць латинської нотаріальної системи, дав змогу визначити французьку модель нотаріату як таку, яка характеризується високим рівнем контролю з боку держави за діяльністю нотаріусів задля забезпечення стабільності та надійності нотаріальних послуг. Водночас аналіз правового регулювання статусу нотаріуса у Німеччині демонструє, що німецькі нотаріуси діють як незалежні публічні особи з високим рівнем професійної автономії, завдяки акценту на незалежності та високих кваліфікаційних вимогах при відборі на посаду.

3. З'ясовано, що нотаріуси у Франції є посадовими особами, що призначаються державою, мають високий рівень юридичної підготовки та володіють виключними повноваженнями в галузях приватного права. Нотаріус у Франції виступає неупередженим гарантом правових відносин та забезпечує дотримання закону при складанні офіційних документів. Французькі нотаріуси зобов'язані дотримуватися високих стандартів професійної етики, що передбачає

об'єктивність, неупередженість та збереження конфіденційності. Нотаріуси зобов'язані уникати ситуацій, які можуть призвести до конфлікту інтересів та дотримуватись принципу «недієздатності» у випадках, коли вони мають особисті інтереси при вчиненні нотаріальних дій.

4. Встановлено, що Франція активно впроваджує цифрові технології у нотаріальній сфері, включаючи використання електронного підпису та створення національного електронного реєстру нотаріальних документів. Ці зміни сприяють підвищенню доступності та ефективності нотаріальних послуг, хоча цифровізація також вимагає додаткових заходів щодо захисту персональних даних та кібербезпеки, що у свою чергу покладає додаткові обов'язки на нотаріусів (пов'язані із вжиттям заходів для збереження конфіденційності та приватності клієнтів).

5. Проаналізовано особливості правового регулювання правового статусу нотаріусів у Німеччині, яке базується на поєднанні федеральних і земельних норм, що забезпечує гнучкість та адаптацію нотаріальної системи до регіональних особливостей. Встановлено, що різні моделі організації нотаріату в різних федеральних землях, зокрема можливість поєднувати нотаріальну діяльність з адвокатською, свідчать про історичний вплив на формування нотаріальної професії особливостей державотворення.

6. Дослідження існуючого у Німеччині поділу нотаріусів на нотаріусів-адвокатів та нотаріусів, дав змогу з'ясувати особливості правового статусу кожного із них. Нотаріуси забезпечують високу якість послуг завдяки своїй спеціалізації та високому рівню професіоналізму, тоді як адвокат-нотаріуси, хоч і є чисельнішими через менш строгі правила відбору, поєднують надання нотаріальних послуг та адвокатських, як правило, у справах меншої складності.

7. З'ясовано, що цифровізація нотаріату у Німеччині є повільною з огляду на обережний та консервативний підхід до цього процесу та характеризується акцентом на інтеграцію окремих цифрових інструментів замість повної трансформації професії нотаріуса. Незважаючи на відсутність підтримки концепції «кібер-нотаріуса», поширеної у країнах загального права, розвиток

електронного нотаріату триває, спираючись на регламент eIDAS ЄС. З введенням Директиви EU 2019/1151, яка дозволяє заміну фізичної присутності, встановлюються суворі вимоги до автентичності нотаріальних процесів, включаючи використання кваліфікованих електронних підписів. Передбачається можливість використання відеоконференцій, однак щодо вузького кола нотаріальних дій з огляду на консервативні вимоги законодавства та широку роль нотаріусів у наданні юридичних консультацій і попередженні необдуманих рішень.

8. З'ясовано, що використання блокчейн-технології в німецькому нотаріаті демонструють, що, попри її потенційні переваги, повна реалізація даної технології залишається малоімовірною через вимоги німецького цивільного права. Хоча блокчейн може бути корисним для автентифікації та зберігання документів, він не може повністю замінити роль нотаріуса, оскільки останній виконує функції, які вимагають людської оцінки і консультування.

Досліджено, що використання штучного інтелекту може оптимізувати робочі процеси нотаріусів, проте потребує контролю фахівців через відсутність відповідальності та емпатії.

Вказано, що досвід Німеччини може стати орієнтиром для українських реформ у нотаріальній сфері, де важливо уникати надмірної автоматизації та забезпечувати баланс між інноваціями та якістю нотаріальних послуг.

9. Обґрунтовано, що запровадження міжнародного досвіду в систему ліцензування, контролю та електронного нотаріату є стратегічним кроком для України. Вдосконалення системи ліцензування та посилення контролю допоможе підтримувати високий рівень професійності нотаріусів, а розвиток електронного нотаріату надасть можливість отримувати якісні послуги в зручному та безпечному форматі. Це дозволить забезпечити інтеграцію українського нотаріату в європейський правовий простір та зміцнити його роль у захисті прав громадян.

10. Вказано, що введення регулярної переатестації сприятиме підвищенню професійного рівня нотаріусів, забезпеченню якості та ефективності надання нотаріальних послуг, а також підвищенню довіри громадськості та міжнародних

партнерів до української нотаріальної системи. Як результат, запропоновано структуру процедури переатестації (створення спеціальної кваліфікаційної комісії під керівництвом Національної нотаріальної палати України; розробка єдиної методології оцінювання; сертифікаційні іспити з залученням цифрових платформ для оцінки знань).

11. Аргументовано, що контроль за доступом до нотаріальних реєстрів і захист персональних даних є важливою складовою автоматизованої системи моніторингу діяльності нотаріусів. З огляду на це, запропоновані такі механізми, як багаторівнева аутентифікація, шифрування даних, журнали аудиту, розмежування прав доступу та дотримання міжнародних стандартів захисту персональної інформації, що дозволяє створити надійну систему для захисту персональних даних громадян.

12. Здійснено акцент на посиленні ролі Національної нотаріальної палати України в контексті контролю за дотриманням етичних норм, розгляду скарг від громадян та організації додаткових навчань, що в свою чергу дозволить створити ефективну систему саморегуляції (ліцензування і атестація, ведення реєстру нотаріусів, інформаційна підтримка тощо).

13. Констатовано, що запровадження автоматизованої системи моніторингу в Україні принесе значні переваги для нотаріусів та клієнтів, включаючи прозорість (всі процеси, пов'язані з діяльністю нотаріусів, стають прозорими, що підвищує довіру громадян до нотаріальної системи); захист від зловживань (автоматизація мінімізує можливість фальсифікацій та інших зловживань, що покращує безпеку нотаріальних послуг); ефективність управління (регулюючі органи отримують доступ до актуальної інформації щодо діяльності нотаріусів, що полегшує їхнє управління та нагляд); відповідність міжнародним стандартам (автоматизація відповідає сучасним світовим тенденціям, що допомагає Україні інтегруватися в міжнародний правовий простір).

14. Обґрунтовано, що для покращення системи адміністративної відповідальності нотаріусів в Україні та її відповідності міжнародним стандартам,

варто впровадити низку кращих світових практик: стандартизація процесу, прозорість і публічність, освітні програми та тренінги, механізми оскарження.

15. Доводиться, що для посилення ролі медіації у діяльності нотаріусів, варто розширити повноваження нотаріату відповідно до кращих міжнародних практик, зокрема розширення прав на забезпечення доказів та встановлення юридичних фактів.

ВИСНОВКИ

На основі аналізу законодавства України та закордонних країн, практики правозастосування, а також праць українських та іноземних науковців, у дисертаційній роботі обґрунтовано нові теоретичні положення щодо адміністративно-правового статусу нотаріуса в Україні. Сформульовані наукові висновки спрямовані на розвиток правової доктрини, вдосконалення чинного законодавства та підвищення ефективності правозастосовної практики. Основні положення роботи охоплюють такі аспекти.

1. В історії становлення та розвитку інституту нотаріату України в контексті захисту прав і свобод людини та громадянина було виокремлено чотири ключових етапи, кожен з яких характеризується певними соціально-політичними, економічними та правовими умовами, які призводили до якісних змін у формуванні органів нотаріату.

Особливу увагу зосереджено на дослідженні особливостей правового регулювання нотаріальної діяльності після здобуття Україною незалежності, що дало змогу виокремити такі історичні етапи розвитку: 1) розвиток нотаріату після здобуття незалежності – 1991-2000 рр. (перехід від радянської моделі до сучасної, реформування системи державного і приватного нотаріату, зміни у структурі та функціях нотаріусів); 2) розвиток правового регулювання нотаріальної діяльності – 2000-2010 рр. (запровадження нових законодавчих ініціатив для підвищення якості послуг, розширення доступу, інтеграція приватного нотаріату, оновлення підготовки нотаріусів); 3) нотаріат у контексті євроінтеграції України – 2010-2020 рр. (вплив європейських стандартів на законодавство, гармонізація з європейськими нормами, посилення ролі нотаріусів у захисті прав власності); 4) сучасні виклики та тенденції розвитку нотаріату – 2021 р. і до сьогодні (виклики цифровізації, впровадження електронних послуг, законодавчі зміни, реформування правосуддя, захист прав громадян під час військової агресії).

2. Обґрунтовано позицію, що сутність інституту нотаріату полягає в його неодмінній ролі в правовій системі, оскільки він виконує важливі функції

забезпечення правової визначеності та захисту прав і законних інтересів громадян і юридичних осіб шляхом підтвердження та посвідчення юридичних фактів і документів, а також профілактики правопорушень.

Запропоновано нотаріат в Україні розуміти як правовий інститут, що забезпечує здійснення нотаріальних дій, спрямованих на підтвердження та закріплення прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а також держави.

3. Зроблено висновки, що основні напрямки дискусій щодо підходів до розуміння і структурування функцій інституту нотаріату можна виділити у таких аспектах: традиційна класифікація; адаптація до сучасних умов; соціальна роль нотаріату та зв'язок з іншими правовими інститутами. Запропоновані основні напрями розвитку функцій нотаріату, а також їх характеристика: цифровізація нотаріальної діяльності; посередницька функція у досудовому врегулюванні спорів; функція захисту вразливих категорій громадян; функція забезпечення прозорості фінансових операцій; функція захисту персональних даних.

4. Проаналізовано основні правові акти, що регулюють нотаріальну діяльність, та розглянуто їх відповідність міжнародним стандартам. Запропоновано чинне законодавство України щодо регулювання організації та діяльності інституту нотаріату розділити на категорії, залежно від кола питань, що воно регулює: 1) нормативно-правове регулювання структури, функцій та процедур діяльності нотаріату; 2) регулювання кваліфікації та професійної підготовки нотаріусів (ця категорія охоплює вимоги до професійної підготовки, кваліфікації та підвищення кваліфікації нотаріусів); 3) організаційне регулювання (ця категорія охоплює питання організації діяльності нотаріальних контор, архівів та інших структур, пов'язаних із нотаріальною діяльністю); 4) регулювання правових відносин у сфері нотаріату (ця категорія охоплює правові норми, які регулюють відносини між учасниками нотаріальної діяльності, а також з іншими правовими інститутами); 5) регулювання відповідальності та контролю за діяльністю нотаріусів (ця категорія охоплює питання дисциплінарної відповідальності нотаріусів, механізми контролю за їхньою діяльністю, а також

порядок розгляду скарг і заяв); б) регулювання новітніх технологій у нотаріаті (ця категорія стосується впровадження новітніх технологій у нотаріальну діяльність, таких як електронний нотаріат).

5. З'ясовано, що адміністративно-правовий статус нотаріуса в Україні є дуалістичним за своєю правовою природою з огляду на те, що нотаріус хоч і діє від імені держави та є основним посередником у приватноправових і публічно-правових відносинах, але не є державним службовцем. Нотаріус, реалізуючи публічні функції, делеговані йому державою, залишається представником незалежної юридичної професії, здійснюючи свою діяльність автономно, хоч і під державним контролем. Діяльність нотаріусів забезпечує принцип субсидіарності, де держава передає частину своїх повноважень недержавним суб'єктам, що сприяє ефективному виконанню функцій без значного державного втручання.

Сформовано ознаки правового статусу нотаріуса, зокрема: публічний характер діяльності; незалежність у професійній діяльності; офіційний характер актів, виданих нотаріусом; владність; необхідність відповідної кваліфікації та професіоналізм; регламентованість діяльності.

6. Запропоновано поняття «адміністративно-правовий статус нотаріуса» розуміти через комплексний підхід як сукупність його повноважень та обов'язків, що ґрунтуються на публічності, незалежності, владності, професіоналізмі та законодавчій регламентованості діяльності нотаріуса, відповідно до яких він, діючи від імені держави, забезпечує законність і захист прав та інтересів фізичних та юридичних осіб через надання нотаріальним актам юридичної значущості та офіційної сили.

7. Аналіз повноважень, які впливають з посади нотаріуса, дозволяє стверджувати, що такі повноваження з юридичної точки зору мають декілька джерел, зокрема: атрибуція (надання повноважень на посаду на підставі закону); делегування (передання повноважень на підставі законів та підзаконних актів нотаріусам та особам, які мають право вчиняти окремі нотаріальні дії); мандат (передбачає тимчасове передання певних повноважень, наприклад під час війни).

У роботі проведено класифікацію прав та обов'язків нотаріуса за різними класифікаційними критеріями, а також обґрунтовано необхідність чіткого розмежування прав та обов'язків нотаріусів в Україні, що передбачені у різних нормативно-правових актах, унаслідок чого відстоюється позиція, що вимога інформації, необхідної для вчинення нотаріальної дії, є правом, а не обов'язком нотаріуса. Також розглянуто особливості повноважень нотаріусів під час дії воєнного стану, що дало змогу обґрунтувати доцільність розширення обов'язків нотаріусів, які пов'язані із введенням воєнного стану та мають на меті захист національних інтересів і забезпечення безпеки (обов'язок перевірки можливих зв'язків зацікавленої особи з країною-агресором та обов'язок забезпечення безпеки клієнтів під час вчинення нотаріальної дії).

8. Досліджено особливості діяльності нотаріуса з огляду на його повноваження вчиняти нотаріальні дії, надавати консультації та правові послуги (медіація), а також вести реєстри нотаріальних дій. Особливу увагу приділено нотаріальній медіації та з'ясовано, що запровадження нотаріальної медіації в Україні передбачене Законом України «Про нотаріат» (ст. 16-1) з метою зменшення навантаження на судову систему та популяризації альтернативного вирішення конфліктів. Обґрунтовано, що нотаріальна медіація базується на принципах конфіденційності, об'єктивності та незалежності. Зазначено, що досвід країн, таких як Німеччина та Грузія, може слугувати зразком для подальшого розвитку медіаційних функцій нотаріусів в Україні.

З огляду на важливість медіаційної функції нотаріуса, запропоновано створити єдиний реєстр нотаріусів-медіаторів, що сприятиме якості та доступності медіаційних послуг, забезпечуючи професійну підготовку, контроль та оцінку діяльності нотаріусів, підвищення стандартів етики, прозорість для учасників медіаційного процесу, а також зменшення навантаження на суди та вдосконалення законодавчої бази у сфері медіації.

9. Досліджено особливості юридичної відповідальності нотаріуса, яка може мати характер кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та професійно-етичної (дисциплінарної).

Запропоновано криміналізувати діяння, пов'язані із порушенням обов'язку зберігати нотаріальну таємницю, та доповнити Кримінальний кодекс України нормою такого змісту:

«Стаття 365-6. Порушення нотаріальної таємниці

1. Незаконне розголошення нотаріусом або іншою особою, що має право вчиняти окремі нотаріальні дії, якій стала відома нотаріальна таємниця у зв'язку з виконанням нотаріальних дій, конфіденційної інформації про фізичних або юридичних осіб, що підлягає захисту відповідно до закону,

- карається штрафом до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до 3 років.

2. Ті самі дії, вчинені з корисливих мотивів або за попередньою змовою групою осіб,

- караються позбавленням волі на строк від 2 до 5 років з позбавленням права займатися нотаріальною діяльністю.

3. Покарання за порушення нотаріальної таємниці не застосовується, якщо особа, що вчинила правопорушення, добровільно повідомила про це до правоохоронних органів або особам, інформація яких була розголошена, та вжила заходів для запобігання шкоді.

4. Не підлягають кримінальній відповідальності особи, які у зв'язку з виконанням нотаріальних дій розголосили інформацію про факт вчинення злочину або загрозу безпеці особи».

10. Задля забезпечення гнучкого механізму реагування на різних рівнях порушень, що дасть змогу санкціонувати ненавмисні або незначні порушення для підтримки професійної етики та правопорядку в нотаріальній діяльності, запропоновано доповнити також Кодекс України про адміністративні правопорушення нормою про відповідальність за порушення нотаріальної таємниці.

11. Досліджено особливості дисциплінарної відповідальності нотаріусів та запропоновано розуміти її як «професійно-етичну відповідальність», що охоплює юридичні та моральні стандарти, та базується на необхідності дотримання

нотаріусами принципу обережності, який передбачає обов'язок нотаріуса діяти особливо уважно та уважно зберігати документи, які підтверджують, що сторони згодні зі змістом вчинюваного правочину чи здійснення іншої нотаріальної дії.

12. Враховуючи те, що порівняльно-правові дослідження відіграють засадничу роль в оцінці ефективності правових рішень та виборі оптимальних шляхів розвитку національного права у сфері регулювання адміністративно-правового статусу нотаріуса, обґрунтовується важливість вивчення досвіду країн латинської системи нотаріату, зокрема Франції та Німеччини, завдяки їх усталеним правовим традиціям, багатому досвіду регулювання нотаріальної діяльності та високим стандартам професійної етики нотаріусів.

13. Встановлено, що нотаріуси у Франції є державними посадовими особами, які мають високий рівень юридичної підготовки та виключні повноваження в галузі приватного права, виступаючи неупередженими гарантами правових відносин при складанні офіційних документів. Вони зобов'язані дотримуватися високих стандартів професійної етики, що включає об'єктивність, неупередженість і збереження конфіденційності, а також уникати конфлікту інтересів. З'ясовано, що Франція активно впроваджує цифрові технології в нотаріальну сферу, включаючи електронний підпис та національний електронний реєстр нотаріальних документів, що водночас вимагає додаткових заходів для захисту персональних даних та кібербезпеки та створює нові обов'язки для нотаріусів щодо забезпечення конфіденційності та приватності клієнтів.

14. Проведений аналіз особливостей правового регулювання статусу нотаріусів у Німеччині показує, що нотаріальна система базується на поєднанні федеральних і земельних норм, забезпечуючи гнучкість і адаптацію до регіональних особливостей. Німецька модель нотаріату дозволяє поєднувати нотаріальну діяльність з адвокатською з огляду на історичний вплив державотворення на формування даної професії. Встановлено, нотаріуси в Німеччині, дотримуючись принципів безсторонності, виконують роль незалежних посередників у складних правочинах, надаючи високоякісні послуги завдяки своїй спеціалізації та професіоналізму, водночас адвокат-нотаріуси поєднують

нотаріальні та адвокатські послуги на основі принципу несумісності у справах меншої складності.

15. Особливу увагу приділено дослідженню досвіду Німеччини у напрямку цифровізації нотаріату, що є повільною з огляду на обережний та консервативний підхід до цього процесу та характеризується акцентом на інтеграцію окремих цифрових інструментів замість повної трансформації професії нотаріуса. З'ясовано, що використання блокчейн-технології в німецькому нотаріаті може бути корисним для автентифікації та зберігання документів, а використання штучного інтелекту може оптимізувати окремі робочі процеси нотаріусів. Досвід Німеччини може стати орієнтиром для українських реформ у нотаріальній сфері, де важливо уникати надмірної автоматизації та забезпечувати баланс між інноваціями та якістю нотаріальних послуг.

16. Обґрунтовано, що запровадження міжнародного досвіду в систему ліцензування, контролю та електронного нотаріату є стратегічним кроком для України, оскільки вдосконалення цих систем сприятиме підвищенню професійності нотаріусів і забезпеченню якісних послуг у зручному форматі. Розвиток електронного нотаріату сприятиме інтеграції українського нотаріату в європейський правовий простір, зміцнюючи його роль у захисті прав громадян, а регулярна переатестація нотаріусів підвищить професійний рівень, якість послуг та довіру громадськості до нотаріальної системи. Для реалізації процедури переатестації пропонується створити кваліфікаційну комісію, розробити єдину методологію оцінювання та використовувати цифрові платформи для сертифікаційних іспитів.

17. Відстоюється позиція, що контроль за доступом до нотаріальних реєстрів та захист персональних даних стане важливим складником автоматизованої системи моніторингу, впроваджуючи механізми, такі як багаторівнева аутентифікація та шифрування даних, для забезпечення безпеки інформації громадян.

18. Констатовано, що запровадження автоматизованої системи моніторингу в Україні принесе значні переваги для нотаріусів та клієнтів, включаючи

прозорість (всі процеси, пов'язані з діяльністю нотаріусів, стають прозорими, що підвищує довіру громадян до нотаріальної системи); захист від зловживань (автоматизація мінімізує можливість фальсифікацій та інших зловживань, що покращує безпеку нотаріальних послуг); ефективність управління (регулювальні органи отримують доступ до актуальної інформації стосовно діяльності нотаріусів, що полегшує їхнє управління та нагляд); відповідність міжнародним стандартам (автоматизація відповідає сучасним світовим тенденціям, що допомагає Україні інтегруватися в міжнародний правовий простір).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Medynska A. History of legal regulation of the notary institution. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. № 1 (9). Т. 2. С. 168-173.
2. Долинська М. С. Нотаріальний процес: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. 652 с.
3. Головка Б. Г. Нотаріат в Українських губерніях у складі Російської імперії за судовою реформою 1864 р. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/17_05_2019/pdf/23.pdf (дата звернення 15.10.2024).
4. Долинська М. С. Нотаріат: підручник. Львів : Ліга-Прес. 2018. 398 с.
5. Нотаріат в Україні: навчальний посібник/ Ю.В.Нікітін, С.С.Бичкова, А.Г. Чубенко, В.К. Матвійчук, Е.О. Гіда, Т.П. Устименко, Н.О. Чучкова. 4-те вид., доп. і перероб. / За заг.ред. докт.юрид.наук, професора Ю.В. Нікітіна. К.: ВНЗ «Національна академія управління». 2016. 586 с.
6. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12> (дата звернення 15.10.2024).
7. Шевчук Л. Основоположні принципи латинського нотаріату та їх реалізація в Україні: історико-правовий аспект. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2018. Вип. 66. С. 103-110.
8. Денисяк Н. М. Реформування інституту нотаріату в сучасних умовах євроінтеграції. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/04/97.pdf> (дата звернення 15.10.2024).
9. Чижмарь К. І. Назрів час оновити й доповнити стратегічні шляхи розвитку сучасного українського нотаріату. URL: <https://yur-gazeta.com/interview/nazriv-chas-onoviti-y-dopovniti-strategichni-shlyahi-rozvitku-suchasnogo-ukrayinskogo-notariatu.html> (дата звернення 15.10.2024).
10. Денисяк Н. М. Нормативно-правове регулювання нотаріальної діяльності в Україні. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2018/23.pdf (дата звернення 15.10.2024).

11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо нотаріату: Закон України від 01.10.2008 р. № 614-VI. Відомості Верховної Ради України. 2008. № 48. Ст. 358.

12. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 36. Ст. 275.

13. Про затвердження Правил ведення нотаріального діловодства: Наказ Міністерства юстиції України від 22.12.2010 р. № 3256/5. Офіційний вісник України. 2010. № 101. Ст. 3658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1413-10#Text> (дата звернення 15.10.2024).

14. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text> (дата звернення 15.10.2024).

15. Про поліпшення роботи з надання нотаріальних послуг населенню: Наказ Міністерства юстиції України від 30.05.2008 N 914/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0489-08#Text> (дата звернення 15.10.2024).

16. Грицяк Н. В., Баровська А. В. Інформаційні кампанії як механізм підвищення ефективності реалізації державної політики у сфері євроінтеграції. URL: https://www.libr.dp.ua/text/sp2007_2_5.pdf (дата звернення 15.10.2024).

17. Чижмарь К. І. Підвищення кваліфікації нотаріусів в Україні: проблеми та перспективи. URL: <http://yurradnik.com.ua/stati/d0-bf-d1-96-d0-b4-d0-b2-d0-b8-d1-89-d0-b5-d0-bd-d0-bd-d1-8f-d0-ba-d0-b2-d0-b0-d0-bb-d1-96-d1-84-d1-96-d0-ba-d0-b0-d1-86-d1-96-d1-97-d0-bd-d0-be-d1-82-d0-b0-d1-80-d1-96-d1-83-d1-81-d1-96-d0-b2/> (дата звернення 15.10.2024).

18. Чижмарь К. І. Теоретико-правові основи нотаріату в Україні : навчальний посібник. Київ. Центр учбової літератури. 2016. 200 с.

19. Юрченко В. Мета, завдання та функції нотаріуса в умовах реформування юстиції України. *Український часопис міжнародного права*. 2013. № 1/ 2013. С. 131–134.

20. Лиля-Барська А. В. Цифровізація нотаріальної діяльності в Україні. URL: http://lsej.org.ua/8_2021/53.pdf (дата звернення 15.10.2024).
21. Medynska A. Performing notarial acts for citizens of the Russian Federation under martial law conditions: current challenges. *Legal, Economic Science and Praxis*.. 2023. № 10. С. 14-17.
22. Волинець А. Е-нотаріальні дії. URL: <https://pravo.ua/articles/e-notarialni-dii/> (дата звернення 15.10.2024).
23. Нотаріат під час воєнного стану. Зміни. URL: <https://ahrens.kiev.ua/%D0%9D%D0%BE%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B0%D1%82-%D0%BF%D1%96%D0%B4-%D1%87%D0%B0%D1%81-%D0%B2%D0%BE%D1%94%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%83-%D0%97%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B8-463-ua.html> (дата звернення 15.10.2024).
24. Коротюк О. В. Нотаріат в умовах війни: практичний посібник / д. ю. н. : ОВК, 2024. 112 с.
25. Апалькова І. С. Нотаріат в Україні: становлення та запровадження цифрових технологій. URL: https://journals.uran.ua/sr_law/article/download/235308/234492 (дата звернення 15.10.2024).
26. Денисяк Н. Збереження нотаріусом професійної нотаріальної таємниці. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v3_2021/12.pdf (дата звернення 15.10.2024).
27. Чижмар К. І. Поняття нотаріату: питання правової природи. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc9/43.pdf> (дата звернення 15.10.2024).
28. Дякович М. М. Нотаріат як інститут охорони захисту прав та інтересів осіб. URL: https://www.pravoua.com.ua/ua/store/pravoukr/pravo_ukr_6_16/Diakovych_M_2016_6/ (дата звернення 15.10.2024).

29. Золотухіна О. М. Функції нотаріату: соціолого-правовий аналіз. URL: <http://www.soclaw.idpnan.kyiv.ua/v3-4-2015> (дата звернення 15.10.2024).
30. Мединська А. В. Особливості участі нотаріуса в судовому процесі. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття*: тези доповідей учасників V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 26 листопада 2021 року). Харків. 2021. С. 127-129.
31. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (дата звернення 30.06.2021)
32. Висєканцев О. Законодавство України про нотаріат: перспективи розвитку. *Публічне право*. 2012. № 3 (7). С. 405-411.
33. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод з поправками, внесеними Протоколами № 11 та 14 з моменту його набуття чинності 1 червня 2010 року. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-european-convention-on-human-rights-and-its-protocols> (дата звернення 15.10.2024).
34. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18 грудня 2009 р. № 14 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-09> (дата звернення 15.10.2024).
35. Справа «Кечко проти України» (Заява N 63134/00). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_025#Text (дата звернення 15.10.2024).
36. Справа «Щокін проти України» (Заяви № 23759/03 та № 37943/06). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_858#Text (дата звернення 15.10.2024).
37. Справа «Юрій Миколайович Івано проти України» (Заява № 40450/04). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_479#Text (дата звернення 15.10.2024).
38. Справа «Україна-Тюмень» проти України» (Заява № 22603/02). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_596#Text (дата звернення 15.10.2024).
39. Про умови оплати праці працівників державних нотаріальних контор та державних нотаріальних архівів: Постанова Кабінету Міністрів України № 1123

від 11 вересня 2007 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1123-2007-%D0%BF#Text> (дата звернення 15.10.2024).

40. Про затвердження Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату: Постанова Кабінету Міністрів України № № 923 від 31 серпня 2011 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/923-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення 15.10.2024).

41. Порядок допуску до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату: наказ Міністерства юстиції України № 1905/5 від 28 липня 2011 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0926-11#Text> (дата звернення 15.10.2024).

42. Порядок підвищення кваліфікації нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів: наказ Міністерства юстиції України № 1422/5 від 28 серпня 2014 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1046-14#Text> (дата звернення 15.10.2024).

43. Порядок видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю: наказ Міністерства юстиції України № 1043/5 від 11 липня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1170-12#Text> (дата звернення 15.10.2024).

44. Про затвердження Концепції реформування органів нотаріату в Україні: наказ Міністерства юстиції України № 3290/5 від 24 грудня 2010 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v3290323-10#Text> (дата звернення 15.10.2024).

45. Проект Нотаріального процесуального кодексу № 3197 від 19.09.2008 року. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=33400&pf35401=176591> (дата звернення 15.10.2024).

46. Круковес Н. В. Законопроект про нотаріат та його «правовий аналіз». URL: <http://www.minjust.gov.ua/58> (дата звернення 15.10.2024).

47. Коротюк О. В. Нотаріус як спеціальний суб'єкт злочину: дисертація кандидата юридичних наук: 12:00:08. Київ, 2014. 238 с.

48. Лиля-Барська А. В. Про публічно-правовий статус нотаріуса в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. Випуск № 1. С.130-134. URL: http://apnl.dnu.in.ua/1_2023/21.pdf (дата звернення 15.10.2024).

49. Bundesnotarordnung (BNotO). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bnoto/> (дата звернення 15.10.2024).

50. Wolf C. R. Notaries in Germany. In: Tremml, B., Buecker, B. (eds) *Key Aspects of German Business Law*. Springer, Berlin, Heidelberg. 1999. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-662-08065-8_11 (дата звернення 15.10.2024).

51. Чижмарь К. І. Інститут нотаріату в системі захисту прав і свобод людини і громадянина: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук: 12.00.02. КНУ ім. Т. Шевченка. Київ: 2015. 42 с. <http://npu.in.ua/images/novini/Avtoreferat.pdf> (дата звернення 15.10.2024).

52. Меркулов П. Ю. Нотаріус як суб'єкт трудового права. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне право»*. 2023. № 1. С. 264-269. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/279375/273965> (дата звернення 15.10.2024).

53. Ільїна Ю. П. Деякі питання, що виникають при визначенні правового статусу нотаріуса в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2011. №1. С. 105–108. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc1/24.pdf> (дата звернення 15.10.2024).

54. Чижмарь К. І. Конституційно-правові основи організації та діяльності органів нотаріату: окремі аспекти. *Науковий вісник УжНУ*. Серія Право. 2014. Випуск № 28. Том 1. С. 91-95.

55. Фурса С. Я. Теоретичні основи нотаріального процесу в Україні: автореферат дисертації доктора юридичних наук: 12.00.03 Інститутт держави і права імені В. М. Корецького: Київ, 2003. 40 с.

56. Комаров В. В., Баранкова В. В. Нотаріат: підручник. Харків, 2019. 416 с.

57. Баранкова В. В. Права та обов'язки нотаріуса. *Право та суспільство*. 2023. № 4. С. 45-52. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/4_2023/8.pdf (дата звернення 15.10.2024).

58. Dewi Padusi Daeng Muri, Galang Prayogo and Faisal Arif. The Rights and Obligations of Notaries According to Indonesian Law Concerning Notary Position. *International Journal of Mechanical Engineering and Technology*. 2018. 9(8). pp. 875–881. URL: <http://iaeme.com/Home/issue/IJMET?Volume=9&Issue=8> (дата звернення 15.10.2024).

59. Юрах В. М. Правовий статус нотаріуса у відносинах публічного характеру. *Наукові записки Кіровоградського державного університету імені Володимира Винниченка*. 2017. №1. С.151–155. URL: http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/snslnp_2017_1_28.pdf (дата звернення 15.10.2024).

60. Deontology and Rules of Organization for Notariats – UINL. Inicio - UINL. URL: <https://www.uinl.org/organizacion-de-la-funcion> (дата звернення 15.10.2024).

61. Cening Mariani, I. Nyoman Putu Budiarta, Ni Putu Ayu Sriasih Wesna. Right and obligations of notaries as protocol holders in providing copies of deeds to interested parties. *Journal of Social Sciences*. 2022. Vol. 5. URL: https://jss.utm.md/wp-content/uploads/sites/21/2022/03/JSS-1-2022_127-138.pdf (дата звернення 15.10.2024).

62. Мединська А. В. Правовий статус нотаріуса в Україні: регулювання, функції та етичні засади. *Російсько-українська війна: право, безпека, світ: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Тернопіль, 29-30 квітня 2022 року). м. Тернопіль, 2022. С. 397-399.

63. Баранкова В. В. Нотаріус як суб'єкт нотаріального процесу. *Науковий вісник УжНУ*. Серія «Право». 2023. Випуск 76 (1). С. 127–134 URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/03/76_part-1.pdf (дата звернення 15.10.2024).

64. Постанова Касаційного цивільного суду від 20 липня 2022 року (справа N 461/2565/20, провадження N 61-21209св21). URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/105533339?utm_source=jurliga.ligazakon.ua&utm_medium=news&utm_content=jl03 (дата звернення 15.10.2024).

65. Постанова Касаційного цивільного суду від 20 грудня 2023 року (справа № 523/4642/22, провадження № 61-13095св23). URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=115898890&red=10000312a069241cabbae5898f67bc7b3bf012&d=5> (дата звернення 15.10.2024).

66. Постанова Касаційного цивільного суду від 24 січня 2024 року (справа № 511/1875/21, провадження № 61-4596св23). URL: https://protocol.ua/ru/postanova_ktss_vp_vid_24_01_2024_roku_u_spravi_511_1875_21/ (дата звернення 15.10.2024).

67. Постанова Касаційного цивільного суду від 16 червня 2021 року (справа № 757/22958/19-ц, провадження № 61-12026св20). URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=97903461&red=1000031240dd855ff323ea9e95c3f246037bf8&d=5> (дата звернення 15.10.2024).

68. Рішення Рівненського міського суду Рівненської області від 25 березня 2022 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103800553> (дата звернення 15.10.2024).

69. Денисяк Н. М. Етика та професійна поведінка нотаріусів України. *Правове життя сучасної України: у 2 т.: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції.* (Одеса, 17 трав. 2019 р.). 2019. Т. 2. 2019. 788 с. С. 523-526. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b90a1078-f076-4d05-a8e7-9fb452e8265b/content> (дата звернення 15.10.2024).

70. Вдовічена Л., Меленко О. Правова природа нотаріальної діяльності. *Підприємництво, господарство і право.* 2021. Випуск 5. С. 88-92. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/5/16.pdf> (дата звернення 15.10.2024).

71. Долинська М. С. Проблеми нотаріального процесу: підручник. Львів : ЛьвДУВС. 2022. 744 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4948/3/dolynska-ProblNotarProc_28-10-2022.pdf (дата звернення 15.10.2024).

72. Маржина А. А. Теоретико-правові аспекти механізму здійснення нотаріальної діяльності. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії: за спеціальністю 081 «Право» (08 – Право). Інститут держави і права ім. В. М.

Корецького НАН України. Київ, 2023. URL: <https://docs.idpk.org/wp-content/uploads/2023/06/dysertacziya-marzhyna-a.a.pdf> (дата звернення 15.10.2024).

73. Правила професійної етики нотаріусів України: Наказ Міністерства юстиції України від 07.06.2021 № 2039/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-21#Text> (дата звернення 15.10.2024).

74. Савицька Н. А. Нормативно-правові засади здійснення нотаріатом правоохоронної функції держави. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. Випуск 4. Ч. 2. С. 76-80. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2019/4/part_2/18.pdf (дата звернення 15.10.2024).

75. Марченко В. Нотаріат майбутнього: нові часи - нові правила. *Нотаріат України*. 2019. № 3 (34). С. 4-6. URL: <https://npu.ua/wp-content/uploads/2019/10/NU-3-2019.pdf> (дата звернення 15.10.2024).

76. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України № 164 від 28.02.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 15.10.2024).

77. Про санкції: Закон України від 14.08.2014 року № 1644-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text> (дата звернення 15.10.2024).

78. Кияниця Л. В. Роль і значення функцій нотаріату в правовій системі України. *Часопис Київського університету права*. 2023. Випуск 3. С. 180-186.

79. Долинська М. С. Функції українського нотаріату: поняття та види. *Форум права*. 2011. Випуск 4. С. 208–212. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3880/1/FP_index.htm_2011_4_34.pdf (дата звернення 15.10.2024).

80. Кияниця Л. В. Класифікація функцій нотаріату. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*. 2022. №4(22). С.57-64.

81. Дергільова О. Г. Нотаріальні акти в системі правових актів сучасного права: загальнотеоретичне дослідження. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії: спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і

права; історія політичних і правових учень з галузі знань «081» Право. Одеса. 2017. 201 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6cdb9cd0-c1dd-4133-b795-5a136c66fd3c/content> (дата звернення 15.10.2024).

82. Комаров В., Баранкова В. Нотаріат України та перспективи його розвитку. *Право України*. 2020. № 9. С. 43-61. URL: <https://pravoua.com.ua/ua/store/download/?dtype=article&id=3383> (дата звернення 15.10.2024).

83. Мироненко М. Основні принципи здійснення медіації нотаріусом в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2022. Випуск 4 (32). С.77-82. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1500/1551> (дата звернення 15.10.2024).

84. Дякович М. М. Нотаріус як медіатор. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 1. С. 54-55. URL: http://lsej.org.ua/1_2015/14.pdf (дата звернення 15.10.2024).

85. Долинська М. С. Медіація як одна із функцій українського нотаріального процесу. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 2. С. 74-78. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/261621/258043> (дата звернення 15.10.2024).

86. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення 15.10.2024).

87. Teremetskyi Vladyslav, Tokarieva Kseniia, Stefanchuk Mykola, Kovach Yaroslava, Fastand Oleksii, Tetiana Fedorenko. Prospects for the Development of Mediation Institute in Notarial Activities. *Archives des Sciences*. 202474. 1-6. 10.62227/as/74201

88. Бондарєва М. Медіативний аспект у нотаріальній діяльності з оформлення спадкових прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 1. С. 4–7. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/1/2.pdf> (дата звернення 15.10.2024).

89. Німак М.О. Перспективи проведення медіації нотаріусом в умовах сьогодення. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 5. 2020. С. 66-68. http://lsej.org.ua/5_2020/16.pdf (дата звернення 15.10.2024).

90. Дякович М. М. Пропозиції щодо розвитку медіації в нотаріальній практиці нотаріусів. *Часопис Київського університету права*. № 4. 2014. С. 137-139. http://jnas.nbu.gov.ua/j-pdf/Chkup_2014_4_33.pdf (дата звернення 15.10.2024).

91. Notary Law of Georgia from 04.12.2009 No 2283. https://www.notary.ge/res/docs/sakanonmdeblo/axali_aktebi/eng/notary_law.pdf (дата звернення 15.10.2024).

92. Белінська К. Перспективи розвитку нотаріату в Україні шляхом надання нотаріусам функцій медіатора. *Мала енциклопедія нотаріуса*. № 3 (93). 2017. С.93-95. <http://yurradnik.com.ua/wp-content/uploads/2017/08/Byelinska.pdf> (дата звернення 15.10.2024).

93. Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32008L0052> (дата звернення 15.10.2024).

94. PRACTICAL GUIDE TO CROSS-BORDER NOTARIAL MEDIATION. 2018. <https://www.notariesofeurope.eu/wp-content/uploads/2018/10/guide-mediation-en-min.pdf> (дата звернення 15.10.2024).

95. Paulius Cerka, Jurgita Grigiene, Evelina Poderyte. Possibility for notaries of Latin tradition to carry mediation function. *Themis Polska Nova*. Issure 1(8). 2015. P.50-70. <https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/tpn/8/TPN2015103.pdf> (дата звернення 15.10.2024).

96. Дерев'янюк Д.С. Особливості нотаріальної охорони корпоративних прав. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. Випуск 64. 2021. С. 112-117. <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/08/23-1.pdf> (дата звернення 15.10.2024).

97. Марченко В. М. Окремі питання впровадження в Україні системи Е-Нотаріату. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 1 (30). 2020. С. 42-46. http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1_2020/11.pdf (дата звернення 15.10.2024).

98. Aghenitei M. Global Notarial Digitalization. *Acta Universitatis Danubius. Juridica*. Vol. 18, No. 3. 2022, pp. 149-167. <https://dj.univ-danubius.ro/index.php/AUDJ/article/view/2485/2547> (дата звернення 15.10.2024).

99. Іліопол І. М. Електронний нотаріат: переваги та ризики. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1. 2022. С. 86-88. http://www.lsej.org.ua/1_2022/19.pdf (дата звернення 15.10.2024).

100. Порядок реалізації експериментального проекту щодо процедури ведення Електронного реєстру нотаріальних дій. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2024 № 619. <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/665/9c2/2ad/6659c22ad0a2e285391806.pdf> (дата звернення 15.10.2024).

101. Вдовічена Л., Лукіяч Д. Концепція е-нотаріату в правовій системі України: перспективи та ризики. *Ерліхівський журнал*. Випуск 8. 2024. С. 11-18. <https://journals.chnu.chernivtsi.ua/index.php/main/article/download/74/55/109> (дата звернення 15.10.2024).

102. Гришанова Н. В Україні реалізовуватиметься експериментальний проект щодо ведення Електронного реєстру нотаріальних дій. 2024. <https://advokatrada.cn.ua/%D0%B2-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96-%D1%80%D0%B5%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D1%82%D1%8C%D1%81%D1%8F-%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%B5/> (дата звернення 15.10.2024).

103. Conclusions Electronic notarial acts and paperless processes: technical and legal issues. International Union of Notaries: 28th International Congress of Notaries. France. 2016. <https://www.uinl.org/documents/20181/44832/Paris+2016->

[Th%C3%A8me+2-Conclusions+EN+%28def%29/c634260e-6911-4573-a0c8-dde3bef1ae3f](#) (дата звернення 15.10.2024).

104. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 року № 2155-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення 15.10.2024).

105. Сироватченко М. Окремі питання вчинення нотаріальних дій під час воєнного стану в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. № 3 (39). 2023. С. 134-141. <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/nov/32095/21.pdf> (дата звернення 15.10.2024).

106. Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану від від 6 березня 2022 р. N 209. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 15.10.2024).

107. Письменний О. Сучасні проблеми інституту нотаріату в умовах воєнного стану. *Публічне право*. № 1 (49). 2023. С. 23-30. <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/49/3.pdf> (дата звернення 15.10.2024).

108. Омельченко А. В., Кожура Л. О. Законодавство України про нотаріальну діяльність в умовах правового режиму воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 6. 2023. С. 720-723. http://lsej.org.ua/6_2023/170.pdf (дата звернення 15.10.2024).

109. Вдовічен В.А, Вдовічена Л.І. Кримінально-правова й адміністративно-правова відповідальність нотаріуса: порівняльно-правовий аналіз: Challenges of legal science and education: an experience of EU countries and introduction in Ukraine: Collective monograph. Frankfurt (Oder): Izdevniecība «Baltija Publishing», 2020. С.120-135.

<http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/84/2170/4706-1?inline=1> (дата звернення 15.10.2024).

110. Білоскурська О.В. Федорчук М.Д. Юридична відповідальність нотаріуса за порушення нотаріальної таємниці в Україні. *Науковий вісник*

Ужгородського Національного Університету. Серія: Право. Випуск 77. Ч. 2. 2023. С. 264-269. <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/284353> (дата звернення 15.10.2024).

111. Нелін О. І. Юридична відповідальність нотаріуса: теоретичний аспект і практичні виміри. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. № 2. 2015. С. 89-96. <https://elar.naiu.kiev.ua/items/7faebfd3-3172-4d79-b052-60820ef0e47a> (дата звернення 15.10.2024).

112. Мирза С. С. Юридична відповідальність нотаріуса за правом України: теоретико-правовий аспект. *Держава та регіони*. Серія: Право. № 2 (80). 2023 р. С. 331-336. http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/2_2023/58.pdf (дата звернення 15.10.2024).

113. Григоренко Є. І. Особливості обґрунтування концепції проспективної юридичної відповідальності у сучасній правовій доктрині. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 11. 2022. С. 30-32. http://lsej.org.ua/11_2022/2.pdf (дата звернення 15.10.2024).

114. Мединська А. В. Правове регулювання юридичної відповідальності нотаріусів в Україні: аналіз, проблеми та шляхи вдосконалення. *Право UA*. 2020. №3. С. 266-271.

115. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n2571> (дата звернення 15.10.2024).

116. Молдован А.В. Кримінальний процес: Україна, ФРН, Франція, Англія, США. 2-ге видання Навчальний посібник К.: Центр учбової літератури, 2010. 352 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Moldovan_Andrii/Kryminalnyi_protses.pdf (дата звернення 15.10.2024).

117. Criminal Code of Germany (StGB). <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/> (дата звернення 15.10.2024).

118. Білоскурська О. В., Федорчук М. Д. Юридична відповідальність нотаріуса за порушення нотаріальної таємниці. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія: Право. Випуск 77. Ч. 2. 2023. С. 264-269. <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/284353> (дата звернення 15.10.2024).

119. Козаєва Н. Матеріали круглого столу «Нотаріус як фігурант кримінального провадження». *Юридична практика*. 2024. <https://pravo.ua/notarius-iak-fihurant-kryminalnoho-provadhennia-pohliad-ekspertiv-na-problematyku/> (дата звернення 15.10.2024).

120. Strafgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322), das zuletzt durch Artikel 2 des Gesetzes vom 19. Juni 2019 (BGBl. I S. 844) geändert worden ist. URL: <https://www.gesetze-iminternet.de/stgb/BJNR001270871.html> (дата звернення 15.10.2024).

121. BGH 2 StR 513/00 - 4. Juli 2001 (LG Frankfurt/Main). <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/2/00/2-513-00.pdf> (дата звернення 15.10.2024).

122. Ладіна Л. С. Адміністративно-правова відповідальність приватного нотаріуса за корупційні або пов'язані із корупцією правопорушення. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія: Право. Випуск 77. Ч. 2. 2023. С. 75-79. <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/06/14-2.pdf> (дата звернення 15.10.2024).

123. Бондаренко В. Матеріали круглого столу «Нотаріус як фігурант кримінального провадження». *Юридична практика*. 2024. <https://pravo.ua/notarius-iak-fihurant-kryminalnoho-provadhennia-pohliad-ekspertiv-na-problematyku/> (дата звернення 15.10.2024).

124. Ладіна Л. С. Поняття та завдання адміністративної відповідальності в системі юридичної відповідальності приватного нотаріуса за українським законодавством. *Правовий часопис Донбасу*. № 2 (63). 2018. С. 72-76. <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ec94e2fa-a8ee-4f98-909b-d37147fc21cf/content> (дата звернення 15.10.2024).

125. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12. 1984 року № 8073-Х. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n1442> (дата звернення 15.10.2024).

126. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 року № 1700-VII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#n26> (дата звернення 15.10.2024).

127. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 року № 435-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n5466> (дата звернення 15.10.2024).

128. Орзіх Ю.Г. Нотаріальна таємниця і проблеми її правозастосування: міфи та реальність. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. Випуск 59. Том 1. 2019. С. 162–166. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1801049/FULLTEXT01.pdf> (дата звернення 15.10.2024).

129. Шинкарук А.І. До проблеми дисциплінарної відповідальності нотаріусів за порушення законодавства у сфері державної реєстрації *Науковий вісник публічного та приватного права*. № 6 (14). 2017. С. 49-53. http://nvppp.in.ua/vip/2017/6/tom_4/9.pdf (дата звернення 15.10.2024).

130. Ладіна Л. С., Веселов М. Ю. Правові аспекти професійної відповідальності приватного нотаріуса. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 10. 2023. С. 668-670. http://lsej.org.ua/10_2023/161.pdf (дата звернення 15.10.2024).

131. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 року № 322-VII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення 15.10.2024).

132. Мединська А. В. Дисциплінарна відповідальність нотаріуса як засіб забезпечення законності. *Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді: збірник тез доповідей III Міжнародної студентської наукової конференції* (м. Тернопіль, 15 травня 2019 року). Тернопіль, 2019. С. 384-386.

133. Порядок застосування заходів стягнення за порушення Правил професійної етики нотаріусів України: Рішення РАДИ НПУ від 09 вересня 2021 протокол №87. <https://npu.ua/wp-content/uploads/2021/10/stiagnennia2021.pdf> (дата звернення 15.10.2024).

134. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 № 1952-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text> (дата звернення 15.10.2024).

135. Коротюк О. В. Науково-практичний коментар Закону України «Про нотаріат». Х.: Право, 2012. 641 с.

136. Vdovichen V., Vdovichena L. Professional responsibility of notaries: ontological aspect. *European Journal Of Law And Public Administration*. 6 (2). 2019. pp. 148-156. <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1442> (дата звернення 15.10.2024).

137. Prima Dienta Putra, Mohammad Fajri Mekka Putra. The Role of The Notary Code of Ethics and Notary Legislation Against Notaries Who Commit Criminal Acts of Fraud and Embezzlement (Case Study Court Decision Surabaya No 2200/PID.B/2020/PN SBY). *Legal Brief*. Volume 11, No 5. 2022. pp. 2895-2903. <https://legal.isha.or.id/index.php/legal/article/download/518/463/2129> (дата звернення 15.10.2024).

138. Manoylo N. Analysis of Directive Ethical Requirements of the Notary's Professional Activity in the Context of the Neuroethical Approach to the Formation of Legal Norms. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. 13(1Sup1). 2022. P.357-371. <https://doi.org/10.18662/brain/13.1Sup1/323> (дата звернення 15.10.2024).

139. Natasya Rizki Asti, Fransiscus Xaverius Arsin. Duties and authority of a notary in producing land deeds. *Awang Long Law Review*. Vol. 6, No. 1. 2023. Pp. 74-82. <https://ejournal.stih-awanglong.ac.id/index.php/awl/article/download/1004/566> (дата звернення 15.10.2024).

140. Rudolf B. Schlesinger. *Comparative Law: Cases, Texts, Materials*. (2d edition). Brooklyn: Foundation Press, 1959. Pp. xliv, 635

141. Murray, Peter L., and Rolf Stürner. *The Civil Law Notary - Neutral Lawyer for the Situation : A Comparative Study on Preventative Justice in Modern Societies*. Verlag C.H. Beck, 2010. 221 p.

142. Марценко Н., Лукасевич-Крутник І. Процесуальні особливості визнання дійсним нікчемного правочину, вчиненого з порушенням обов'язкової нотаріальної форми. *Актуальні проблеми правознавства*. Випуск 1 (37). 2024.

C. 277-285. <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1848> (дата звернення 15.10.2024).

143. Verstappen, L. C. A. The Dutch situation on regulation of notaries. In N. E. H. M. Zeegers, & H. E. Broring (Eds.). *Professions under pressure. Lawyers and Doctors between profit and public interest*. 2008. pp. 11-27 - hfdst. 1. Boom Juridische uitgevers

144. Мединська А. В. Організація, призначення та регулювання професійної діяльності нотаріуса у Німеччині та Франції. *Європейські перспективи*. 2021. № 2. С. 232-238.

145. Zeng Rongxin. Real Estate Operations and Notary System at Civil Law Legal System. *US-CHINA LAW REVIEW*. Vol. 9:547. 2012. Pp. 547-559. <https://www.davidpublisher.com/Public/uploads/Contribute/561b5dcf5e798.pdf> (дата звернення 15.10.2024).

146. Martsenko N., Zvenyhoretska N. Legal and procedural aspects of notarial protection in Ukraine and in foreign countries. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Право. Випуск 27. 2024. С. 100-110. <https://visnyk.mu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/158/154> (дата звернення 15.10.2024).

147. Pedro A. Malavet. Counsel for the Situation: The Latin Notary, a Historical and Comparative Model. 19 *Hastings Int'l & Comp. L. Rev.* 389 (1996). https://repository.uclawsf.edu/hastings_international_comparative_law_review/vol19/iss3/1 (дата звернення 15.10.2024).

148. Василів С., Сорочкіна О. Світові системи нотаріату: порівняльний аналіз. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Том 7. № 1. 2020. С. 134-140. <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/may/21501/23.pdf> (дата звернення 15.10.2024).

149. Closten, Michael L. and Dixon, G. Grant III. Notaries Public from the Time of the Roman Empire to the United States Today, and Tomorrow. *North Dakota Law Review*. Vol. 68. No. 4. 1992. Article 1. <https://commons.und.edu/ndlr/vol68/iss4/1> (дата звернення 15.10.2024).

150. Décret n° 2023-1297 du 28 décembre 2023 relatif au code de déontologie des notaires. <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000048706693/> (дата звернення 15.10.2024).

151. Рудченко О.В. Публічні послуги як предмет діяльності нотаріусів в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1. 2022. С. 388-395. http://lsej.org.ua/1_2022/98.pdf (дата звернення 15.10.2024).

152. Світличний О.П. Публічні послуги: сутнісні характеристики. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 2. 2021. С. 199–202. http://lsej.org.ua/2_2021/49.pdf (дата звернення 15.10.2024).

153. Poitras, J. B. LA DÉONTOLOGIE NOTARIALE ENVERS LES CLIENTS, LES COLLÈGUES NOTAIRES ET L'ÉTAT. *Revue du notariat*. 101(1). 1999. P. 54–96. <https://doi.org/10.7202/1046324ar> (дата звернення 15.10.2024).

154. Krasnohor V., Derevianko N. Foreign experience in administrative and legal framework for notarial secrecy and its potential application in Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 8. 2022. P. 15–21. doi: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2022.8.02> (дата звернення 15.10.2024).

155. Wuidar, Simon et Pierre Flandrin. « Digitaliser le notariat, entre évolution de l'identité professionnelle et maintien du monopole. » *Relations industrielles / Industrial Relations*, volume 77, numéro 3, 2022. <https://doi.org/10.7202/1094214ar> (дата звернення 15.10.2024).

156. Gueguang Tsalefacq Ghomo. L'apport de la digitalisation dans le notariat OHADA. 2023. <https://www.village-notaires-patrimoine.com/l-apport-de-la-digitalisation-dans-le-notariat-ohada#:~:text=La%20digitalisation%20permettra%20%C3%A0%20am%C3%A9liorer,traiter%20et%20conserver%20ses%20actes> (дата звернення 15.10.2024).

157. Notaires 2.0 : Les enjeux de la digitalisation. <https://cabinet-bontemps.fr/blog/notaire-2-0-les-enjeux-de-la-digitilisation/> (дата звернення 15.10.2024).

158. Schmid, C. U. (2012). The Dutch and German Notarial Systems Compared. (ZERP-Arbeitspapier, 2). Bremen: Zentrum für Europäische Rechtspolitik (ZERP) an

der Universität Bremen. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-62448-3> (дата звернення 15.10.2024).

159. Unterschied zwischen Anwaltsnotar und Notar - einfach erklärt. https://www.anwalt.de/rechtstipps/unterschied_anwaltsnotar_notar (дата звернення 15.10.2024).

160. Notariatsreform in Baden-Württemberg: Das hat sich seither verändert. 2022. <https://www.staatsanzeiger.de/nachrichten/politik-und-verwaltung/notariatsreform-in-baden-wuerttemberg-das-hat-sich-seither-veraendert/> (дата звернення 15.10.2024).

161. Koos Stefan. The Digitization of Notarial Tasks - A Comparative Overview and Outlook of 'Cyber Notary' In Indonesia and Germany. *The Indonesian Journal of Socio-Legal Studies*. Vol. 2: No. 2, Article 1. 2023. DOI: 10.54828/ijsls.2023v2n2.1 <https://scholarhub.ui.ac.id/ijsls/vol2/iss2/1> (дата звернення 15.10.2024).

162. Lubis, I., Murwadi, T., Siregar, M., Sukarja, D., Robert, R., Harianto, D., & Ketaren, M. M. Comparison of Civil Law Regarding The Implementation of Cyber Notary in Countries With Common Law and Civil Law Traditions. *Jurnal IUS Kajian Hukum Dan Keadilan*. 10(1), 2022. P. 1–11. <https://doi.org/10.29303/ius.v10i1.981> (дата звернення 15.10.2024).

163. Regulation (EU) No 910/2014 of the European Parliament and of the Council of 23 July 2014 on electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market and repealing Directive 1999/93/EC. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32014R0910> (дата звернення 15.10.2024).

164. Directive (EU) 2019/1151 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 amending Directive (EU) 2017/1132 as regards the use of digital tools and processes in company law. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019L1151> (дата звернення 15.10.2024).

165. E-notary self-service. <https://www.notar.ee/en> (дата звернення 15.10.2024).

166. Notare verwahren Urkunden auch elektronisch. <https://www.elektronisches-urkundenarchiv.de/> (дата звернення 15.10.2024).

167. Bürgerliches Gesetzbuch. <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/> (дата звернення 15.10.2024).

168. Beurkundungsgesetz. <https://www.gesetze-im-internet.de/beurkg/> (дата звернення 15.10.2024).

169. Blockchain Based Notary Proof Of Concept. <https://interoperable-europe.ec.europa.eu/collection/blockchain-egov-services/solution/blockchain-based-notary-proof-concept> (дата звернення 15.10.2024).

170. Koos S. Artificial Intelligence - science fiction and legal reality. *Malaysian Journal of Syariah and Law*. 6(3). 2018. P. 23–29. <https://doi.org/10.33102/mjssl.vol6no3.135> (дата звернення 15.10.2024).

171. Мединська А. В. Цифровізація нотаріальних послуг: сучасні виклики та міжнародний досвід. *Гуманітарні аспекти цифрового суспільства: тези доповідей учасників міжнародної науково-практичної конференції* (м. Харків, 8 грудня 2022 року). Харків, 2022. С. 142-145.

172. Vdovicheva L., Lukiiian D. The concept of e-notary in the legal system of Ukraine: prospects and risks. URL: <https://journals.chnu.chernivtsi.ua/index.php/main/article/view/74> (дата звернення 15.10.2024).

173. Мединська А. В. Особливості професійної етики у діяльності нотаріусів Молдови та Італії. *Наукові записки*. Серія: Право. 2024. Випуск 16. С. 165-170.

174. Specific Study of the CEPEJ on the Legal Professions: Notaries – 2020 data. URL: <https://rm.coe.int/specific-study-on-notaries-2020-data-cnue-en-final/1680ae1122> (дата звернення 15.10.2024).

175. Certification Practice Statement Certificates of the General Council of Notaries. URL: http://www.ctnotariado.com/pki/v2/docs/dpc/EN/DPC_CGN_V2_EN.pdf (дата звернення 15.10.2024).

176. Consiglio Nazionale del Notariato Qualified Certification Authority – Certification Practice Statement. URL: <https://ca.notariato.it/documentazione/CPSCNN.pdf> (дата звернення 15.10.2024).

177. Kateryna Chyzhmar. Particularities of organizational guarantees of notarial activities. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2022/12/1.pdf> (дата звернення 15.10.2024).

178. Markovych Kh.M. To the question about the history of Ukrainian notary. URL: http://lsej.org.ua/10_2022/42.pdf (дата звернення 15.10.2024).

179. Adhi, Yuli & Sulistianingsih, Dewi & Widanarti, Herni & Rahmanda, Bagus & Prabowo, Muchammad. (2022). Document Digitization By Notary As Part of Cyber Notary Provision. *Pandecta Research Law Journal*. 17. 313-322. URL: [10.15294/pandecta.v17i2.40181](https://doi.org/10.15294/pandecta.v17i2.40181). (дата звернення 15.10.2024).

180. Haga, Shinya & Omote, Kazumasa. Blockchain-Based Autonomous Notarization System Using National eID Card. *IEEE*. URL: [10.1109/ACCESS.2022.3199744](https://doi.org/10.1109/ACCESS.2022.3199744). (дата звернення 15.10.2024).

181. Richard T. Snodgrass, Shilong Stanley Yao and Christian Collberg. Tamper Detection in Audit Logs. URL: <https://www.vldb.org/conf/2004/RS13P1.PDF> (дата звернення 15.10.2024).

182. Balansay, Aldrin & Bano, Janilie & Bernales, Mery & Luchavez, Meriane & Jr, Jose. Development and Implementation of Automated Notarial Data Management System. URL: [10.18421/SAR73-09](https://doi.org/10.18421/SAR73-09). ((дата звернення 15.10.2024).

183. Dolynska Mariia, Marych Khrystyna, Markovych Khrystyna, Nimak Mariia, Pavliv-Samoil Nadiia. Peculiarties of certain types of notarial proceedings in Ukraine. URL:

https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4350/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_%D0%9D%D0%BE%D1%82%D0%B0%D1%80%20%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B4%20%D0%94%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%202021.pdf (дата звернення 15.10.2024).

184. Ene Andresen. State Tasks of the Public Office of Notary — Belonging to the Domain of National or European Union Law? URL: https://www.juridicainternational.eu/public/pdf/ji_2009_XVI_157.pdf (дата звернення 15.10.2024).

185. Donald, Henry. The Importance of Using Electronic Deeds to Facilitate The Service and Storage of Notary Archives. URL: 10.30641/dejure.2022.V22.483-498. (дата звернення 15.10.2024).

186. Friedrich Schwank. CyberDOC and e-Government: the electronic archive of Austrian notaries. URL: <https://journals.sas.ac.uk/deeslr/article/view/1724> (дата звернення 15.10.2024).

187. Vamelia Kencana, Ahmad Syaufi, Rahmida Erliyani. The Urgency of Electronic Notary Protocol Storage in E-Notary Perspective. URL: <https://ijsshr.in/v6i8/Doc/13.pdf> (дата звернення 15.10.2024).

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Medynska A. History of legal regulation of the notary institution. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. № 1 (9). Т. 2. С. 168-173.
2. Мединська А. В. Правове регулювання юридичної відповідальності нотаріусів в Україні: аналіз, проблеми та шляхи вдосконалення. *Право UA*. 2020. №3. С. 266-271.
3. Мединська А. В. Організація, призначення та регулювання професійної діяльності нотаріуса у Німеччині та Франції. *Європейські перспективи*. 2021. № 2. С. 232-238.
4. Medynska A. Performing notarial acts for citizens of the Russian Federation under martial law conditions: current challenges. *Legal, Economic Science and Praxis*. 2023. № 10. С. 14-17.
5. Мединська А. В. Особливості професійної етики у діяльності нотаріусів Молдови та Італії. *Наукові записки*. Серія: Право. 2024. Випуск 16. С. 165-170.
6. Medynska A. Notaries' activities during the war: Ukrainian experience. *Civitas Hominibus*. 2024. № 19. Р. 93-107.

Опубліковані праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Мединська А. В. Фінансове забезпечення нотаріату в країнах загального права. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні*

реалії та міжнародний досвід: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 5-6 квітня 2019 року). Тернопіль, 2019. С. 215-216.

8. Мединська А. В. Дисциплінарна відповідальність нотаріуса як засіб забезпечення законності. *Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді: збірник тез доповідей III Міжнародної студентської наукової конференції (м. Тернопіль, 15 травня 2019 року). Тернопіль, 2019. С. 384-386.*

9. Мединська А. В. Особливості участі нотаріуса в судовому процесі. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття: тези доповідей учасників V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 26 листопада 2021 року). Харків. 2021. С. 127-129.*

10. Мединська А. В. Правовий статус нотаріуса в Україні: регулювання, функції та етичні засади. *Російсько-українська війна: право, безпека, світ: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 29-30 квітня 2022 року). м. Тернопіль, 2022. С. 397-399.*

11. Мединська А. В. Цифровізація нотаріальних послуг: сучасні виклики та міжнародний досвід. *Гуманітарні аспекти цифрового суспільства: тези доповідей учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 8 грудня 2022 року). Харків, 2022. С. 142-145.*

12. Мединська А. В. Особливості діяльності нотаріуса в Польщі: аналіз правового регулювання та професійних стандартів. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 19-20 квітня 2024 року). м. Тернопіль, 2024. С. 289-291.*

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46009; тел./факс +380 (352) 51-75-75;
www.wunu.edu.ua; rektor@wunu.edu.ua; ідентифікаційний код за ЄДРПОУ 33680120

№ 126-29/2681

19 листопада 2024р

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-педагогічної роботи
Західноукраїнського національного
університету
к.е.н., доцент
Віктор ОСТРОВЕРХОВ

АКТ

**про результати впровадження дисертаційного дослідження
Мединської Анжели Володимирівни на тему «Адміністративно-правовий статус
нотаріуса в Україні та у зарубіжних країнах», поданої на здобуття наукового
ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне
право і процес; фінансове право; інформаційне право,
у навчальний процес юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету**

Комісія у складі:

Голови: Сломи Валентини Миколаївни, заступника декана юридичного факультету, професора кафедри цивільного права і процесу, доктора юридичних наук, професора,

Членів комісії: Москалюк Надії Богданівни, заступника декана юридичного факультету, професора кафедри безпеки та правоохоронної діяльності, доктора юридичних наук, професора,

Кравчук Мар'яни Юріївни, завідувача кафедри адміністративного права та судочинства, доктора юридичних наук, професора,

склала даний акт про те, що результати дисертаційного дослідження Мединської Анжели Володимирівни на тему «Адміністративно-правовий статус нотаріуса в Україні та у зарубіжних країнах», використовується у навчальному процесі для занять з дисциплін «Правові інституції України», «Нотаріат в Україні», які викладаються для здобувачів освіти ступеня бакалавра спеціальності 081 – Право.

Результати наукового дослідження знайшли своє відображення у навчально-методичних виданнях з вказаних дисциплін, опорних конспектах лекцій та інших навчальних матеріалах. Зокрема, в якості джерел для поглибленого вивчення окремих тем рекомендовано наступні публікації:

1. Medynska A. History of legal regulation of the notary institution. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. № 1 (9). Т. 2. С. 168-173.

2. Мединська А. В. Правове регулювання юридичної відповідальності нотаріусів в Україні: аналіз проблеми та шляхи вдосконалення. *Право UA*. 2020 №3. С. 266-271.
3. Мединська А. В. Організація, призначення та регулювання професійної діяльності нотаріуса у Німеччині та Франції. *Європейські перспективи*. 2021 № 2. С. 232-238.
4. Medynska A. Performing notarial acts for citizens of the Russian Federation under martial law conditions: current challenges. *Journal of Law and Social Sciences*. 2023 № 10. С. 14-17.
5. Мединська А. В. Особливості професійної етики у діяльності нотаріусів Молдови та Італії. *Наукові записки. Серія: Право*. Випуск 16. 2024. С. 165-170.
6. Medynska A. Notaries' activities during the war: Ukrainian experience. *Civitas Hominibus*. 2024. № 19. Р. 93-107.
7. Мединська А. В. Фінансове забезпечення нотаріату в країнах загального права. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль, 5-6 квітня 2019 р). Тернопіль, 2019. С. 215-216.
8. Мединська А. В. Дисциплінарна відповідальність нотаріуса як засіб забезпечення законності. *Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді*: збірник тез доповідей III Міжнародної студентської наукової конференції (м. Тернопіль, 15 травня 2019 р.). Тернопіль, 2019. С.384-386.
9. Мединська А. В. Особливості участі нотаріуса в судовому процесі. Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття: тези доп. учасників V Всеукр. наук-практ. конф. (Харків, 26 листопада 2021 року). Харків. 2021. С. 127-129.
10. Мединська А. В. Правовий статус нотаріуса в Україні: регулювання, функції та етичні засади. Російсько-українська війна: право, безпека, світ: збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 29-30 квітня 2022 року). м. Тернопіль, 2022. С. 397-399.
11. Мединська А. В. Цифровізація нотаріальних послуг: сучасні виклики та міжнародний досвід. Гуманітарні аспекти цифрового суспільства: тези доп. учасників міжн. наук.-практ. конф. (м. Харків, 8 грудня 2022 р.). Харків, 2022. С. 142-145.
12. Мединська А. В. Особливості діяльності нотаріуса в Польщі: аналіз правового регулювання та професійних стандартів. Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 19-20 квітня 2024 року). м. Тернопіль, 2024. С. 289-291.

Голова комісії:

заступник декана юридичного факультету,
професор кафедри цивільного права і процесу,
доктор юридичних наук, професор

 Валентина СЛОМА

Члени комісії:

заступник декана юридичного факультету,
професор кафедри безпеки та
правоохоронної діяльності,
доктор юридичних наук, професор

 Надія МОСКАЛЮК

завідувач кафедри адміністративного права
та судочинства, доктор юридичних наук, професор

 Мар'яна КРАВЧУК

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з навчально-методичної роботи **Державного податкового університету**

Іван ШЕМЕЛИНЕЦЬ

«26 листопада 2024 р.»

АКТ

**про результати впровадження дисертаційного дослідження
Мединської Анжели Володимирівни на тему:
«Адміністративно-правовий статус нотаріуса в Україні та у зарубіжних
країнах», поданої на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук за спеціальністю
12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право у навчальний процес
Державного податкового університету**

Комісія у складі:

Голови: Яцик Тетяни Петрівни, к.ю.н., доцента, заступника директора Навчально-наукового інституту економічної безпеки та митної справи з навчально-методичної роботи,

Членів комісії:

Григорчука Мирослава Васильовича, д.ю.н., доцента, завідувача кафедри адміністративного права, процесу та митної безпеки,

Ковалю Миколи Васильовича, к.ю.н., професора, професора кафедри адміністративного права, процесу та митної безпеки,

склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження Мединської Анжели Володимирівни на тему: «Адміністративно-правовий статус нотаріуса в Україні та у зарубіжних країнах», використовується у навчальному процесі для занять з дисциплін «Адміністративне право України», які викладаються для здобувачів освіти ступеня бакалавра спеціальності 081 Право освітньо-професійних програм «Митна безпека» та «Фінансові розслідування».

Результати наукового дослідження знайшли своє відображення у навчально-методичних виданнях з відповідної дисципліни. Зокрема, як джерела для поглибленого вивчення окремих тем, рекомендовано такі публікації:

1. Мединська А. В. Правове регулювання юридичної відповідальності нотаріусів в Україні: аналіз проблеми та шляхи вдосконалення. *Право UA*. 2020 №3. С. 266-271.

2. Мединська А. В. Організація, призначення та регулювання професійної діяльності нотаріуса у Німеччині та Франції. *Європейські перспективи*. 2021 № 2. С. 232-238.

3. Medynska A. Performing notarial acts for citizens of the Russian Federation under martial law conditions: current challenges. *Journal of Law and Social Sciences*. 2023 № 10. С. 14-17.

4. Мединська А. В. Фінансове забезпечення нотаріату в країнах загального права. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль, 5-6 квітня 2019 р). Тернопіль, 2019. С. 215-216.

5. Мединська А. В. Дисциплінарна відповідальність нотаріуса як засіб забезпечення законності. *Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді*: збірник тез доповідей III Міжнародної студентської наукової конференції (м. Тернопіль, 15 травня 2019 р.). Тернопіль, 2019. С.384-386.

6. Мединська А. В. Особливості участі нотаріуса в судовому процесі. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття*: тези доп. учасників V Всеукр. наук-практ. конф. (Харків, 26 листопада 2021 року). Харків. 2021. С. 127-129.

7. Мединська А. В. Правовий статус нотаріуса в Україні: регулювання, функції та етичні засади. *Російсько-українська війна: право, безпека, світ*: збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 29-30 квітня 2022 року). м. Тернопіль, 2022. С. 397-399.

8. Мединська А. В. Цифровізація нотаріальних послуг: сучасні виклики та міжнародний досвід. *Гуманітарні аспекти цифрового суспільства*: тези доп. учасників міжн. наук.-практ. конф. (м. Харків, 8 грудня 2022 р.). Харків, 2022. С. 142-145.

Голова комісії:

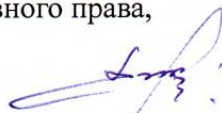
Заступник директора Навчально-наукового інституту економічної безпеки та митної справи з навчально-методичної роботи, к.ю.н., доцент

Тетяна ЯЦИК

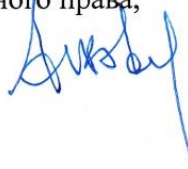
Члени комісії:

Завідувач кафедри адміністративного права, процесу та митної безпеки, д.ю.н., доцент

Мирослав ГРИГОРЧУК

Професор кафедри адміністративного права, процесу та митної безпеки, к.ю.н., професор

Микола КОВАЛЬ

ДОВІДКА
про використання результатів дисертаційного дослідження
Мединської Анжели Володимирівни на тему «Адміністративно-правовий
статус нотаріуса в Україні та у зарубіжних країнах»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право,
у практичній діяльності приватного нотаріуса
Серкізовської Тетяни Леонідівни

Довідка засвідчує те, що результати дисертаційного дослідження Мединської Анжели Володимирівни на тему «Адміністративно-правовий статус нотаріуса в Україні та у зарубіжних країнах», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, використовуються у практичній діяльності приватного нотаріуса при вдосконаленні процедур виконання нотаріальних дій, аналізі зарубіжного досвіду регулювання діяльності нотаріусів, зниженні правових ризиків при вчиненні нотаріальних дій, а також підвищенні якості надання нотаріальних послуг фізичним та юридичним особам. У даному контексті значний інтерес представляють наступні публікації:

1. Medynska A. History of legal regulation of the notary institution. Актуальні проблеми правознавства. 2017. № 1 (9). Т. 2. С. 168-173.

2. Мединська А. В. Правове регулювання юридичної відповідальності нотаріусів в Україні: аналіз проблеми та шляхи вдосконалення. Право UA. 2020 №3. С. 266-271.

3. Мединська А. В. Організація, призначення та регулювання професійної діяльності нотаріуса у Німеччині та Франції. Європейські перспективи. 2021 № 2. С. 232-238.

4. Medynska A. Performing notarial acts for citizens of the Russian Federation under martial law conditions: current challenges. Journal of Law and Social Sciences. 2023 № 10. С. 14-17.

5. Мединська А. В. Особливості професійної етики у діяльності нотаріусів Молдови та Італії. Наукові записки. Серія: Право. Випуск 16. 2024. С. 165-170.

6. Medynska A. Notaries' activities during the war: Ukrainian experience. Civitas Hominibus. 2024. № 19. Р. 93-107.

7. Мединська А. В. Фінансове забезпечення нотаріату в країнах загального права. Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль, 5-6 квітня 2019 р.). Тернопіль, 2019. С. 215-216.

8. Мединська А. В. Дисциплінарна відповідальність нотаріуса як засіб забезпечення законності. Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді: збірник тез доповідей III Міжнародної студентської наукової конференції (м. Тернопіль, 15 травня 2019 р.). Тернопіль, 2019. С.384-386.

9. Мединська А. В. Особливості участі нотаріуса в судовому процесі. Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття: тези доп. учасників V Всеукр. наук-практ. конф. (Харків, 26 листопада 2021 року). Харків. 2021. С. 127-129.

10. Мединська А. В. Правовий статус нотаріуса в Україні: регулювання, функції та етичні засади. Російсько-українська війна: право, безпека, світ: збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 29-30 квітня 2022 року). м. Тернопіль, 2022. С. 397-399.

11. Мединська А. В. Цифровізація нотаріальних послуг: сучасні виклики та міжнародний досвід. Гуманітарні аспекти цифрового суспільства: тези доп. учасників міжн. наук.-практ. конф. (м. Харків, 8 грудня 2022 р.). Харків, 2022. С. 142-145.

12. Мединська А. В. Особливості діяльності нотаріуса в Польщі: аналіз правового регулювання та професійних стандартів. Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 19-20 квітня 2024 року). м. Тернопіль, 2024. С. 289-291.

Дисертаційне дослідження Мединської Анжели Володимирівни ґрунтується на результатах проведеного автором комплексного аналізу, має прикладну спрямованість, а одержані результати можуть бути використані у практичній діяльності.

Приватний нотаріус

Тетяна СЕРКІЗОВСЬКА